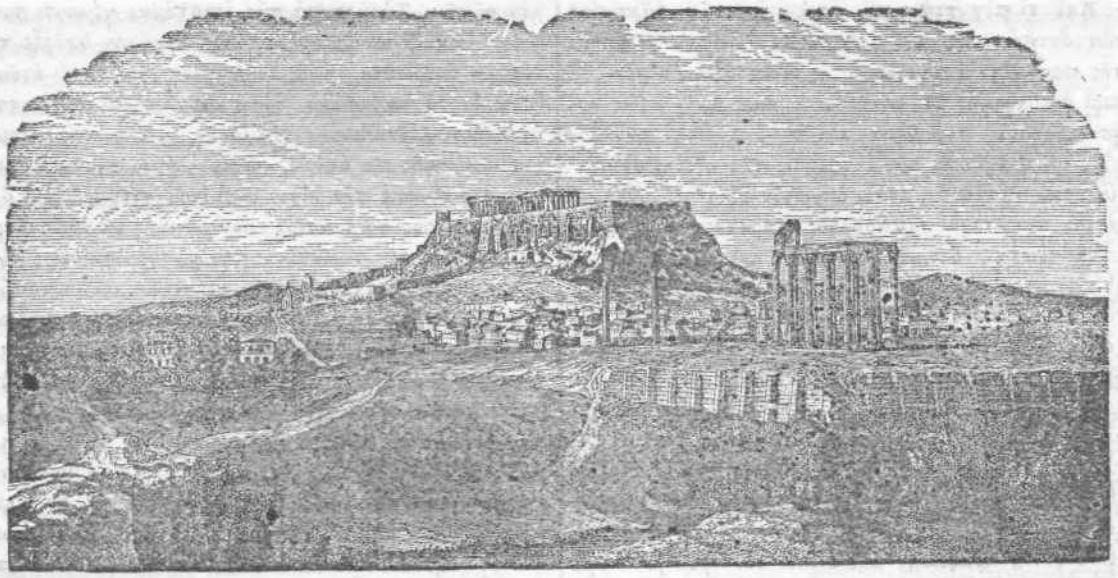

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1861. ΤΟΜΟΣ ΙΑ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 260.

ΠΕΡΙ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΤΙΝΩΝ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΨΥΧΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

ΓΝΩΣΤΩΝ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ (1).

—ooo—

Οὐδὲν πρεπωδέστερον ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι καὶ τοῖς ἀκροωμένοις προσφιλέστερον ὡς ἡ ἀνάμνησις τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων σοφίας. Ἡμεῖς πρὸ πάντων ὀφείλομεν νὰ ἀνιχνεύσωμεν ταύτην ἐν τοῖς ἀρχαίοις συγγράμμασι καὶ καταδείξωμεν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτῆς, διότι μόνον δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ ἀναζωπυρήσωμεν τὴν γενέτειραν ἀρχὴν αὐτῆς καὶ ὑποθάλψωμεν τὸ εὐγενὲς αἴσθημα τοῦ ἐθνισμοῦ, τὸ εὐγενέστερον τῶν αἰσθημάτων, καὶ διότι ἡ ἀνταύγεια τοῦ κλέους αὐτῆς ἔσωσεν ἡμᾶς.

Πολλοὶ τῶν πεπαιδευμένων τῆς Εὐρώπης ἐγκύψαντες ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἱστορίαις καὶ τὰ σωζόμενα τῶν Ἑλλήνων συγγράμματα ἀναδιφήσαντες, ἀνεκάλυψαν πολλὰς ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις εἰς νεωτέρους ἀποδιδομένας. Ὁ Dutens καὶ διάφοροι ἄλλοι ἐν τοῖς συγγράμμασι κυρίως τῶν Ἑλλήνων κατέδειξαν πολλὰς τοιαύτας, ἐφ' ὧν ἐπιδεικτικῶς καυχᾶται ὁ νεώτερος πολιτισμός· ὁ δὲ ἐξ Ἀμβιανῶν Dupois (d' Amyens) ὁ ἰσόβιος οὗτος γραμματεὺς τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς τῶν Παρισίων, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πλείστας ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις τὴν φυσιολογίαν καὶ ἀνατομίαν ἀφορώσας ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἑλλήνων Ἰατρῶν ἀνεύρισκεν.

Ἔρχομαι ἤδη κἀγὼ νὰ καταδείξω διὰ συντόμων, ὅτι παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ ἀμφισβητουμένων νοσημάτων τῶν ψυχικῶν δυνάμεων κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη γενόμεναι, δι' ὧν διακριβοῦται ἡ ὕπαρξις καὶ διάκρισις αὐτῶν ἐκ τῶν ἠθικῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ψυχῆς, ἦσαν καθ' ὁλοκληρίαν γνωσταὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν.

Αἱ ποικίλαι ἀνωμαλίαι καὶ πολύμορφοι νόσοι τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐδρεύουσιν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ κρανίῳ, ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὡς ὠνόμαζεν αὐτὸ ὁ θεῖος Πλάτων διὰ τοῦ χαρίεντος εἰκονικοῦ ὕφους αὐτοῦ, ὑπῆρξαν πρό τινων ἐτῶν ἀντικείμενον ἐμβριθοῦς μελέτης καὶ ἐνδελεχοῦς ἐρεύνης· ἡ δὲ ἔρευνα αὕτη δὲν περιεστράφη μόνον εἰς τὰ μέσα, δι' ὧν δύναται νὰ σωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ναυαγίου τῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τρόπον, δι' οὗ δύναται νὰ κανονισθῇ τὸ δίκαιον αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, καὶ νὰ ὁρισθῇ ἐν τίσι περιπτώσεσι δύναται νὰ ἐκπληροῖ τὸ καθῆκον ὁ εἰς ἐγκεφαλικὰς νευρώσεις περιπεσών, καὶ πότε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολέσας τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν, τὸ αὐτεξούσιον καὶ αὐτοκυβέρνητον αὐτοῦ.

(1) Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Δ. Πάλλη ἀναδεχθέντος τὴν πρυτανείαν τὸ λῆξαν ἔτος.

Καὶ εἰ μὲν πρόκειται περὶ συγγενοῦς ἀδρανείας τῶν διανοητικῶν καὶ παθητικῶν δυνάμεων, ἢ περὶ τῆς παιδιόθεν ἀναστολῆς τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, ἢ περὶ διαστροφῆς τῆς αἰσθήσεως, περὶ συγχύσεως καὶ ἀσυναρτησίας τῶν ἰδεῶν καὶ ἐν γένει περὶ παρακοπῆς, ἡ διάγνωσις καὶ ἐκτίμησις τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ πάσχοντος ἐστὶν ὁπωσοῦν εὔκολος. Ἀλλ' οἱ ἰατροὶ συνέλεξαν παμπόλλους παρατηρήσεις, ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὅτι ἐνίοτε νοσοῦσι καὶ διαστρέφονται αἱ παθητικαὶ δυνάμεις μόνον ἄνευ τῆς παρακρούσεως τῶν διανοητικῶν· ἄλλοτε νοσεῖ ἡ βούλησις, τὸ ὄργανον αὐτὸ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας· ἄλλοτε ἡ παραφροσύνη περιστρέφεται περὶ ἓν ἀντικείμενον, περὶ μίαν μόνην ἰδέαν· καὶ ἄλλοτε, τέλος, ἕνεκεν νοσήσεως ὁρμεμφυτικῆς τινος δυνάμεως ὁ ἄνθρωπος φέρεται καὶ σύρεται ἐξ ἐσωτερικῆς ὁρμῆς καὶ φορᾶς εἰς πράξεις ἀθεμίτους καὶ ἀνοσίους χωρὶς νὰ δύνηται νὰ ἀναχαιτίσῃ ἑαυτόν, ἐν ᾧ ἔχει τὴν συνείδησιν τοῦ φρικώδους τῆς πράξεως, καὶ ἐννοεῖ τὴν τρομερὰν παρὰ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένην ποινήν. Ἡ δὲ ἐπιγνωμοσύνη κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας περιπτώσεις καθίσταται λίαν δυσχερής.

Τὸ δύσκολον τῆς διαγνώσεως καὶ διακρίσεως εἴς τινας περιστάσεις τῶν νοσηρῶν ἐκ τῶν ἐξ ἔθους μοχθηριῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σοφοὺς νομοδιδασκάλους, οὐ μόνον νὰ ἐνδοιάσωσιν εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἀποκρούσωσι ταύτας, ὡς ἁπλῆν ὑπόθεσιν τὴν ἀτιμωρησίαν ὑποστηριζούσαν καὶ τὴν κοινωνίαν τὰ μέγιστα ζημιοῦσαν. Ἀλλ' ὁ περιώνυμος Esquirol ὁ τὰς πρότερον μελαγχολίας καλουμένας μονομανίας ὠνόμασας, συσσωρεύων παρατηρήσεις ἐπὶ παρατηρήσεων, ἀντέκρουσε τὰς ἀντιρρήσεις διατεινόμενος ὅτι ὑπάρχει μονομανία, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος φέρεται ὑπὸ ἐσωτερικῆς ἀκαθέκτου ὁρμῆς χωρὶς νὰ δύνανται αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις καί τοι ἀνόσως διαμένουσαι νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν ὁρμὴν ταύτην. Ἕνεκεν νοσηματώδους τοιαύτης καταστάσεως ἔγειναν οὐκ ὀλίγοι καὶ αὐτόχειρες, καὶ αὐτοθάνατοι, καὶ λῃσταί, καὶ φονεῖς, καὶ ἐμπρησταί, καὶ κλέπται, καὶ λωποδύται καὶ βαλαντιοτόμοι. Εἰς δέ τινα περίπτωσιν, καθ' ἣν τινες ἐφαντάζοντο ἐλευθέραν καὶ ἀδέσμευτον τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν ἀπεδείκνυεν ὁ σοφὸς οὗτος ἰατρὸς τὸ νοσηματῶδες τοῦ ἀνθρώπου! καὶ παρῳδῶν ἀρχαιοτέραν ῥῆσιν ἀνέκραζε, Nihil a crimine, nulla ficta, a morbo tota. Esquirol Traitement des Maladies mentales. Tom. 2. pag. 842

Ὁ δὲ διάσημος Marc συνέλεξε πάνυ πολλὰ παραδείγματα τοιούτου εἴδους μονομανιῶν, ἐν οἷς προσέθεσεν οὐκ ὀλίγα ἐκ τῶν ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ Metzger παρατηρηθέντων. Ὁ δὲ Henke, διάσημος τῆς Γερμανίας ἰατροδίκης καὶ μνείαν ποιεῖται ἐμπρηστικῶν μονομανιῶν εἰς παιδίσκας μάλιστα παρατηρηθεισῶν. Ἀλλὰ φειδόμενος τῆς συμμετρίας τῆς ὁμιλίας ταύτης παραλείπω τὰ καθέκαστα.

Ἡ ἀναλογία τοιούτων νοσημάτων πρὸς ἄλλα τοιούτου εἴδους, μόνον ἐπιβλαβῆ εἰς τοὺς ἀτυχῶς ἐν αὐτοῖς ἐμπεσόντας ἀλλ' ἀθῶα καὶ ἀζήμια εἰς τὴν κοινωνίαν, συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτῶν. Τὰ χρονικὰ τῆς ἐπιστήμης γέμουσι τοιούτων περιέργων ἱστορημάτων. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ νόσημα ἀνθρώπου τινὸς ἐν Ἀγγλίᾳ πρό τινων ἐτῶν, ὅστις ἐν τῇ παραδόξῳ νόσῳ αὐτοῦ εἶχεν ἀκλόνητον πεποίθησιν, ἀσάλευτον τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ κεφαλή του ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω, ὥστε κλίνων αὐτὴν ἐνόμιζεν, ὅτι ἔβλεπε τὴν ῥάχιν ἀντὶ τοῦ στέρνου· καὶ δὴ ἀμπεχόμενος τὸ ἱμάτιον συμφώνως τῇ ἀλλοκότῳ ταύτῃ ἰδέᾳ τῆς σωματικῆς του μεταρρυθμίσεως τὸν γέλωτα ἅμα καὶ τὸν οἶκτον διήγειρεν. Ὑπὸ τοιούτου νοσήματος, ὡς ἀναφέρει Ἡρακλείδης ὁ ποντικὸς (παρ' Ἀθηναίῳ) διετέθη τὸ πάλαι ὁ Αἰξωνεὺς Θρασύλαος ὁ Πυθοδώρου «ὡς πάντα τὰ πλοῖα τὰ εἰς τὸν Πειραιὰ καταγόμενα ὑπολαμβάνειν ἑαυτοῦ εἶναι.»

Ἀλλ' ἐνίοτε, καί τοι τῆς ἐσφαλμένης ἰδέας ἀφαιρεθείσης, μένει ἀνεξήγητός τις ῥοπή, τὴν κρίσιν τοῦ ἀνθρώπου παραλύουσα. Πρὸς ἐναργεστέραν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης ἐξάγω ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων μου ἐφημερίδων τὸ ἑξῆς. Εἰδόν ποτε ἄνθρωπόν τινα, ὅστις εἰς τὴν παρουσίαν μου ἠρυθρίασεν· ἡ δὲ αἰδὼς αὕτη ἀνήγγειλεν ὅτι συνησθάνετο τὸ γελοῖον τῆς νόσου, ἥτις τὸν ἐμάστιζεν· οὐχ ἧττον ὁ ἀτυχὴς ἐκλείσθη ἐν τῷ θαλάμῳ αὐτοῦ καὶ δὶς ἀπεπειράθη νὰ αὐτοχειρισθῇ. Προσηνῆς τοὺς τρόπους καὶ εὐγενὴς τὴν συμπεριφορὰν ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐδὲν παρίστα καταγγέλλον τὴν νόσον· οὐδὲ παραίσθησιν ἢ ψευδαίσθησιν ἢ τῶν ἰδεῶν ἀσυναρτησίαν ἠδύνατό τις νὰ ἀνακαλύψῃ. Καὶ ἤθελον ἀποτύχει εἰς τὴν διάγνωσιν ἄνευ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐξομολογήσεως. Μία μόνη ἰδέα τὸν ἐτυράννει, τὸν ἐβασάνιζεν, ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔφριττον εἰς τὴν ἀσχημίαν του. Καὶ ἐννόει μέν, ὅτι ὤφειλε νὰ μὴ περιορίσῃ ἑαυτὸν ἕνεκεν τοῦ σωματικοῦ του ἀτυχήματος, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐδεσμεύετο ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦν ὡραῖος· δὲν ἔφερε βεβαίως τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀδώνιδος ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Ἡρακλέους, οὐδόλως ὅμως ἦν δυσειδὴς καὶ εἰδεχθής, ὡς ἐφαντάζετο, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιπρεπὴς καὶ εὐσώματος. Κατὰ τῆς θερσιτικῆς ταύτης μονομανίας κατέφυγον εἰς ἠθικά τινα μέσα· κατέδειξα αὐτῷ τὴν συμμετρίαν τῶν μελῶν του, ἀπέδειξα τὴν εὐρυθμίαν τῶν ὑπογραμμῶν τοῦ προσώπου· ἐπείσθη τέλος, ἀλλὰ δὲν ἔγεινε κύριος τῆς πεποιθήσεώς του. Μόλις ἐξήρχετο, καὶ ἐπέστρεφεν οἴκοι δρομαίως, ἡ κρίσις τὸν παρῄτει, ἡ ἰδέα ἐσκίαζε τὸν νοῦν, παρέλυε τὴν βούλησιν αὐτοῦ· ἐλησμόνει ὁ ἀτυχὴς τὴν ἠθικήν του ἐλευθερίαν. Ἐὰν ἤδη εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην ἀντικατασταθῇ ἄλλη τις φονικὴ ἢ ἐμπρηστική, εὐκόλως δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ τὰς νοσηρὰς φαυλότητας.

Ἐνίοτε καὶ ἐν τῇ ὑγιᾷ αὐτῇ καταστάσει λέξις τις, πολλάκις ἐπαναλαμβανομένη, καταντᾷ ἕξις καὶ δυσκόλως δύναταί τις νὰ ἀποτεινάξῃ τὸν ζυγὸν αὐτῆς, ὥστε ἄπο σκοποῦ, ἄνευ λόγου ἐπανέρχεται ἐπὶ τὸ στόμα καὶ ὁ ἄνθρωπος καθίσταται γελοῖος. Οὕτω, προϋπαρχούσης μάλιστα νευρικῆς τινος εὐπαθείας, ἰδέα τις πολλάκις ἐπανερχομένη προσηλοῦται, προσπερονᾶται ἐν τῷ λογισμῷ, ὡς ἄλλη ἄκανθα, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Virey, ἀντὶ αἵματος καὶ φλεγμονῆς

συσσωρεύουσα ψυχικὸν πνεῦμα (fluide nerveux), διεγείρουσα ὀργασμὸν διανοητικὸν καὶ συνελκουσα πάσας τὰς λοιπὰς ἰδέας, γίνεται κυρία τῆς διανοίας, δεσμεύει τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν· ἡ ἰδέα σύρει τὸν ἄνθρωπον ἀκρίτως, ἀσυνειδήτως· ἡ ἰδέα μαίνεται ὡσαύτως ψυχικόν τι πάθος οἷα ἡ ζηλοτυπία, ἡ ἐρασιχρηματία, ἡ φιλοδοξία, ἡ φιλοπρωτία, ἡ φιλαρχία, καὶ τὰ τοιαῦτα, πάθος τι τοιοῦτον λέγω, ἐρεθιζόμενον καὶ ὑπεκκαιόμενον διεθηριοῦται, ἀφηνιᾷ, ἐπισκοτεῖ τὸν νοῦν, ἐκκρούει τὸν λογισμόν, ὡς ἔλεγεν ὁ περὶ ψυχικῶν παθῶν συγγράψας Στωϊκὸς Χρύσιππος, δεσπόζει ἤδη τῆς αἰσθήσεως, τῆς κρίσεως, τῆς βουλήσεως αὐτῆς· ἡ δὲ ψυχὴ ἐγείρεται, διορᾷ τὴν συνομαρτοῦσαν τῷ πάθει ἁμαρτίαν, πειρᾶται νὰ ἀναχαιτίσῃ αὐτήν, ἀλλ' ἀδυνατεῖ· κάθηται μὲν ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀλλ' ἀπώλεσεν ἤδη τοὺς οἴακας τῆς κυβερνήσεως, διατάσσει μέν, ἀλλὰ δὲν ὑπακούεται πλέον, βασιλεύει ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ. Καὶ ὁ ἄνθρωπος συρόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους περιπίπτει εἰς τὸ ἁμάρτημα, ἐπιζήμιος εἰς ἑαυτόν, εἰς τοὺς ὁμοίους του, εἰς τὴν πατρίδα αὐτὴν γιγνόμενος.

Ἐν τισι περιπτώσεσιν, ἐν αἷς ὑπάρχει μικτή τις κατάστασις λόγου καὶ παραλογίας, νοῦς καὶ παρανοίας, ἡ διάγνωσις ἀποβαίνει ἔτι μᾶλλον δυσχερής. Διὰ τὸν εἰρημένον λόγον ὁ περιώνυμος Lelut εὗρισκεν ἐν Γαλλίᾳ εἴκοσι παράνοιας ἐπὶ χιλίων καταδίκων, καὶ μόνον ἕνα ἐπὶ χιλίων ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἐὰν πρότερον νοσοῦντές τινες κατεδικάζοντο ὡς κακοῦργοι, ἐπῆλθε νῦν ἡ μονομανία, λέγει ὁ Moreau καὶ ἀπέσπασεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δημίου καὶ τῆς ἀτιμίας ἀτυχεῖς τινας ἀνθρώπους, οἵτινες κατὰ τοσοῦτον ἦσαν ἔνοχοι καθ' ὅσον ἐνόσουν. (*)

Ὁ δὲ νόμος τῆς φυσικῆς κληρονομίας, δι' οὗ οἱ φρενοπαθείας καὶ νευρώσεις ἐν γένει πάσχοντες γονεῖς μεταδίδουσιν εἰς τὰ ἔγκονα τὴν νοσηρὰν διάθεσιν, ἥτις πολλάκις κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς ἡλικίας, καθ' ἣν ἐξεῤῥάγη εἰς τοὺς γονεῖς προκαλεῖ καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τὸ αὐτὸ νόσημα ἢ παραπλήσιόν τι καὶ σύμφυλον, ὁ νόμος, λέγω, οὗτος προσέθηκε νέον μέσον διαγνώσεως. Παρετηρήθη, τῳόντι, ὅτι αἱ ψυχικαὶ νόσοι εἰσὶ μᾶλλον ἔμφυτοι καὶ σπανίως ἐπήλυδες. Οἱ δὲ ἰατροὶ δι' ἀπογραφικῶν ἐρευνῶν, δι' ἀριθμολογικῶν ἀποδείξεων ὑπεστήριξαν ὅτι αἱ νόσοι αὗται ἐπὶ ἐννέα δέκατα εἰσὶ συγγενεῖς καὶ ἐπὶ ἓν μόνον ἐπίκτητοι. Ὁ δὲ Moreau ἐν τῷ πέρυσιν ἐκδοθέντι συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τῆς νοσηρᾶς ψυχολογίας καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, δι' ἀκαταμαχήτων λόγων κατέστησε τὰς ἐπιστημονικὰς ταύτας παρατηρήσεις ὑπεράνω πάσης ἀμφισβητήσεως, κηρύττων συγχρόνως ὅτι αὗται εἰσὶν ὅλως προϊόντα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἄγνωστοι ἢ παραγνωρισθεῖσαι παρὰ τῶν ἀρχαίων.

Οὐδεμία πλέον μένει ἀμφιβολία, ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἵτινες φέρονται εἰς πράξεις ἀθεμίτους καὶ παρανόμους ἕνεκεν ψυχικῆς νόσου καὶ περ μὴ ἀπολέσαντες τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, ἥτις ὑπάρχει ὡς εἰ μὴ ὑπῆρχε, μένει γράμμα νεκρόν, ὡς ἀποφαίνεται ὁ προμνημονευθεὶς Moreau (1)· ἄλλοι δέ, οἵτινες ἐξ ἔθους μόνον καὶ κακῶν ἕξεων διαπράττουσιν ἔργα ἐπιζήμια καὶ ἀποτρόπαια. Θαυμάσιον δὲ ὑπόμνημα ἔραψε πρό τινος ὁ Michea περὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν καὶ διακρίνωμεν τὰς νοσηρὰς ἐκ τῶν ἐξ ἔθους μοχθηριῶν· ἡ δὲ διάγνωσις ἐστὶν οὐσιώδης, διότι διὰ τοὺς μὲν ἀναγκαιοῦσι θεραπευτήρια καὶ ἰατροί, διὰ τοὺς δὲ σωφρονιστήρια καὶ σωφρονισταί.

Ἔρχομαι ἤδη διὰ βραχέων νὰ ἀποδείξω, ὅτι ταῦτα πάντα δὲν εἶναι προϊόντα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ὥς τινες ἀποφαίνονται (2). Ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀναπληρώσαντες διὰ τῆς μεγαλοφυΐας αὐτῶν τὴν ἐκ τοῦ χρόνου πεῖραν ἐγνώριζον ὅτι καὶ αἱ ἀρεταὶ καὶ κακίαι καὶ ἐν γένει ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ μεταδίδεται ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ ἔκγονα. Ἐλάμβανον δὲ ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον τῆς φυσικῆς κληρονομίας οὐ μόνον εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νομικῶν διατάξεων καὶ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν νόμων αὐτῶν. Διέκρινον δὲ ἀριδήλως τὰς νοσηρὰς ἐκ τῶν ἐξ ἔθους μοχθηριῶν.

Οἱ καθ' ἡμᾶς φυσιολόγοι ὑποστηρίζουσιν ὅτι αἱ παντοῖαι μορφαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἠθικοῦ χαρακτῆρος παράγονται ἐκ τῆς ὀργανικῆς διαπλάσεως καὶ ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ ἔγκονα μετοχεύονται. Ὁ δὲ Κάντιος ἐπρέσβευεν, ὅτι ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ τὸ γινόμενον ἐστὶ τῶν πρώτων τοῦ βίου ἐντυπώσεων ἐπὶ τῆς κράσεως καὶ τῆς ἀνατροφῆς. Οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, ὅτι σύντονοι ἐπιδράσεις, μάλιστα ἐπὶ τῆς πρώτης ἐποχῆς τοῦ βίου, ἔχουσιν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ ἀνατροφὴ ἰδίως τροπολογεῖ οὐκ ὀλίγον τὰς διαφόρους κλίσεις καὶ ὀρέξεις· οὐχ ἧττον ἡ ὀργανικὴ διάπλασις ἡ ὑπὸ τῆς φύσεως ὑφανθεῖσα εἶναι ἡ οὐσιώδης βάσις, ἡ πρώτη κρηπίς. Ἡ ἀλήθεια αὕτη, ἡ ἀκταμαχήτως ὑποστηριχθεῖσα κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ὑπῆρξε κοινοτάτη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν. Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας πεφυκυίας ἐν ἡμῖν καὶ ἐν μέρει τροπολογουμένας διὰ τοῦ ἔθους. «Οὔτ' ἄρα φύσει οὔτε παραφύσιν, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφυκασιν ἡμῖν, δέξασθαι αὐτὰς τελειουμένας διὰ τοῦ ἔθους» (3). Διαποικίλονται δὲ αἱ ἀρεταὶ καὶ κακίαι ἕνεκεν τῆς φύσεως ἑκάστου οἱονεὶ τῆς ὀργανικῆς διαπλάσεως. «Διαφορᾶς γε τινὰς ἑτέρας, ὥσπερ χροιὰς ἰδίας, λέγει ὁ Πλούταρχος, αἱ ἀρεταὶ διὰ τὰς φύσεις λαμβάνουσιν» (4). Ὡσαύτως οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον, ὡς οἱ νεώτεροι (5) ὅτι ἐκ τῆς μικτῆς καταστάσεως τῶν

(*) Moreau (de Tours) La Psychologie Morbide dans ses rapports avec la Philosophie de l' histoire, introduction.

(1) Moreau σελ. 136.

(2) Moreau pag. 136, 194, 211, 213, 249. — Ὡσ. Revue des deux mondes. Tom. 25 j: janvier : 1860. Des Dégénerescences de l' espèce humaine par Alfred: Maury. pag. 90.

(3) Ἀριστ. Ἠθικ. Νικομ. Β. 6' Κ. ά.

(4) Πλουτάρχου γυναικῶν ἀρεταί, Τομ, 3 ἐκδ. Δειψ. σελ. 190.

(5) Moreau. pag. 549.

παθητικῶν δυνάμεων ἐπήγαζον μικτοὶ ἠθικοὶ χαρακτῆρες ἐκ τῆς κρόσεως τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας συγκατασχηματιζόμενοι.

« Οὐκ ἂν γένοιτο χωρὶς ἐσθλὰ καὶ κακά.
Ἀλλ' ἔστι τις σύγκρασις »,

κατὰ τὸν Εὐριπίδ.ν.

Ὅτι δὲ ἐπεκράτει ἡ ἰδέα περὶ τῆς μετοχετεύσεως αὐτῶν ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ ἔκγονα, ἔστω μοι μάρτυς ὁ σοφώτατος αὐτὸς Εὐριπίδης, λέγων·

« Ὦ Παῖ Κρέοντος, ὡς ἀληθὲς ἦν ἄρα
Ἐσθλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίγνεσθαι τέκνα.
Κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τῇ τοῦ Πατρός (1) ».

Ἐγνώριζον δὲ ἐπίσης, ὅτι ἡ εἰς τὴν μελαγχολίαν καὶ φρενοπάθειαν καὶ ἐν γένει εἰς τὰς νευρώσεις διάθεσις μεταδίδεται ἐκ τῶν γεννητόρων εἰς τὰ ἔκγονα. Οἱ δὲ ἰατροὶ ἐθεράπευον τὰ τέκνα τῶν ἐκ τοιούτων νοσημάτων πασχόντων « οὐ δοκοῦντα νοσεῖν, ἀλλ' ἐπιτηδείως ἔχοντα πρὸς τὴν αὐτὴν νόσον, » ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν ἔκρηξιν ταύτης, διασκεδάσωσι καὶ ἀποπέμψωσι μεγάλου πάθους μικρὸν σπέρμα. « Μελαγχολικῶν παισὶ καὶ ἐπιληπτικῶν, λέγει ὁ πολυμαθέστατος Πλούταρχος, γυμνάσια καὶ διαίτας καὶ φάρμακα προσάγουσιν οὐ νοσοῦσιν, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ μὴ νοσῆσαι. » (2)

Ὑπῆρξε δὲ καὶ νόμος παρά τισι τῶν Ἑλλήνων ἀπαγορεύων τὰς συζεύξεις τῶν ὑπὸ τοιούτων νοσημάτων κατεχομένων Ὁ Ἀρίστων (παρὰ Στοβαίῳ) ἀναφέρει, ὅτι « Σπαρτιατῶν νόμος τάττει ζημίας, τὴν » μὲν πρώτην ἀγαμίου, τὴν δευτέραν ὀψιγαμίου, » τὴν τρίτην καὶ μεγίστην κακογαμίου. »

Εἰρήσθω δὲ ἐκ περιουσίας, ὅτι τὸ πάλαι ἀπαράλλακτα ὡς καὶ καθ' ἡμᾶς δὲν διέφυγε τὴν Ἑλληνικὴν εὐφυΐαν ἡ παρατήρησις, ὅτι αἱ ἠθικαὶ προσβολαὶ καὶ θλιβεραὶ ἐντυπώσεις αἱ εἰς τοὺς γονεῖς γιγνόμεναι ἐπηρεάζουσι τὰ μέγιστα τὴν εὐγονίαν.

« Μηδ' ἀπὸ δυστήνοιο τάφου ἀπονοστήσαντα.
Σπερμαίνειν γενεὴν, ἀλλ' ἀθανάτων ἄπο δαιτός, »

ἔλεγεν ὁ Ἡσίοδος.

Μεταβαίνω ἤδη νὰ ἀποδείξω ὅτι διέκρινον ἀριδήλως τὰς ἐξ ἔθους μοχθηρίας ἐκ τῶν νοσηρῶν. Ὁ Πλάτων ἐν τῷ διαλόγῳ τοῦ Τιμαίου σαφῶς ἀποφαίνεται. « Κακὸς μὲν ἑκὼν οὐδείς· διὰ δὲ πονηρὰν ἕ» ξιν τινὰ τοῦ σώματος, καὶ ἀπαίδευτον τροφὴν ὁ » κακὸς γίνεται κακός· παντὶ δὲ ταῦτα ἐχθρὰ, καὶ » κακόν τι προσγίγνεται. » Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ λέξις κακοφυΐα ἐσήμαινε νοσηρὰν μοχθηρίαν, ὡς ἐκ τῶν ἐν τῇ Πλατωνικῇ συλλογῇ ὅρων εἰς τὸν μαθητὴν τοῦ Πλάτωνος Σπεύσιππον ἀποδιδομένων δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ· ἔχει δ' οὕτως· « κακοφυΐα, κακία ἐν » φύσει, καὶ ἁμαρτία τοῦ κατὰ φύσιν, νόσος τοῦ » κατὰ φύσιν. »

Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἔτι σαφέστερον διακρίνει τὰς ἐξ ἔθους μοχθηρίας ἐκ τῶν νοσηματωδῶν. Λαλῶν περὶ τῶν θηριωδῶν ἀποδίδει ταύτας εἰς τοὺς βαρβάρους· " ἔνια δὲ, λέγει, γίνεται καὶ διὰ νόσους καὶ πηρώσεις· » (1) καὶ παρακατιών· « αἱ δὲ διὰ νό» σους γίνονται καὶ μανίαν ἐίοις, ὥσπερ ὁ τὴν μητέρα καθιερεύσας καὶ φαγὼν, καὶ ὁ τοῦ συνδούλου » τὸ ἧπαρ· αἱ δὲ νοσηματώδεις ἢ ἐξ ἔθους. Καὶ » πᾶσα ὑπερβάλλουσα κακία καὶ ἀφροσύνη καὶ δει» λία, καὶ ἀκολασία, καὶ χαλεπότης, αἱ μὲν θηριώ» δεις, αἱ δὲ νοσηματώδεις εἰσίν. » Μνείαν δὲ ποιεῖται δικαστικῆς ἀθωώσεως λίαν περιέργου. « Κα» τηγορούμενός τις ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῦ τύπτει, » καὶ γὰρ οὗτος, ἔφη, τὸν ἑαυτοῦ, κἀκεῖνος τὸν ἄ» νωθεν· καὶ τὸ παιδίον δείξας, καὶ οὗτος ἐμὲ, ἔφη, » ὅταν ἀνὴρ γένηται· συγγενὲς γὰρ ἡμῖν (2). Καὶ » ἀποφυγεῖν δή· ἐδόκει γὰρ τοῖς δικασταῖς φυσικὴν » εἶναι τὴν ἁμαρτίαν » (3). « Καὶ διάνοιαί τινες » καὶ πάθη, λέγει ὁ Μεγαλόνους Ἀριστοτέλης, οὐκ » ἐφ' ἡμῖν εἰσίν, ἢ πράξεις αἱ κατὰ τὰς τοιαύτας » διανοίας καὶ λογισμοὺς, ἀλλ' ὥσπερ Φιλόλαος ἔ» φη εἶναι τινὰς λόγους κρείττους ἡμῶν » (4). Ἐν δὲ τῶν πολλῶν ἀτυχημάτων ἐστὶ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐξ ὧν ὁ Φιλόλαος οὗτος ἔγραψε σπουδαίων ζητημάτων οὐδὲν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς.

Οἱ καθ' ἡμᾶς ἰατροὶ ὤθησαν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἔρευναν τῶν νοσηρῶν ψυχικῶν συμπτωμάτων, ὥστε δυσκόλως δύναταί τις νὰ ἐνιοήσῃ ποῦ λήγει ἡ ὑγεία, καὶ πότε ἄρχεται ἡ νόσος. Τὰ μεταξὺ τῆς φυσιολογικῆς καὶ παθολογικῆς καταστάσεως ὅρια λέγει ὁ Daremberg εἶναι δύσκολον νὰ τεθῶσι. Τίς τῳόντι ἤθελε φανταασθῇ, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ὑψηλοτέραν καὶ ἰσχυροτέραν ἔκφρασιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τὴν μεγαλοφυΐαν αὐτὴν, πρότερον ὁ Dryden καὶ πέρυσι ὁ Moreau ἐγκεφαλικὴν νόσον, νεύρωσιν ἢ φρενοπάθειαν ἤθελον θεωρήσει; Ὁ σοφὸς Ἰατρὸς τοῦ Bicêtre μεταξὺ πολλῶν ἄλλων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἰδέας ταύτης καταχωρίζει ἐν τῷ μνησθέντι συγγράμματι αὐτοῦ τὰς βιογραφίας τῶν δαιμονιωτέρων ἀνθρώπων ἀρχαίων τε καὶ νέων, δι' ὧν πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ μὲν αὐτῶν ἦσαν ἔκτοποι, ἰδιογνώμονες, ἢ παράφροι, οἱ δὲ παράκοποι, ἢ καὶ ἔκφρονες. Δανείζεται δὲ πρὸς μείζονα ἐνίσχυσιν τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Huarte (5) ὅ,τι ὁ Ἀριστοτέλης λέγει περὶ τῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης τῳόντι λαλῶν περὶ φρονήσεως νοὸς καὶ σοφίας (6) ἀναφέρει ὅτι, « ὅσοι κατὰ φιλοσοφίαν ἢ πολιτικὴν ἢ ποίησιν γεγόνασι περιττοὶ ἄνδρες φαίνονται » μελαγχολικοὶ ὄντες. » Μνείαν δὲ ποιεῖται ὡς μελαγχολικῶν τοῦ τε Ἐμπεδοκλέους, Σωκράτους καὶ Πλάτωνος, ὡς δὲ ἐκστατικῶν τοῦ τε Αἴαντος καὶ Βελλεροφόντου. Ἀλλ' ὁ μεγαλόνους φιλόσοφος προσθέτει, ὅτι « πολλοῖς τῶν τοιούτων γίνονται νοσήματα ἀπὸ τοιαύτης κράσεως τῷ σώματι. » Ἵνα δὲ ἐξηγήσῃ τίνι τρόπῳ συμβαίνουσι καὶ ψυχικὰ νοσήματα ἀναζητεῖ τὰς ἀναλογίας εἰς τοὺς παροινοῦντας, ἐν οἷς, λέγει, ὁ μὲν γίνεται ὀργίλος καὶ ἰταμὸς, ὁ δὲ ἐλεήμων, φιλάνθρωπος καὶ ἀρίδακρυς, ὁ δὲ λάλος, θαρραλέος καὶ ῥητορικὸς, καὶ ἄλλος μελαγχολικός, ἐκστατικὸς καὶ ἐπιληπτικός. Ὅθεν δῆλον γίνεται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἐννόησε νὰ ὑποστηριξῃ ὅτι οἱ περιττοὶ ἄνδρες εἰσὶ νευροπαθεῖς, ἀλλὰ νὰ ἐξηγήσῃ τίνι τρόπῳ διὰ τῆς διεγέρσεως καὶ ὑπερκενώσεως τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἐνδεχόμενον νὰ καταντήσωσι τοιοῦτοι, ὡς συμβαίνει τοῖς μεθύουσι διὰ τῆς πυρωτικῆς ἐνεργείας τοῦ οἴνου ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Καὶ ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι ὅταν διὰ σφοδρᾶς τινος ἐνεργείας κάμπτωνται αἱ νευρικαὶ ἶνες μᾶλλον παρ' ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡ φύσις αὐτῶν, ἐνδέχεται νὰ διαῤῥαγῶσιν. Οὕτως ὁτὲ μὲν ἐκ τῆς μεγάλης προσηλώσεως τῆς προσοχῆς, τῆς τάσεως τῆς σκέψεως, ἕνεκεν τῆς συνώσεως καὶ συμπιλήσεως ποικίλων ἰδεῶν καὶ παντοίων γνώσεων διαστρέφονται καὶ παρακρούονται αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις· (1) ὁτὲ δὲ, (ὅπερ καὶ συνεχέστερον) ἡ σφοδρὰ ἕξις τῆς φαντασίας παρατρέπει ἢ παραλύει τὰς λοιπὰς τοῦ νοὸς δυνάμεις. Ὅθεν ὁ Ἀριστοτέλης παρετήρησεν ὅτι οἱ περὶ τὴν ποίησιν μάλιστά εἰσιν οἱ πλεῖστοι μελαγχολικοὶ, ἀναφέρει δὲ ὅτι, « Μαρακὸς ὁ Συρακούσιος » καὶ ἀμείνων ἦν ποιητὴς ὅτ' ἐκσταίη ».

Ἡ ὑψηλοτέρα ἐκδήλωσις τῆς ψυχῆς δὲν γεννᾶται ἐξ ἁπλῆς διεγέρσεως τῶν νευρικῶν δυνάμεων τοῦ ἐγκεφάλου, οὔτε κἂν καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τοῦ μείζονος ὄγκου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς εὐρυθμοτέρας καὶ τελειοτέρας ὀργανικῆς διαπλάσεως, ὡς ὑπεστήριξαν καὶ ἀπέδειξαν οἱ νεώτεροι φυσιολόγοι. Ἐλησμόνησαν δ' οὗτοι ὅτι ὁ Γαλκνὸς τοῦτ' αὐτὸ ὑποστηρίζων ἔλεγε πρὸς τὸν Ἐρασίστρατον, « ἄμεινον δ' ἦν ἄρα τῇ τῆς » οὐσίας εὐκρασίᾳ τοῦ νοοῦντος σώματος ὅ,τι πότ' » ἂν ᾖ τοῦτο τὴν σύνεσιν ἕπεσθαι νομίζειν, οὐ τῇ » ποικιλίᾳ τῆς συνθέσεως οὐδὲ γὰρ τῷ πλήθει τοῦ » πνεύματος τοῦ ψυχικοῦ χρῆναι δοκεῖ μοι μᾶλλον » περ, ἢ τῇ ποιότητι τὴν ἀκρίβειαν τῆς νοήσεως ἀ» ναφέρειν. » Καθὼς δὲ ὁ ἄνθρωπος πολλάκις φέρει ἐκ γενετῆς τὸ μυῶδες σύστημα καλῶς διαπεπλασμένον, ὥστε διὰ τῆς σωματικίας γίγνεται ἀκολούθως ῥωμαλέος καὶ ἀθλητὴς, οὕτω; ὁ τελειότερον φέρων τὸ νευρικὸν σύστημα διὰ τῆς νευρασκίας, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀσκήσεως δηλαδὴ τοῦ νοὸς καθίσταται μεγαλοφυὴς καὶ δαιμόνιος. Ἀληθῶς ἐν σπανίαις τισὶ περιπτώσεσι (καὶ παραδείγματά τινα προσάγει ὁ Moreau) νοσερὰ διέγερσις ἢ ἀθράνεια τοῦ ἐγκεφάλου ἑξακοντίζει στιγμιαίας εὐφυΐας μαρμαρυγὰς, ἀλλὰ δὲν ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα εἶναι νοσερᾶς ἀπεργασίας ἀποτέλεσμα. Δὲν εἶναι αὕτη ἀκαριαῖον σπινθῆρος ἀπαύγασμα, καὶ τῆς ἐξάψεως τῆς φαντασίας μονοῤῥυὲς ἀποκύημα, ἀλλ' ἐνδελεχοῦς καὶ διηνεκοῦς ἐργασίας τοῦ νοὸς θεσπέσιον προϊόν. Ἐρωτηθεὶς ὁ Μέγας Νεύτων πῶς ἀνεκάλυψε τὴν γενικὴν βαρύτητα, ἀεὶ ἐπ' αὐτῇ συλλογιζόμενος, ἀπήντησεν. « Ὁ Ζεῦξις, αἰτιωμένων τινῶν αὐτὸν ὅτι βραδέως » ζωγραφεῖ, ὁμολογῶ, ἔφη, ἐπὶ πολλῷ χρόνῳ γρά» φειν, καὶ γὰρ εἰς πολύν. » Ἡ δὲ διαφορὰ τῆς μεγαλοφυΐας ἀπορρέει, οὐχὶ ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἑτεροιότητος τῆς ὀργανικῆς διαπλάσεως, δι' ἧς καθίσταται ἕκαστος δεκτικὸς ἢ ἄδεκτος εἰς εἶδός τι εὐφυΐας· εἰς τρόπον ὥστε ὁ μὲν γεννᾶται ἵνα γίνῃ μεγαλοφυὴς πολιτικὸς, ἢ στρατηγὸς, ἢ ἰατρὸς, ἀλλ' οὐχὶ συγχρόνως καὶ μεγαλοφυὴς ποιητὴς, ἢ ζωγράφος. Ὁ μὲν διὰ τῆς εὐρυχώρου διανοίας αὐτοῦ ἀντιλαμβάνεται ἐν ἀκαρεῖ τῶν ἀντικειμένων, κατέχει ἐν τῇ κραταιᾷ του μνήμῃ πάσας τὰς ἀντιλήψεις, ἐκτυποῖ ταύτας ὡς δι' ἐκμαγείου ἐν τῇ φαντασίᾳ, διασκοπεῖ τὰς κοινότητας καὶ διαφορὰς, τὰς σχέσεις καὶ ἀναλογίας, τὰς ὁμοιότητας καὶ ἀνομοιότητας, ἐξάγει συμπεράσματα, ἀναβαίνει εἰς τὰ καθόλου, ὑψοῦται εἰς τὰς θεωρίας, θεωρίας, αἵτινες εἰσὶν αἱ κρηπῖδες τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἃς ὁ ὄχλος, οἱ ἀμαθεῖς καὶ σκαιοὶ τῶν ἀνθρώπων διαφαυλίζουσι καὶ καταγελῶσιν. Ὁ δὲ διὰ τῆς ὀξυνοίας αὐτοῦ ἀνακαλύπτει καὶ τοὺς μικροτέρους χαρακτῆρας τῶν ἀντικειμένων, ἀνιχνεύει καὶ τὰς λεπτοτέρας ἰδιότητας αὐτῶν, τὰς παραδίδει εἰς τὴν φαντασίαν· αὕτη δὲ διασκευάζει, πολυτρόπως μεταπλάττει αὐτὰς, δίδει νέαν ζωὴν, ἀπεργαζομένη, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, τὴν μὲν ποίησιν, φθεγγομένην ζωγραφίαν, τὴν δὲ ζωγραφίαν, σιγῶσαν ποίησιν. Καὶ τίς ἀμφιβάλλει περὶ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ὁμήρου; τίς ἀμφισβητεῖ τὸ δαιμόνιον τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου; ἀλλ' οὔτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἤθελε γράψει τὴν Ἰλιάδα, οὔτ' ὁ Ὅμηρος ἤθελε κερδήσει τὴν ἐν Ἀρβήλοις μάχην· ὁ Ὅμηρος ἐγνώριζε τὴν ἀλήθειαν ταύτην εἰπὼν,

(1) Ὁ Morel ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτοῦ συγγράμματι τῷ πέρυσι ἐκδοθέντι, λαλῶν περὶ τῆς φυσικῆς κληρονομίας παραπέμπει εἰς τὸν Dacier μνημονεύοντα χωρίου τινὸς Τιμαίου τοῦ Λοκροῦ, οὕτως ἔχοντος· « κα ταῦτα μὲν (ἀρεταὶ καὶ κακίαι ἐξηλ.) αἴτια ἐκ τῶν γεννητόρων καὶ στοιχείων ἐπάγεται μᾶλλον ἢ ἐξ ἁμέων ». Morel, Traité des maladies mentales, Paris 1859 pag. 6.

(2) Πλουτ. Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδέως τιμωρουμένων. τομ. 4 σελ. 32, ἔκδ. Λειψ.

(1) Ἀριστ. αὐτόθ. Β. VII. Κ. I.

(2) Αὐτόθ. Ἠθ. μεγάλων II. Κ. VI.

(3) Εὐ. Ἠθικ. Εὐδημ. Β. II. Κ. VI. καὶ Ἠθικ. Μεγ. Β. II Κ. VI.

(4) Αὐτ. Ἠθ. Εὐδ. Β. II. Κ. VIII.

(5) Moreau αὐτόθ. pag 393 483.

(6) Ἀριστ. Προβλ. Τμ. XXX.

(1) Ὅταν κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος ἡ Εὐρία Assing ἐδημοσίευσε τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Οἰμβόλδου πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Varnhagen von Ense, οἱ ἄνθρωποι ἔμειναν ἔκθαμβοι ἀναγινώσκοντες ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς σκώματα ἀφυῆ, ἀνοίκεια τῷ μεγαλόνῳ ἀνδρὶ, ἐκτοπίας δὲ καὶ ὀρθοῦ λογισμοῦ παρεκτροπὰς μᾶλλον ἀναγγέλοντα. Οἱ κηδόμενοι τῆς δόξης τοῦ ἀνδρὸς ἐπειράθησαν νὰ δικαιολογήσωσι τὰς ἐπιστολὰς ταύτας εἰπόντες ὅτι ἐγράφησαν ἵνα μὴ ἴδωσι πολὺ τὸ φῶς· ἐγράφησαν ἐν στιγμαῖς ἁπλῆς φιλικῆς διαχύσεως μακρὰν βασκάνου ὀφθαλμοῦ. Ἀλλ' αἱ ἐπιστολαὶ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς, καὶ ἡ δικαιολογησις αὕτη φαίνεται ἀνίσχυρος. Ὅταν δέ τις ἀναγνώσῃ τὸν Κόσμον ἐννοεῖ ὅτι ἕνεκεν συνώσεως καὶ συμπιλήσεως τοιούτων ἰδεῶν καὶ γνώσεων, καὶ τοι μὴ συμβαινούσης ψυχικῆς διαῤῥήξεως καὶ παρακρούσεως, χαλαροῦται ἐνίοτε τὸ ἐλατήριον τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, διαστέλλεται, ὡς ἐπεῖν, ἡ μεγαλοφυΐα ὥστε νὰ ἐκπέσῃ εἰς τὴν ἀγοραίαν καὶ χυδαίαν διάνοιαν τῶν πολλῶν. Καὶ οὐδόλως παράδοξον νὰ ἴδωμεν ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει τῆς Νοσερᾶς ψυχολογίας κατατασσόμενον μεταξὺ τῶν παραπαιόντων δαιμονίων ἀνδρῶν καὶ τὸν μεγαλοφυῆ συγγραφέα τῶν Εἰκόνων τῆς φύσεως.

«Ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα.
Ἄλλῳ δ' ὀρχηστύν, ἑτέρῳ κίθαριν καὶ ἀοιδήν.
Ἄλλῳ δ' ἐν στήθεσσι τίθει νόον εὐρύοπα Ζεὺς
Ἐσθλόν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀρκοῦσιν ὅπως καταδειχθῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲν ὑστέρησαν μήτε ἐπὶ τῶν ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν γενομένων παρατηρήσεων εἰς τὰ νοσήματα τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. Οὐδεὶς ἀρνεῖται, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς πεπολιτισμένα ἔθνη πολλὰ ἐπενόησαν, πολλὰ ἐφεῦρον καὶ οὐ ὀλίγας ἀνακαλύψεις κατώρθωσαν, ἀλλ' οὐδόλως θαυμάζομεν ἀναλογιζόμενοι, ὅτι τοσοῦτος χρόνος ἄπειρον ὕλην συνεσώρευσε καὶ ἄφθονον τροφὴν τῷ νῷ προσέφερεν· ἕθνη δὲ πολυανθρωπα, ἐν κράτος ἕκαστον συνιστῶντα καὶ ἐν μιᾷ πρωτεούσῃ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς δυνάμεις αὐτῶν συγκεντροῦντα, διὰ φυρίων μέσων τὸν ζῆλον ὑποθάλπουσι, καὶ τὴν εὐφυΐαν συνδαυλίζουσιν· ἐν ᾧ ἡ τῶν Ἑλλήνων σοφία ὑπῆρξεν ἀκραιφνοῦς καὶ ἁγνῆς μεγαλουργίας τοῦ ἔθνους ἀπόρροια· (1) ὅσον δὲ προάγονται εἰς τὸν πολιτισμὸν τὰ ἔθνη, τοσοῦτον μᾶλλον ἐκπλήττονται εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ ὕψος αὐτῆς, καίτοι τῶν πλείστων συγγραμμάτων ἀπολεσθέντων καὶ τῶν καλλιτεχνημάτων ἀφανισθέντων· οὐδὲ ἔπαυσαν, οὐδὲ παύσουσι θαυμάζοντες αὐτήν· ἐνεσαρκώθη αὕτη εἰς τὸν ῥοῦν τῶν αἰώνων, κάθηται ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς αἰωνιότητος. Εὐγνωμονῶ οὖν τοῖς εκλέξασί με καθηγηταῖς, ὅτι προσήνεγκον τὴν συγκυρίαν ταύτην, ὥστε κἀγὼ ὁ ἐλαχιστος τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου νὰ προσθέσω μικρόν τι ἀνθίδιον εἰς τὸν στέφανον τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, ὃν ἐξακολουθοῦσι νὰ πλέκωσιν οἱ αἰῶνες, εὐγνωμονῶ, λέγω, διὰ τὸν λόγον τοῦτον, διότι δὲν μὲ τέρπει ἡ Πρυτανεία τοῦ πανεπιστημίου, ἀλλὰ μοὶ μέλει, ἀλλὰ μὲ τέρπει ἡ εἰς τὴν σοφίαν πρυτανεία τῶν Ἑλλήνων.

ΔΙΑΛΕΚΤΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 239.)

—ooo—

Γ'. Παιγνίδια τῶν παίδων.

Ἡ *Δουμάδα*, ἡ ἀλλαχοῦ *ἀμάδα* καλουμένη· παίζεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Ἡ *Σφαῖρα* (τὸ Τόπι), ἥτις παίζεται κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους· α. ἀφοῦ σχηματίσωσιν οἱ παῖδες 3—4 ζεύγη, καὶ ῥίψωσι τὸν *λαμπὸν* διὰ νὰ ἴδωσι τίνες θέλουσι παίξει πρῶτοι, θέτουσι μικρὰν πλάκα, καὶ οἱ πρῶτοι παίζοντες ῥίπτουσιν ἐκ τοῦ μέρους τῆς πλακὸς τὴν σφαῖραν πρὸς τοὺς κάτω ἱσταμένους, ἐκεῖνοι δὲ ῥίπτουσιν αὐτὴν σκοπεύοντες νὰ κτυπήσωσι τὴν πλάκα, καὶ οὕτως ἐφεξῆς·— β'. ῥίπτουσι τὴν σφαῖραν εἰς τοῖχόν τινα, καὶ λαμβάνουσιν αὐτὴν, μετροῦντες τὰς βολάς· ἀφοῦ δὲ ὁ εἷς *μουχήσῃ* (1), παίζει ὁ δεύτερος καὶ καθεξῆς· ὅστις δὲ μετρήσῃ ἕως τὰ δέκα *βάλει* τὸν ἀμέσως ἑπόμενόν του ἕνα *σμάρι*. Παίζεται δὲ τὸ εἶδος τοῦτο συνήθως μεταξὺ δύο, ἐνῷ δὲ ὁ πρῶτος παίζει, ὁ ἕτερος ἐξακολουθεῖ λέγων « μούχα σταφίδα »·— γ'. λαμβάνει τις τὴν σφαῖραν καὶ ῥίπτει αὐτὴν εἰς τὰ ἄνω μέχρι τινὸς ὕψους, οἱ δὲ λοιποὶ συμπαῖκται, οἵτινες ἵστανται περὶ αὐτόν, ἀμέσως τρέχουσι ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἕως οὗ ἐκεῖνος λάβῃ τὴν σφαῖραν, ἔπειτα ῥίπτει αὐτὴν, σκοπεύων νὰ κτυπήσῃ τινά, τὸν ὁποῖον ἔπειτα ἀναβαίνει, καὶ ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ συμπαῖκται ἵστανται περὶ αὐτὸν, οὗτος κτυπᾷ τὴν σφαῖραν δυνατὰ κατὰ γῆς· καὶ ἐὰν μὲν ἀναπηδῶσαν συλλάβῃ ἄλλος, οὗτος ἀναβαίνει τὸν πρὶν ἀναβάτην, καὶ οὕτως ἐξακολουθεῖ· εἰδὲ μὴ, τότε ὁ κύπτων λαμβάνει αὐτὴν, καὶ ἐνῷ οἱ ἄλλοι φεύγουσι, τὴν ῥίπτει, ὅντινα δὲ κτυπήσῃ, τὸν καθαλικεύει καὶ οὕτω καθεξῆς.

Το *Ἀρβανήτικον*, ἢ *κλεφτάκι* λεγόμενον, παίγνιον πολεμικὸν, καθὼς τὸ ἐν Ἀθήναις *ἀμπάρισα*.

Ὁ *Καμμυρέτσας*. Εἰς καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, μένει εἷς τι μέρος, οἱ δὲ λοιποὶ κρύπτονται εἰς διάφορα ἄλλα· ἀφοῦ δὲ κρυφθῶσιν ὅλοι, εἷς αὐτῶν μὲ ἠλλοιωμένην φωνὴν κράζει «*κούκου*»· τότε ὁ καμμύων ἀρχίζει ν' ἀναζητῇ τοὺς κεκρυμμένους, ἀφοῦ δὲ εὕρῃ τινὰ, δὲν δύναται νὰ τὸν συλλάβῃ εἰς τὸ *ζεστό*, δηλ. εἰς τὸ αὐτὸ μερος, ὅπου εὑρέθη, ἀλλὰ πρέπει νὰ τῷ παραχωρήσῃ *ἕνα ἀμάξι τόπον*, διὰ νὰ δυνηθῇ, ἐὰν κατορθώσῃ, νὰ φύγῃ καὶ νὰ ἔλθῃ ἄθικτος εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ καμμύων ἐφύλαττε, καὶ νὰ πτύσῃ ἐκεῖ· καὶ ἐὰν μὲν κατορθώσῃ τοῦτο, καλῶς, ἐὰν δὲ συλληφθῇ ἢ ἁπλῶς ἐγγιχθῇ ὑπὸ τοῦ φυλάττοντος πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, καμμύνει αὐτός. — Ἡ δὲ ἀλλαχοῦ *τυφλομυῖα* καλεῖται παρ' ἡμῖν *μπίζ*· διότι ταύτην τὴν συλλαβὴν λέγοντες πειράζουσι τὸν δεδεμένον τοὺς ὀφθαλμούς.

Τὸ *Τσιλῆκι*. Διὰ μακροτέρας ῥάβδου ῥίπτουσιν οἱ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τοὺς ἀντικρὺ ἱσταμένους ἄλλην βραχυτέραν, (ἥτις ἰδίως *τσιλῆκι* καλεῖται), ἔχουσαν εἰς τα δύο ἄκρα ἀντιθέτους τομὰς, ὥστε κτυπουμένη, ἐνῷ κειται κατὰ γῆς, νὰ ὑψοῦται πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἔπειτα θέτει τὴν μακροτέραν ῥάβδον ἐγκαρσίως· ἐκεῖνοι δὲ ῥίπτουσι τὸ *τσιλῆκι*, διὰ νὰ κτυπήσωσι τὴν ῥάβδον. Ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, ὁ παίζων ῥίπτει κάτω τὸ τσιλῆκι καὶ διὰ τῆς ἄλλης ῥάβδου τύπτει αὐτὸ εἰς τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων, καὶ

---

(1) Τὴν ἀλήθειαν ταύτην μεταξὺ πολλῶν ἐκφράζει θαυμασίως ὁ Renan, παραγράφων δὲ ἐνταῦθα μικρὰν περικοπὴν ἀρκοῦσαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἄνω εἰρημένων. Ce qu' il importe, λέγει, de maintenir c' est l' indépendance du développement de l' esprit hellénique. La Grèce ne doit rien qu' aux dieux, à ses mers, à son ciel, et à ses montagnes. Les vraies origines de l' esprit humain sont là ; tous les nobles de l' intelligence y retrouvent la patrie de leurs pères. (Etudes d' Histoire religieuse p. 40. 4. Edit.)

(1) Ὅρα τὸ Λεξ λόγιον.

ἀκολούθως ἐκσφενδονίζων αὐτὸ μακρὰν δι' ἄλλου ἐπιτηδείου κτυπήματος, μετρεῖ διὰ τῆς μακροτέρας ῥάβδου τὸ ἀπόστημα ἀπὸ τοῦ μέρους ὅθεν ἐρρίφθη μέχρι τοῦ μέρους ἔνθα ἔφθασε κτλ. Μετρῶν δὲ λέγει « χαμνὴ, καλή, » *καλὴν* ἐννοῶν τὴν ἰδικήν του *μερίδα* (μέρος) τῆς ῥάβδου (τὴν ὁποίαν προσδιώρισε, *χαμνὴν* δὲ τὴν τῶν ἄλλων. Ἂν, ἐνῷ μετρᾶται τὸ διάστημα, ἐγγίσῃ ἡ *καλὴ* ἄκρα τῆς ῥάβδου τὸ μέρος ὅπου ἔφθασε τὸ *τσιλῆκι*, ἀρχίζει πάλιν τὸ παιγνίδιον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· εἰδεμὴ, τότε οἱ κάτωθεν ἔρχονται εἰς τὴν θέσιν τῶν πρώτων, καὶ ἐξακολουθοῦσι τὸ αὐτό.

Τὰ *ψηλοράφια*, παίγνιον τῶν κορασίων κυρίως, τὰ ὁποῖα λαμβάνουσι πέντε λιθάρια μικρὰ, καὶ ῥίπτοντα αὐτὰ πρὸς τὰ ἄνω ἓν πρὸς ἓν κατὰ πρῶτον, ἀκολούθως λαμβάνουσιν αὐτὰ ὅλα ὁμοῦ πάλιν εἰς τὰς χεῖράς των. Μετὰ τοῦτο, ἐν ᾧ ῥίπτουσιν ἓν πρὸς τὰ ἄνω, ἕως οὗ καταβῇ αὐτὸ, πρέπει ἓν ἄλλο ἐκ τῶν κάτω κειμένων νὰ διαβιβάσωσι διὰ μέσου τῆς ἀψίδος τῆς σχηματιζομένης διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ λιχανοῦ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, καὶ πάλιν νὰ προφθάσωσι νὰ πιάσωσι τὸ ἄλλο λιθάριον, ὅπερ ἐῤῥίψαν πρὸς τὰ ἄνω, κτλ. (Ἀνάλογον μὲ τὰ *Πεντόβολα*).

Παίζουσι καὶ τὸ ἑξῆς παιγνίδιον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσι «τὸ πωλεῖς τὸ πουλάκι σου». Ἀρκετὰ παιδία ἀμφοτέρων τῶν γενῶν σχηματίζουσι κύκλον, ἱστάμενα ὄρθια, ἕκαστον δὲ τούτων ἔχει ἔμπροσθέν του ἄλλο παιδίον καθήμενον, συνήθως μικρότερον· τοῦτο ὀνομάζουσι *πουλάκι*· ὁ πρῶτος λοιπὸν ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἀπέναντι ἱστάμενον λέγει *πωλεῖς τὸ πουλάκι σου*; Ἐκεῖνος δὲ ἀποκρίνεται «*τὸ πωλῶ καὶ τ' ἀγοράζω καὶ ἐσένα δὲν τὸ δίνω*, » καὶ συγχρόνως ὁ ἀγοραστὴς ἀφίνων τὸ πουλάκι του τρέχει νὰ λάβῃ τὸ πουλάκι τοῦ ἑτέρου· ἀλλὰ καὶ οὗτος τρέχει νὰ λάβῃ το πουλάκι τοῦ πρώτου· ὅστις λοιπὸν πρωτοφθάσῃ νικᾷ, ὁ δὲ ὑπολειφθεὶς δὲν παίζει· καὶ οὕτως ἔπειτα ποιοῦσι δύο ἄλλα ἀπέναντι ζεύγη, καὶ καθεξῆς.

Ἐν δὲ ταῖς συναναστροφαῖς πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἅτινά εἰσι συνηθέστερα, παίζεται καὶ τὸ ἑξῆς· κάθηνται πέριξ τραπέζης ἀναμὶξ γυναῖκες καὶ ἄνδρες, καὶ ἀφοῦ πληρώσωσι καλῶς ἀλεύρου ἐν *καυκὶ* τοῦ καφφὲ, τὸ ἀναποδογυρίζουσιν ἐπί τινος παροψίδος, καὶ αἴρουσι τὸ καυκίον, ὥστε σχηματίζεται κῶνος ἀμβλὺς ἀλεύρου, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου θέτουσι δακτυλίδιον ὀρθόν. Μετὰ τοῦτο ἀρχίζει ἕκαστος διὰ μαχαιριδίου κατὰ σειρὰν νὰ κόπτῃ μικρὸν μέρος ἐκ τοῦ ἀλευρίνου κώνου ἀπὸ τὸ ἔμπροσθεν του μέρος, ὥστε ὁ κῶνος μεταβάλλεται εἰς πολυγώνιον πρίσμα, πάντοτε λεπτυνόμενον· εἰς ὅντινα λοιπὸν κόπτοντα ἤθελε πέσει τὸ δακτυλιδιον, οὗτος ὑποχρεοῦται νὰ τὸ εὕρῃ κρυπτόμενον ὑπὸ τὸ ἄλευρον, ἀναζητῶν αὐτὸ διὰ τῆς ῥινὸς, ἐνῷ οἱ λοιποὶ καγχάζουσι διὰ τὸ γελοῖον τῆς ἐργασίας· ἀλλοίμονον δὲ ἐὰν ὁ οὕτως ἐργαζόμενος γελάσῃ· διότι ὅλος θέλει ἀλευρωθῇ. Ἰδοὺ καὶ μία τοὐλάχιστον περίστασις, καθ' ἣν μακαρίζεται ὁ ἔχων μακρὰν καὶ ὀξεῖαν τὴν ῥῖνα.

Ὑπάρχει ἐν χρήσει καὶ πλῆθος ἄλλων παιγνιδίων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον περιέργων.

Δ'. Ἄσματα

Ὅταν ἐν καθαρᾷ μεσημβρίᾳ ὁ ἥλιος κρυφθῇ ὄπισθεν νέφους, οἱ παῖδες ᾄδουσι τὸ ἑξῆς·

«*Ἥλιο μ' παραήλιο μ'*
χρυσό μου παλληκάρι,
ἔβγαλε τὰ μαῦρά σου
καὶ βάλε τὰ χρυσᾶ σου.
Ὄπλα (1) *τουρκόπλα*
'στὴν πίσσα κολλημένα,
καὶ 'μεῖς τὰ χριστιανόπλα
'στὸν ἥλιον πυρωμένα. »

Ὅταν δὲ εἰς τὸ λαμπρὸν τῆς σελήνης φῶς παίζωσι τὰ παιδία εἰς τὰς οἰκίας των ἢ εἰς τὰς ὁδοὺς, ἀπευθύνουσι πρὸς αὐτὴν τὴν ἑξῆς ὡραίαν ᾠδήν.

« *Φεγγαράκι μου λαμπρὸ,*
φέγγε με νὰ περπατῶ
νὰ πηγαίνω 'στὸ Σχολειὸ,
νὰ μαθαίνω γράμματα,
γράμματα σκοντάμματα, (2)
τοῦ θεοῦ τὰ θάμματα. »

Ὁσάκις δὲ τὴν ἄνοιξιν ἢ τὸ θέρος βρέχει, ᾄδουσιν οὕτως.

« *Βρέξε, βροχίτσα,*
νὰ γέρουν τὰ σταφύλιτσια,
νὰ τρῶν τὰ παιδίτσια
μὲ τὰ καλαθίτσια. »

Ἄλλοτε πάλιν ῥίπτοντες οἱ παῖδες ἢ αἱ νεάνιδες εἰς τὸν ἀέρα μῆλον ἢ ῥόϊδον, καὶ πάλιν λαμβάνοντες αὐτὸ ᾄδουσιν·

« *Ἀνέβα μῆλο*
κατέβα ῥόϊδο,
νὰ σὲ 'ρωτήσω
πόσα χρόνια
θὰ ζήσω. »

Καὶ ἀκολούθως ῥίπτοντες καὶ λαμβάνοντες αὐτὸ, μετροῦσιν ἕν, δύο, καὶ καθεξῆς μετ' ἤχου τινός.

Ἐκτὸς δὲ ἄλλων ᾀσμάτων, ἐξ ὧν πολλὰ ἤδη νεώτερα, ἔχουσι παλαιά τινα ὡραῖα, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς ὀσημέραι ἐκλείπουσι, παραμελούμενα, καθὼς ἡ ἀκόλουθος στροφὴ·

« *Ἔνα καρύφαλλο βαστῶ*
βολιοῦμαι νὰ τὸ βάψω,
ἂν τὸ 'πιτύχω στὴν βαρῆ,
πολλαῖς καρδιαῖς θὰ κάψω. »

---

(1) Ὅπλα εἶναι ἡ κατάληξις « ὁπουλα » ἥτις τίθεται εἰς πολλὰ ὀνόματα οἷον. Ἑλληνόπουλα, φραγγόπουλα, κ. τ. λ.

(2) Ἴσως σπουδάσματα.

Καὶ τὸ ἑξῆς·

«*Αὐτὸ τὸ κρύο τὸ νερὸ*
ἀπὸ ποῦ νὰ κατεβαίνῃ ;
ἀπὸ ψηλὰ κρημνίζεται,
καὶ πέφτει ἐδῶ κάτω,
ποτίζει καὶ δροσίζει.
Ὡμορφη κόρη καὶ ξανθὴ
στέκεται μαραμένη.
Μηλιὰ γιατί 'σαι μαραμένη·
γιατί 'σαι πικραμένη ;
ἢ μὴ τὰ μῆλα σὲ βαροῦν ;
ἢ μὴ νερὸ δὲν ἔχῃς ;
Μηδὲ τὰ μῆλα μὲ βαροῦν
μηδὲ νερὸ μὲ λείπει·
Τὰ κλωναράκια μ' ὤμιξαν
νὰ μὴ μὲ ξεχωρήσουν,
καὶ τώρα 'που ξεχώρησαν,
πάρε ξερρίζωσέ με. κ.τ.λ.»

Ε'. Αἰνίγματα καὶ Δεισιδαιμονίαι.

α'. Ἔχουσι καὶ αἰνίγματά τινα ἴδια, ὧν τὰ κυριώτερα τὰ ἑξῆς·

«*Ἔχω ἕνα κάτι κάτι*
μέσα εἰς τὸ σεντουκάκι·
σὰν τὸ χάσ' αὐτὸ τὸ κάτι,
τί τὸ θέλω τὸ σεντουκάκι ; — (Τυχή).

Σχίζω μίζω τὸ βουνὸ,
βρίσκω νύφη καὶ γαμβρὸ
πενθερὰ καὶ πενθερό. — (Καρύδι).

Χιλιόδεμο
χιλιόκομπο
χίλια νὰ πῇς
δὲν θὰ τὸ βρῇς (Δίκτυον).

Κλειδόνω μανταλόνω,
τὸν κλέφτη βρίσκω μέσα ("Ηλιος).

Σέρνω ῥάμμα, βάζ' ἡ πόλις,
καὶ βογκάει τὸ Σαλονίκι. ("Ροδάνη).

Στὸ βουνὸ γεννήθηκα,
ἐκεῖ καὶ πελεκήθηκα,
καὶ τώρα ποῦ κατήντησα ;
πρωτόγερος τῆς χώρας. (Σήμαντρον).

Μία μάνδρα χίλια πρόβατα χωρεῖ
ἀρνιοῦ ποδάρι δὲν χωρεῖ. (Μυρμηκιά).

Καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα.

β'. Καὶ Δεισιδαιμονίαι οὐκ ὀλίγαι ἐπικρατοῦσιν.

Ὅταν ἡ ὄρνιθα λαλήσῃ ὡς ἀλέκτωρ μηνύεται θάνατος ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ.

Ὅταν εἰς τὴν στέγην καθήσῃ καρακάξα (ἡ ἄλλως καλοῖακοῦδα), ἔλευσις φίλου μηνύεται.

Ὅταν καθήσῃ γλαὺξ, κακὸς οἰωνός.

Ὅταν οἱ ποντικοὶ οἰκίας ἀφανίζωσι τὰ ἐνδύματα, σημεῖον ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ ὑπάρχει κακός τις ἄνθρωπος.

Ὅταν λούεται ἡ γαλῆ, προμηνύει βροχήν.

Ὡς ἀλιτήρια πνεύματα πιστεύονται ἐν μὲν τοῖς ὕδασιν *αἱ δρύμαις*, ἐν δὲ τῇ ξηρᾷ *ἡ σαρκοτιβὰ* καὶ *ὁ καρκάντζαλος*.

ΣΤ'. Λεξιλόγιον.

Ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν *Φιλομαθῶν* ἐδημοσίευσα ἄλλοτε (1857 ἀριθ. 236 καὶ 237) λέξεις τινὰς τῆς ἰδιαιτέρας μου πατρίδος Στενημάχου· ὅθεν παραπέμπων ἐκεῖ σημειῶ ἄλλας, τὰς ὁποίας ἔκτοτε συνέλεξα, παραλείπων δὲ τὰς καὶ παρ' ἄλλοις κοινάς, καταχωρίζω μόνον τὰς ἰδιαιτέρας.

Ἀδρὺς = ἀδρός.

Ἀπλόνω. — Φρ. ἄπλωσε κἠ αὐτὸς τὸ ποδάρι του· λέγεται σκωπτικῶς, ὅταν τις ἐπεμβαίνῃ εἰς ὑπόθεσιν ἀναξίως. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς σχεδὸν σημασίας μεταχειρίζονται καὶ τὴν φράσιν «δὲν ἀξίζει καὶ φαγγρίζει.»

Ἀῤῥατίλα! — ἐπιῤῥημ.=ἔῤῥ' εἰς κόρακας!

Ἀλλοιὰ καὶ τρὶς ἀλλοιά!=ἀλλοίμονον.

Ἀγωνιοῦμαι=βιάζομαι, ἐπείγομαι.

Ἀπαλάμη=παλάμη. Φρ. « Δὲν σὲ γράφω στὴν ἀπαλάμη μου » = δὲν σὲ ψηφῶ.

Ἄλλος. Τὸ οὐδέτερ. ἄλλο εἰς τὴν φράσιν «*ἄλλο τίποτε* » σημαίνει τὸ ἐξ ἅπαντος, πῶς οὐχί; τὸ δὲ *στὴν ἄλλη* λαμβάνεται ἐπιῤῥημ. = τὴν ἄλλως = μάτην· οἷον, *ῥίπτω στὴν ἄλλη* = ἐπὶ ματαίῳ.

Ἀλλοτινός. = Τοῦ ἄλλου, τοῦ παλαιοῦ καιροῦ.

Ἀδράχνω. = Οὐδ. ἐξαρθροῦμαι μέρος τι τοῦ σώματός μου, καὶ ἄδραγμα = ἐξάρθρωσις.

Ἀπεικάζω.=Ἐννοῶ, καταλαμβάνω, συμπεραίνω.

Ἀλλοῦν καὶ δῶθι. = (Ἀλλοῦ εἶναι καὶ ἐδῶθι) = τῇδε κἀκεῖσε.

Ἀγγελοκρούω. = περὶ τοῦ τὰ λοίσθια πνέοντος λέγεται. *ἀγγελοκρούσθηκε.*

Ἀῤῥάγιστος. = Ἀκλόνητος· καὶ ἐπὶ φυσ. καὶ ἠθικῆς σημασίας.

Ἀρμόζωμαι. = Ὁ ζωμὸς τῆς *ἁρμιᾶς*.

Ἀργιάνι. = Ὀξύγαλον ἀναμεμιγμένον ὕδατι.

Βουρλίδα. = Πλεξοῦδα.

Βουλή=γνώμη, ἀπόφασις. « Κακὴν βουλὴν ἔβαλεν » ἔκαμε κακὴν ἀπόφασιν.

Βακχιοῦμαι. =ἐκβακχεύομαι.

Βάκλον =τὸ δι' οὗ τύπτουσι τὸ τύμπανον.

Βώχα = δυσωδία, κακὴ ἀποφορά.

Βουρβουρίζω= οὐδτ. βορβορύζω.

Βρυάβα· ὡς ἐπιῤῥ. ἐπιτάσεως = πλῆθος ἄπειρον, ὡς « 'στὸν ποταμὸν ψάρια βρυάβα » = ὁ ποταμὸς βρύει ἰχθύων.

Γέρμος. = Ἔρημος, μὲ τὸ δίγαμμα.

Γαγχειλιάζω. Εἰς μεταφ. σημασίαν, στενοχωροῦμαι, ἀγανακτῶ.

Γηρουμοῦδα (ἡ). Βῶλαξ, βῶλος χώματος.

Γκουσγαλιά. Πόκος νήματος ἢ μετάξης.

Γοργόνω. Ἀροτριῶ, ἀρόω.

Γυαλοπάγη, ὅταν πέσῃ ὀλίγη βροχὴ, καὶ ἡ ἐπιφάνεια παγώσῃ ὥστε γίνεται ὕελος.

Γλίγωρα. Φρ. « γλίγωρα θὰ τὸ κάμω » (λέγεται ἐν ἤθει) οὐδαμῶς.

Γρηά. Γραῖα. « Αὐτά 'ναι γρηᾶς μαντεύματα καὶ γέρου παραμύθια » πράγματα ἀπίθανα.

Γκρημήλα ! Ἐπιῤῥ. *Τῷ* ἀῤῥατίλα κρημνίσου.

Γάλα. φρ. « ἔχει ἀπὸ πουλὶ γάλα », ἐπὶ ἀφθονίας καὶ ποικιλίας πραγμάτων.

Γλωσσιάζω. Δι' ἄκρας τῆς γλώσσης γεύομαί τινος.

Γλῶσσα (Νεολγ.) ὠνόμασαν ἐν Στενημάχῳ τὰς σιδηρᾶς γραρίδας, τὰς πέννας.

Διακονιὰ καλή. Παρμ.

Δόλιος. Δείλαιος· καὶ συνήθως συνθέτως· *δολιογιατρὸς* καὶ *γιατρὸς δόλιος.*

Διλαβία, ἡ μασιὰ, ἡ πυράγρα.

Δοντάγρα (ἡ). Οἱ τραπεζῖται ὀδόντες (ὀδόντοςἄγρα).

Δύο. « Στὰ δυὸ εἶμαι. » Ἐν δοιῇ δὲ σαωσέμεν ἢ ἀπολέσθαι (Ἰλ. Ι. 230).

Ἐπίλογος. Ἐν χρήσει εἰς ταύτην τὴν φράσιν· « νὰ σ' εἰπῇ τἀπίλογου ! » ἐπὶ κατάρας, ἰσοδύναμος τῇ φρ. « νὰ μὴ φανῇς νὰ μὴν ἀκουσθῇς ».

Ἔργατα (τά). Κρυψίνοια, ὑπουλότης. « Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅλο ἔργατα » εἶναι πονηρὸς, κρυψίνους, ἐκ σκοποῦ τινος λέγει καὶ πράττει τὰ πάντα.

Ἔχω. Λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ὑπερέχω, κρατῶ, εἶμαι πρῶτος· (κυρίως ἐπὶ παιδιᾶς, οἷον, « ἐγὼ σ' ἔχω » — ἐγὼ πρωτεύω εἰς τὸ παιγνίδιον).

Ἐϋ. Μόριον, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται ὅταν θέλωσι νὰ προσκαλέσωσί τινα, τοῦ ὁποίου μάλιστα ἀγνοοῦσι τὸ ὄνομα, καθὼς ἀλλαχοῦ τὸ *καλὲ* (μήπως εἶναι ἡ κλητικὴ τοῦ εὖς ;).

Ζάπαρος (καὶ ῥῆμα ζαπαρίζω). Ζέστη ἀνυπόφορος, *βράσις* (ζά — πυρός ;)

Ζάτρα. Λέγουσιν εἰς τὰ νήπια, ὅταν κάμνουσί τι ἀστεῖον καὶ εὐφυές· « ζάτρα νὰ τῷ ἔλθῃ » !

Ζούδια (τά). Ζῴδια, κυρίως λέγεται ἐπὶ μικρῶν ἐντόμων, ζωύφια.

Ζιάρα (ἡ). Ἡ ὑποκαίουσα τέφρα, ἀνθρακιὰ, σωρὸς μικρῶν κυρίως ἀνθράκων.

Ζωδίμι (τό). Λέγεται ἐπὶ ἀσθενοῦς ἀνθρώπου καὶ μάλιστα παιδίου.

Ζοῦδα (ἡ). ἀ ὠμόν, καὶ β' ζωδίμι.

Ἡλιατζος. Δένδρον ἀνθηφόρον, ἄλλως λήλιακος.

Θύρωμα (προφρ. θέρωμα) καὶ ξεθύρωμα κλεῖσιμον τοῦ βουτσιοῦ.

Θρύμμα (ἡ) μόνον εἰς τὴν ὀνομαστ. εὔχρηστον μικρόν τι πρᾶγμα « μιὰ θρύμμα παιδί ». Ὁμοίως λέγουσι « μιὰ σταλιὰ » ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας. Καὶ θρύμμα (τὸ) « τὸ ἔκαμε θρύμματα » τὸ κατεσύντριψεν.

Ἰσκιάζομαι. ἀ Σκιάζομαι, εὑρίσκομαι ὑπὸ σκιάν, β' μακρόθεν ἀντιλαμβάνομαι τὴν σκιὰν τινὸς πράγματος, καὶ γ' ἐντρέπομαι, φοβοῦμαι, διστάζω.

Ἰδρόνω. Φρ. « δὲν ἰδρόνει τ' αὐτί του » ἀδιαφορεῖ, δὲν τῷ μέλει.

Καρκάντζαλος. Ἀλιτήριος δαίμων, ἅρπυια.

Κουρὰ (ἡ). Ἡ πέτσα τοῦ ψωμιοῦ· β' ὁ ξηρὸς φλοιὸς τῶν δένδρων.

Καταθεὸ (ἐπιῤῥ.) Κάτωθι, παρακάτω.

Κατσιποδιὰ (ἡ). ἀναποδιὰ, καταδρομὴ τύχης.

Καταβολάδα (ἡ). Καταβολὰς (λέξ. γεωργική).

Καματός (ὁ). Μεγάλη ἐργασία, εἰδικῶς ἡ τελευταία ἡλικία τῶν μεταξοσκωλήκων, καὶ ῥ. *καματίζω.*

Κατά (πρόθσ.). Μεταχειρίζονται τὴν πρόθεσιν αὐτὴν ἐπιτακτικῶς ἐν συντάξει, ὡς παρ' Ὁμήρῳ· κατὰ πίονα μηρία ἔκηα (Ἰλ. α. 40)· οἷον « κατὰ τὸν ἐπαίνεσες » μοὶ τὸν ἐπῄνεσας πολύ.

Καί. (σύνδ.) φρ. « εἶναι ὅλος καὶ χαρά. »

Κοντάρι, (τὸ) ξύλον μακρὸν καὶ λεπτὸν κοντός.

Κροῦνα (ἡ) ἡ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ βουτσιοῦ ὀπὴ, δι' ἧς γεμίζεται. (Κρουνός). καὶ μεταφρ. ἔγινε κροῦνα ἐμέθυσε.

Κοψοζώης (ὁ) ἐπὶ κατάρας· ὡς καὶ *Κοψόχρονος.*

Καταδίκη· ἐπιῤῥηματικῶς, πλῆθος πολύ, ἀμέτρητον. «Ἤτον εἰς τὴν πανήγυριν ἄνθρωποι καὶ καταδίκη ».

Καγοῦμαι· μελετῶ, σκοπεύω· β'. ἀπειλῶ, ζητῶ ἐκδίκησιν.

Κουτσαλιά· ὁ ἐν Ἠπείρῳ *Κλῆτσος* (κλείω).

Κλάπα (ἡ). Ξύλον δενόμενον εἰς τοὺς πόδας τῶν βοῶν διὰ νὰ μὴ μακρύνωνται ἐκ τῆς ἀγέλης.

Καράβι. ἀ πλοῖον, β' μικρὸς μετακομιστὸς λιμνὸς (τουρκιστὶ *σιαραπαρᾶς*).

Καταῤῥόσης. Ὄργανόν τι τῶν χαλκέων καὶ σιδηρουργῶν, δι' οὗ σβένουσι τὸ πῦρ, ἢ ῥαντίζουσιν ὕδωρ εἰς τὸ πεπυρακτωμένον χάλκωμα ἢ σίδηρον.

Κίσα. Καιρὸς βροχερὸς, συννεφώδης.

Λίπος. Λίπος.

Λαλῶ. ἀ. Ὁμιλῶ, φλυαρῶ· β'. παίζω ὄργανόν τι, (ὅθεν λαληταδες οἱ μουσικοί)· γ'. ἐλαύνω ζῶόν τι· δ'. φωνῶ. « λάλησαν τ' ἀρνίθια ».

Λαχανιάζω. Πνευστιῶ.

Λισγαριά. Ὄργαν. γεωργικ. λίσγος.

Λαῖφος. Ὁ λαιμός, κυρ. αὐχήν.

Λιματίδι, τὸ κέντρον τῆς μελίσσης. Μεταφρ. λόγος πειρακτικὸς, κερτομία.

Λαγούγυρος (ὁ). Εἶδος ζώου, ἴσως ἀσπάλαξ.

Λουλοῦδι. Λουλοῦδι τῆς ἐντροπῆς· εἶδος φυτοῦ, ποιοῦντος πλατύ, λεπτόφυλλον καὶ λευκὸν ἄνθος· περὶ οὗ λέγουσιν, ὅτι ἄλλοτε εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ καὶ μέλαν στίγμα· ἀλλ' ὅτι ἐξέλιπεν ἐκλειπούσης καὶ τῆς *ἐντροπῆς*.

Λαγόνι. Ἡ λαγών.

Λαμπίδα (ἡ). Τὸ σίδηρον τῆς μαχαίρας.

Λουρδόνω. = Ἀπατῶ τινα, λέγω ψεύδη.

Λογιοῦμαι. = Λογίζομαι, εἶμαι ἐναρίθμιος.

Μαρδοκλιοῦμαι. = Ἀσπαίρω, κυλίομαι εἰς ἀκαθαρσίας.

Μουγῶ. = ἀ. Εὐνουχίζω. β'. ἀποτυγχάνω.

Μαρκάτι. = Πυτία, καὶ ῥῆμα *μαρκατιάζω* = πυτιάζω.

Μωριά. = Ἐφιάλτης.

Μοῖρα. = ἀ. Μοῖρα « μαῦρη μοῖρά σου » κτλ. β' τεμάχιον κρέατος.

Μυριόφθηνον. = Πολὺ εὐθηνόν.

Μύταις (αἱ), τὰ εἰς τὰ ἄκρα τῶν χειρίδων τοῦ χιτῶνος καὶ περὶ τὸν τράχηλον καὶ τὸ στῆθος προστιθέμενα κεντητὰ κοσμήματα, παρυφή.

Μετακέτι, λέξ. γεωργικ. Μετακέντημα, μεταφύτευμα εἰς τὰ ἀφύτευτα μέρη τῆς ἀμπέλου.

Νάρδα (τά). = Ἐργαλεῖα τεχνίτου (ἔναρα ;)

Νάϊ. ἐπίῤῥ. ἐπιτάσεως· « νάϊ καλὰ » — κάλλιστα (ναί ;)

Ξεφτῶ. Οὐδ. λέγεται ἐπὶ ἐνδύματος, ὅταν ἀρχίζωσιν αἱ ἄκραι νὰ φθείρωνται καὶ νὰ *βγαίνουν αἱ κλωσταί*· β' παρεκτρέπομαι, διαφθείρομαι.

Ξερράχόνω. Ἐπιφέρω τινὶ πληγὰς, καὶ μέσον *ξερράχόνομαι* καὶ ὄνομ. *ξερράχωμα*.

Ξαδειάζω. = ἀ. Ἐκκενόνω ὀλίγον κατ' ὀλίγον· β' εὐκαιρῶ, λαμβάνω ἄνεσιν.

Ξερχάνω. = Λαμβάνω ἄνεσιν μετὰ πολὺν κόπον, ἢ πλῆξίν τινα.

Ξορχιοῦμαι. = Ἐξορχοῦμαι, ἐκβακχεύομαι.

Ζεθερμίζω. = Πλύνω ἀγγεῖόν τι διὰ θερμοῦ ὕδατος.

Ὄρρυδα. = Ἀλαζονεία, ὀρρύς, « ἐπῆρε ὄρρυδα », ἦρε τὴν ὀρρύν.

Ὀρτάνοικτος. = Ὅλως ἀνοικτὸς, ἐκ τοῦ λατιν. ortus καὶ ἀνοικτὸς, ὡς τὸ λεπτίλεπτον κτλ.

Ὀλῶν (γεν. πλ. τοῦ ὅλος). Λαμβάνεται ἐπιτατικῶς· οἷον, « ὀλῶν τρανὸς » τρανότατος.

Ὀλόρθος. = Ὀρθὸς, ὄρθιος ὁλωσδιόλου.

Πατήκια, μέρος τοῦ ἐργαλειοῦ, ὅπου πατοῦσιν αἱ ὑφαίνουσαι καὶ κινοῦσι τὰ *μητάρια*.

Πωστάλια (τά). Εἶδος ὑποδήματος.

Πλόχειρο, τὸ κοῖλον τῆς παλάμης.

Παταριὰ (ἡ) = ῥάπισμα (μπάτσος), ἴσως πενταριὰ, ὅτι τοῖς πέντε δακτύλοις ῥαπίζομεν.

Παρασῆμι = ἔκτρωμα.

Πλατσκόνω. = πλατύνω τι διὰ τῆς χειρὸς, ἢ ἄλλου τινὸς ἐργαλείου.

Πιτακωτὴ = σανὶς, ἔχουσα κοιλότητας, ἐφ' ἧς κομίζουσι τοὺς ἄρτους εἰς τὸν κλίβανον.

Παραλέκατος = ἀλλόκοτος, παρημελημένος.

Παταγόνω. = ἐξαφνίζω τινὰ, φοβίζω.

Παρακεντῶ λεξ. γεωργικ. καὶ *παρακέντι*.

Παραξύνω. = κυρ. ὀξύνω τὰ ἀμβλυνθέντα ἐργαλεῖα.

Πέτομαι = ἐπαίρομαι· εἰς τί μοι πέτεσαι ; « = εἰς τί ἐπαίρεσαι ;

Περι(λι)στερὰ = μικρὸν σπήλαιον, ὅπου δύναταί τις νὰ καταφύγῃ ἐν καιρῷ βροχῆς.

Πρέγγλα. Ὄργανον θηρευτικόν.

Παντέχω = προσμένω.

Πιβάλλω. = ἐπιβάλλω. « ἐπάνω εἰς ἐκεῖνον 'πίβαλε καὶ αὐτὸς » = ἐπῆλθε, ἐπαρουσιάσθη, ἢ ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ.

Προχεῖμι. Τὸ φθινόπωρον.

Ῥαγίζω. οὐδ. = ῥήγνυμαι, β'. μετρ. « δὲν ῥαγίζει ἡ καρδιά του » = ἀδιαφορεῖ, ὅθεν ἀῤῥάγιστος = ἄκαμπτος· καὶ *ῥαγίζομαι* = σαλεύω « δὲν ῥαγίζεται ἀπὸ τὸ βάρος » = δὲν σαλεύει, δὲν μετατοπίζεται.

Σφουνίζω. οὐδ. = στεγνόνω, « σφούνισαν αἱ λάσπαις » = ἐτραβίχθησαν, ἐξηράθησαν.

Σκαλίζω. καὶ *σκαμπίζω* = σκάπτω. κυρ. μὲ τοὺς ὄνυχας ἢ μὲ τὸ ῥύγχος.

Στρέχα (ἡ) = ὑδροῤῥόα.

Σκέλδα (ἡ) ἡ σκελὶς τοῦ σκορόδου, τοῦ καρύου, καὶ ἄλλων.

Στρουγγλίζω. = περιστρέφω τι βιαίως, στρεβλόνω, *στραγγαλόω*.

Σκαρδέλια (τὰ) δύο κερατοειδῆ σίδηρα εἰς τὰ ὄπισθεν τοῦ σαγμαρίου.

Σεῖτα (ἡ) τὸ λεπτὸν κόσκινον (σείω).

Σκιάστρο. Πᾶν ὅ,τι σκιάζει, προξενῆ φόβον, κυρίως τὸ εἰς τὰς ἀμπέλους τιθέμενον ἀνθρώπινον ἴνδαλμα, διὰ νὰ φεύγωσι τὰ πτηνά, φόβητρον.

Σωμὸς (ὁ) = τελείωσις.

Σκούδρα. Ἐπὶ κατάρας « σκούδρα νὰ σ' ἔλθῃ.

Σβύσμα. (τὸ) Οὕτω προσαγορεύουσι τὰ νήπια, ὅταν κάμνωσιν ἀστεϊσμούς τινας.

Σεί(γ)ιστρον. (τὸ) Πᾶν ὅ,τι προξενεῖ θόρυβον, καὶ χαϊδευτικῶς λέγουσι τὰ νήπια, ὅταν ἀτακτῶσιν.

Σκροῦμα ἐπίῤῥημτκ. « ἔγεινε σκροῦμα « = ἔγινε κομμάτια.

Σκατζιλίτρα (ἡ) σπανθήρ.

Στεργιακὸς τὸ ἀραιὸν κόσκινον.

Σταλαγίδα (ἡ) δυστυχία, ἀμηχανία, ἀπορία, καὶ ῥ. *σταλαγίζομαι*, εὑρίσκομαι εἰς στέρησιν, ἢ εὑρίσκομαι εἰς ἀγωνίαν, ἀγανακτῶ.

Στρουμόνω. Κυρ. ἐμπήγω, χώνω, καὶ μέσ. *στρουμόνομαι* χώνομαι, εἰσχωρῶ.

Σηχοπιάζω, καταπαύω τὴν πρώτην ὁρμὴν τῆς πείνης, ἢ διορθόνω τὴν κακοστομαχιάν.

Στένος (τὸ) = στενοχωρία.

Στύβω = ἐνεργητικ. καὶ οὐδ. « ἔστυψεν ὁ ποταμὸς » = ἐσταμάτησε, δὲν ῥέει, καὶ « ἔστυψαν τὸν ποταμὸν » = τὸν ἔῤῥαξαν.

Στρουμπάδα. (ἡ) φθορὰ εἰς τὴν κόψιν τῆς μαχαίρας (στρόμβος).

Στιγόνω ἐνερ. φέρω τινὰ εἰς τὰ στενὰ, τὸν πολιορκῶ, ἐπομ. ἀναγκάζω.

Σουρματαρτὰ (ἡ), ὅ,τι σύρεται· « μιὰ σουρματαρτὰ ἄχυρο » = ἕνας σωρὸς ἀχύρου. Σημαίνει δὲ κυρίως τὴν ἕκτασιν τοῦ σωροῦ.

Σουρμιά. Τὸ σύρσιμον καὶ ὁ ἦχος αὐτοῦ « ἀκοῦς τὴν σουρμιὰ καὶ ῥωτᾷς διὰ τὸ φίδι ; » παρμ. ἐπὶ καταφανεστάτων πραγμάτων, κυρ. ἐπὶ κακοῦ κινδύνου.

Τσιγγῶ. Κτυπῶ τι δι' ἄλλου πράγματος ὀξέως, καθὼς π. χ. ὅταν οἱ παῖδες κτυπῶσι τὰ κόκκινα αὐγὰ, τοῦτο λέγεται *τσίγγημα*.

Τυργιά (ἡ) τρυγία, τρὺξ.

Τροπόνω, προσαρμόζω, καθὼς οἱ ῥάπται τὰ τμήματα τοῦ ἐνδύματος.

Τσιφοῦνι, ὀπὴ, δι' ἧς ἐξερχόμενον μεθ' ὁρμῆς τὸ ὕδωρ τοῦ μύλου, κινεῖ τὸν τροχὸν αὐτοῦ. (Σίφων).

Τσαρβούλια, ἀρβυλίδες. βουλγρ. *Τσαρούχι*· τουρκβ. *Τσαρούκ*.

Ταχειά. = αὔριον (αὔριον πρωΐ)· ἐν ἤθει σημαίνει τὸ *οὐδέποτε* (παραβλ. *γλίγωρα*)· (καὶ μοὶ φαίνεται, τοιαύτην τινὰ ἐν ἤθει σημασίαν πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ παρὰ Λυκούργῳ κατὰ Λεωκράτους §. 48. » ταχύ γε ἂν ὑπὲρ τῆς ἀλλοτρίας κίνδυνόν τινα ὑπομείνειε « Ταχειὰ (= γλίγωρα, ὅ ἐστι πρᾶγμα ἀπίστευτον = οὐδέποτε) ἤθελε ὑπομείνει κτλ. — Παράβλ. αὐτόθ. §, 17. » Ἤπου ταχέως ἂν ἠνέσχετο κλπ.)

Τάνταυον (τὸ) ἐπὶ ἐξηραμένου πράγματος « Τὸ κρέας ἔγεινε τάνταυον εἰς τὸν ἀέρα » = ἐξηράνθη πολύ.

Τηλαλῶ· — διαλαλῶ (τῆλε-λαλῶ ; ἐὰν μὴ παρὰ τοῦ τουρκ. τηλάλης.)

Ὑπερμαχῶ = προσπαθῶ ὑπέρ τινος.

Φαγκρίζω, διὰ μικρᾶς ὀπῆς ἢ χαράδρας βλέπω, καὶ οὐδ. λέγομεν *αὐτὸ τὸ ἀγγεῖον φαγκρίζει*· καὶ φρ. « δὲν ἀξίζει καὶ φαγκρίζει » δὲν ἀξίζει καὶ θέλει νὰ φαίνηται ὅτι εἶναί τι.

Φλοῦδα. (ἡ) ὁ φλοιὸς (κυρ. ὁ χλωρὸς) τῶν δένδρων, ἔπειτα καὶ ἐπὶ ἄλλων.

Φτρί. διασχίσματα δαδὸς ἢ σανίδος ἢ ξύλου, ἢ ὑφάσματος (πτερόν).

Φτορῶ. βαστῶ διαρκῶς. « Αὐτὰ τὰ ὑποδήματα δὲν μὲ φτόρησαν » δὲν μ' ἐβάσταξαν (ἐρθάρησαν ταχέως). (ἀφθορέω ;)

Χορχιοῦμαι = ὀρχοῦμαι.

Χαροκοπῶ, εἰρωνικῶς ξυλοκοπῶ.

Χαρά σοι ! ὡς ἐπιφώνημα.

Χαρασμάδα, χαράδρα.

Χοχλίδες (αἱ) εἶδος ἄνθους.

Ψηλοάρια, μικρὰ λιθάρια διὰ παιδιάν, (τὰ πεντόβολα).

(Περόν). Οὕτως ὀνομάζουσιν οἱ χωρικοί μας τὸ καρφί. (Περόνη).

Ζ'. Ἐπιγραφαί.

Τὸ σπουδαιότερον ἴσως πάντων, ὅσα δύναταί τις νὰ ἐρευνήσῃ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύτῃ ἐπαρχίᾳ (καθὼς καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ χώρᾳ ἑλληνικῇ), εἶναι αἱ *ἐπιγραφαὶ* καὶ τὰ σωζόμενα ἐρείπια. Ἀλλὰ δυστυχῶς τοῦτο εἶναι τὸ ἥκιστα ἐξετασθὲν καὶ σπουδασθὲν, ἅτε ἀπαιτοῦν καὶ χρόνον πολὺν καὶ γνώσεις εἰδικὰς, καὶ ἔξοδα πρὸ πάντων οὐχὶ μικρά. Ἀναντιῤῥήτως δὲ ἐξ ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀνασκαφῶν προσδοκῶνται σημαντικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην μὲν ἱστορίαν μέλλουσαι νὰ ἐπιχύσωσι φῶς καὶ μάλιστα τῆς μακεδονικῆς ἐποχῆς, ἰδίως δὲ ἐνδιαφέρουσαι τὴν ῥωμαϊκὴν καὶ βυζαντινὴν ἐποχὴν, καθὼς ἐκ πολλῶν ἐξάγεται· διότι ἀληθῶς ἡ ἧττον ἁπασῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπιστημονικῶς καὶ σπουδαίως ἐρευνηθεῖσα εἶναι ἡ Θρᾴκη. Πλεισταχοῦ τῶν πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς ὑπωρειῶν τῆς Ῥοδόπης σώζονται, καὶ τῇδε κακεῖσε τυχαίως μᾶλλον ἀνακαλύπτονται, διάφορα ἐρείπια κτιρίων καὶ λείψανα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Ἐν Φιλιππουπόλει μόλις ἀνασκάπτουσι τὴν γῆν εἰς ἑνὸς ποδὸς βάθος, καὶ ἀνακαλύπτονται λίθοι τετράγωνοι, τμήματα κιόνων, ἐπιγραφαί, θεμέλια παμπάλαια, κ.λπ. Πρὸς ἀνατολὰς τῆς Φιλιππουπόλεως ἕως 10 λεπτὰ μακρὰν, ἱκανὴ ἔκτασις γῆς καλύπτεται ὑπὸ εὐμεγέθων μαρμάρων, φύρδην μίγδην κειμένων, τὰ ὁποῖα δεικνύουσιν, ὅτι ἐκεῖ που ὑπῆρχε κολοσσιαῖόν τι οἰκοδόμημα. Εἰς τὰ πέριξ τοῦ Παζαρτζηκίου πρό τινων ἐτῶν ἀνακαλύπτονται ἀδιακόπως ἐπιγραφαί, ἀγάλματα, ἀνάγλυφα, καὶ τελευταῖον ἀνεκαλύφθησαν θεμέλια ἄξια πάσης περιεργείας. Πρό τινων ἐτῶν διασχισθέντος τινὸς γηλόφου (1) εὑρέθη πανοπλία ὁλόκληρος. Ἐπίσης νομίσματα ἄπειρα εὑρίσκονται, ὧν τὰ συνηθέστερα εἶναι τῆς Φιλιππουπόλεως, τῶν Ἀβδήρων, τῶν Θασίων, τοῦ Ἀλεξάνδρου, ῥωμαϊκὰ διαφόρων αὐτοκρατόρων, καὶ βυζαντινά, σπανιώτερα δὲ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἄλλων πολιτειῶν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τίς οἶδε πόσοι θησαυροὶ τοιοῦτοι πολύτιμοι ὑπάρχουσι κεκρυμμένοι !

Ἐπισυνάπτω δὲ ἐνταῦθα ὀλίγας ἐπιγραφὰς, ἐξ ὧν τινας αὐτὸς ἀνέγνων καὶ ἀντέγραψα, ἄλλας δὲ φιλόμουσοι καὶ ζηλωταὶ τῶν καλῶν μοὶ ἔδωκαν. Πολλαὶ τούτων εἶναι ἀτελέσταται, ἀλλ' οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δόκιμοι δύνανται καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ ἐξαγάγωσι συμπεράσματα ὠφέλιμα. Αἱ πλεῖσται δὲ τούτων εἰσὶ κατακεχωρισμέναι ἐν τῇ *ἱστοριογεωγραφικῇ περιγραφῇ* τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως τοῦ Κ. Γ. Τσουκαλᾶ (1851. ἐν Βιέννῃ), τὰς ὁποίας ἐκεῖθεν ἀντιγράφω μὲ μικρὰς εἴς τινας αὐτῶν διορθώσεις ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. (2)

Περὶ τῶν τοιούτων παραπέμπω εἰς τὴν εἰρημένην συγγραφήν.

Ἐπὶ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Στενημάχου βράχου (XV) ὑπάρχει παρεκκλήσιον ἀρχαῖον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς κατερειπωμένον, (ὅπερ πρὸ ἑνὸς ἔτους ἀνεκαινίσθη·) ἐντὸς τούτου εὑρίσκεται λίθος τετράγωνος, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκονται ταῦτα, πάνυ διεφθαρμένα.

---

(1) Εἰς τὰ πέριξ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Παζαρτζηκίου καὶ καθ' ὅλην τὴν πεδιάδα τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων ὑπάρχουσιν ἄπειροι τοιοῦτοι γήλοφοι, τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις δὲν ἐξηγεῖται εὐκόλως· διότι οὔτε ὡς αὐτοφυεῖς δύνανται ἀναντιῤῥήτως νὰ θεωρηθῶσι, καὶ ἐὰν ὑποτεθῶσι τεχνητοί, μένει ἀνεξήγητος ἡ αἰτία.

(2) Δὲν κατεχωρίσθησαν ἐνταῦθα διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀπαραλλάκτων στοιχείων. Σ. Π.

1.

. . ΕΝΟΙΚΟΥΝ ΤΩΝ ΒΡΟΥΘΝΙΟC CATOKOY ΒΡΥ-
ΖΟΥ ΜΟΥ
ΚΑΤΡΑΛΕΟΥC ΒΕΙΘΥΟC ΟΥΠΠΟΥ ΠΕΡΙΓΕΝΟΜΕ-
ΝΩΝ.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς Φιλιππουπόλεως ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἔνθα ὑπάρχουσι διεσπαρμένοι πάμπολλοι ἀρχαῖοι λίθοι, ἐρείπια οἰκοδομῆς τινος μεγάλης, ἐπὶ πλακός τινος μαρμαρίνης ἐχούσης πλάτος 0,43 ἐπὶ 1,50 ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς.

1.

ΕΜΝΗ[◇ ΚΑΘWΡΗΝ Π◇ΛΛ◇Ι
WΜ◇Ι[ΕΝΙΡΕΙΜΑΙ[ΚΕΙΝ

Πλησίον δέ που τοῦ Χάσκιογι εὑρέθη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή.

3.

ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΟΔΕ
ΣΗΜΑ ΣΑΒΕΙΝΗΣ
ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΕ
ΑΝΔΡΟΣ ΚΥΔΑ
ΛΙΜΟΥ ΚΑΙ ΠΙΝΥ
ΤΗΣ ΑΛΟΧΟΥ.

Ἐν Φιλιππουπόλει εὑρέθησαν καὶ αἱ ἑξῆς δύο ἐπιγραφαί.

4.

ΓΑΜΕΥΟΝΤΟΣ ΑΥΚΟΥ ΘΗΝΙΟΥ . . . . . .

Ταύτην δέ μοι ἔδειξεν ὁ Κ. Π. Ῥαζέλος.

5.

ΑΓΟΡ. . . . . .
ΧΗΛ. . . . . .
ΣΑΝΤΑΚ. . . . .
ΑΡΧΗΝΑ * Γ. . .
ΚΡΙΤWC[ΚΑ . . .
ΠΑΑΜΙ . . . . . .
ΜΗΤΟΠ . . . . .
ΑΝΤΙΤ Ι . . . .

Τὰς δ' ἑπομένας ἔστειλέ μοι ἐκ Παζαρτζηκίου ὁ Κ. Κ. Σαϊτίδης μετὰ μικρῶν σημειώσεων. Δύο ὧρας μακρὰν τῆς εἰρημένης πόλεως ὑπάρχουσι δύο χωρίδια *Παντελέιτσα* καὶ *Βατοκοῦμι*, ἐν οἷς κατὰ καιροὺς εὑρίσκονται πολλὰ νομίσματα, μακεδονικὰ μάλιστα, ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφαί. Κατὰ τὸν παρελθόντα δὲ Ἰανουάριον εὑρέθησαν καὶ δύο εὐμεγέθη ἀρίστης τέχνης ἀγάλματα καὶ ἄλλοι λίθοι· ἀλλὰ τὰ πολύτιμα ταῦτα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, ὧν καὶ ὁ χρόνος ἐφείσατο, μετεβλήθησαν εἰς θρύμματα καὶ κόνιν ὑπὸ τῆς μανίας τῶν βουλγαριστῶν τοῦ Παζαρτζηκίου! μόλις δὲ διεσώθη μικρά τις μαρμαρίνη πλάξ, ἐφ' ἧς ὑπάρχουσι τάδε·

6.

ΑΞΤ€ΡΟ€ΙΣ €ΙΜΑΦ€ΙΚ. .Δ ΙΟΜ. . ΑΡ€Τ.
Α1ΑΙ. . .

Αὐτόθι εὑρέθη καὶ βάθρον, ἔχον εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν ὀπήν, καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην·

7.

ΑΑΩΕΠΓΕΙΤ . . . ΚΑΕΑΝΔ. . . . .
ΔΙΟΝΥ{Ω ΔΦΜΑΤ. . . ΙΡΟΝ . . ΠΑΡΦΦΝ. . !
Φ1. . .
. . . . . ΦΥ{ . . . ΜΦΩ . . . {ΤΦΦ. . .

Ἐπὶ ἀναγλύφου δὲ παριστῶντος τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν, ἄνωθι μέν εἰσι ταῦτα·

8.

ΚΥΡΙΩ ΔΙΙ ΚΑΙ ΗΡΑ

ὑπὸ δὲ τοὺς πόδας·

ΒΕΙΘΥΣΑΥΛΟΥ ΖΕΝΕΟC Κ. . . ΑΚΕΤΗCΑC ΝΑ
ΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΚΩΡΙΑ. . . ΙΣΑΔΑΛΑΣΕΥΧΗΝ.

Ἐν δὲ τῷ πρὸς νότον τοῦ Στενημάχου βυζαντινῷ φρουρίῳ, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ ναός, εὑρέθη πλάξ, ἐφ' ἧς ὑπῆρχον τάδε· (βέβηλοι χεῖρες συνέτριψαν τὴν πλάκα).

9.

ΕΚΤΙΣΘΗ ΠΑΡΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Α ΔΟΥΚΟΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΥΡΚΟΥ ΙΝΔΙ
ΚΤΙΟΝΟΣ * Sφqq ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ
ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΑΛΕ
ΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

Τοσαῦτα, φίλτατε, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνάλεκτα περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης ἐπαρχίας, μικρὰ μὲν καὶ ὀλίγιστα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὴν σημαντικότητα τῶν τοιούτων, ἱκανὰ δ' ἴσως, ὡς ἀρχαὶ καὶ δοκίμια, ὅπως ἄλλοις παράσχωσι τὸ ἐνδόσιμον τῆς ἐρεύνης καὶ ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς ἐξετάσεως.

Καταπαύων δ' ἐνταῦθα τὸν λόγον, δὲν δύναμαι καὶ πάλιν νὰ μὴ ἀποτείνω φυσικωτάτην τινα καὶ ἁπλουστάτην ἐρώτησιν πρὸς τοὺς *σοφοὺς*, τοὺς θελήσαντας ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν νὰ μᾶς διδάξωσιν, ὅτι ἡ Φιλιππούπολις δὲν εἶναι χώρα Ἑλληνική, ἀλλὰ βουλγαροσλαβική, καὶ ὅτι πρέπει νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ὀνομάζηται μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο, ν' ἀκούῃ δὲ τοῦ λοιποῦ τὸ μὲ πολλοὺς μόχθους καὶ ἀπείρους κεφαλαλγίας ἀνακαλυφθὲν (ὦ τῆς κολομβείου ἀνακαλύψεως ! ! !) ὄνομα *Πλόβδιν* ! Ποῦ καὶ πῶς ἀνεκάλυψαν, ὅτι ἡ χώρα αὕτη εἶναι βουλγαρική, σλαβική καὶ οὐχὶ Ἑλληνική ; καὶ διὰ τίνος μικροσκοπίου εὗρον ὅτι ἐν τῷ αἵματι τῶν κατοίκων κινοῦνται σφαιρίδια βουλγαρικοῦ αἵματος ; Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν διαφόρων ἐποχῶν μαρτυροῦσι τὸν τόπον σλαβικόν ; . . . τὰ ἔθιμα εἶναι ἔθιμα τῶν υἱῶν τοῦ Βόλγα ; τὰ παιγνίδια εἶναι σλαβικῆς καὶ βουλγαρικῆς καταγωγῆς ; . . . τὰ μικρὰ ἀσμάτια, μὲ τὰ ὁποῖα αἱ μητέρες νανουρίζουσι τὰ τέκνα των εἶναι βουλγαρικά ; . . . αἱ λέξεις εἶναι τῆς γλώσσης τοῦ Κρούμου καὶ τοῦ Σίσμαν ; . . . — Ἀλλ' ἐάσωμεν τοὺς εὐαρίθμους τούτους νεωτεριστάς, ὅτι ἐλλεβοριῶσι. Χαῖρε !

ΒΑΑΣΙΟΣ Γ. ΣΚΟΡΔΕΛΗΣ.

ΙΒΑΝ,

Ἡ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΙΛΩΤΟΣ ΡΩΣΟΥ.

—ooo—

Α'.

Ἁγιασμὸς τοῦ Νεύα.

Τὴν 6 Ἰανουαρίου τοῦ 1842 ἔτους ὁ καιρὸς ἦτο δριμύτατος, καὶ τὸ θερμόμετρον εἶχε καταβῆ τριάκοντα καὶ πέντε βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδενικόν. Καὶ ὅμως, ὡς πολλάκις συμβαίνει κατὰ τὰ ὑπερβόρεια κλίματα ἐν ὥρᾳ ψύχους, ὁ οὐρανὸς ἦτο αἰθριώτατος, καὶ λαμπρότατος ὁ ἥλιος· ἡ δὲ χιὼν ἀπολιθωθεῖσα ὑπὸ τοῦ παγετοῦ, συνετρίβετο παταγοῦσα ὑπὸ τὰ ἕλκυθρα, καὶ ὡς ψήγματα ἀργύρου ἐσκορπίζετο περὶ αὐτά. Ὁλόκληρος ἡ Πετρούπολις ἐπανηγύριζεν· οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἐσήμαινον πανηγυρικῶς, ἡ ἀκρόπολις ἐπυροσκρότει, καὶ εἰς τὰς ῥύμας καὶ τὰς πλατείας ἀντήχουν αἱ σάλπιγγες τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς.

Γίνεται τάχα στρατιωτική τις ἐπιθεώρησις ; καὶ ποῦ τρέχει τὸ σπεῦδον τοῦτο πλῆθος φέρον παντὸς μεγέθους καὶ παντὸς σχήματος ἀγγεῖα ;

Ἰδοὺ διαβαίνει τὴν Σεννάϊαν, καὶ μόλις ἀναχαιτίζει τὸ βῆμα, ἂν καὶ σώζει ἔτι ἡ ἀπέραντος ἐκείνη πλατεῖα τὴν ὄψιν τῶν ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων. Ἕλκυθρα ἐλθόντα καὶ ἀπὸ τὰ ἀπώτερα μέρη τοῦ κράτους κατακλύουσιν αὐτήν, καὶ ἐργαστήρια περίακτα, ὅπου εὑρίσκονται παντοῖα ἐμπορεύματα, καὶ χοῖροι, καὶ πρόβατα, καὶ βόες, πεπηγότα ἕνεκα τοῦ ψύχους. Ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἀγορὰ τῶν τροφίμων.

Τὸ πλῆθος αὐξάνεται καὶ πυκνοῦται ἀδιακόπως, καὶ ὁρμᾷ πρὸς τὸ χειμερινὸν παλάτιον, καὶ μετ' ὀλίγον συρρέει εἰς τὸν Νεύαν, ὅπου τὸ συγκαλεῖ ἡ ἑορτή.

Ἀντικρὺ τῶν ἀνακτόρων, ἐπὶ τοῦ πεπηγότος ποταμοῦ, ἀνυψοῦται βῆμα ὑπὸ μεγαλοπρεπέστατον οὐρανίσκον, πλῆρες εἰκόνων, χρυσῶν ἀγγέλων καὶ ἄλλων ἐμβλημάτων θρησκευτικῶν· κάτω δὲ αὐτῶν, πλησίον τῆς τελευταίας βαθμίδος, διὰ μεγάλης ὀπῆς ἀνοιχθείσης ἐπὶ τοῦ πάγου, φαίνεται καχλάζον τὸ ὕδωρ· καὶ ἄνθρωπος κρατῶν σιδηρᾶν δοκὸν ἐπαγρυπνεῖ μὴ κλεισθῇ ὑπὸ τοῦ πάγου.

Ἡ ὥρα εἶναι ἑνδεκάτη, καὶ τὸ πλῆθος ἑστάθη, ὄχι ὅμως θορυβῶδες ὡς ὅτε συνέῤῥεεν, ἀλλ' ἥσυχον καὶ ἐν κατανύξει· διότι τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν παρίσταται εἰς τὴν λειτουργίαν.

Μετὰ μίαν δὲ ὥραν ἀκούεται κρότος καννονίων, καὶ μετὰ πατάγου ἀνοίγονται αἱ μεγάλαι πύλαι τοῦ παλατίου, δι' ὧν ἐξέρχεται ἐν λιτανείᾳ ἡ συνοδία. Καὶ πρῶτος μὲν φαίνεται ἱερεὺς κρατῶν φανόν, μετ' αὐτὸν δὲ ἄλλοι ἱερεῖς φέροντες σημαίας, σταυροὺς, ἅγια λείψανα καὶ εἰκόνας, καὶ τρίτον ὁ ἀρχιεπίσκοπος φορῶν μίτραν καὶ λαμπροτάτην στολὴν, καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν ποιμαντικὴν αὐτοῦ ῥάβδον μεθ' ὅλου τοῦ κλήρου τῆς πρωτευούσης. Τούτους παρακολουθοῦν οἱ ψάλται τῆς αὐλῆς, οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς, καὶ τὸ ἄλλο ὑπηρετικόν, καὶ ἐπὶ τέλους εἴρχετο ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν μεγάλων δουκῶν, τῶν ὑπασπιστῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ κράτους. Πάντες δὲ ἔχουσι τὴν κεφαλὴν γυμνὴν, καὶ φέρουσι μεγάλην στολὴν ἄνευ μανδύου. Σκληρὰ ἡ δοκιμασία ἐν ὥρᾳ τοσούτου καὶ τοιούτου ψύχους! ἀλλὰ τίς τολμᾷ νὰ πράξῃ ἄλλως, ἐνῷ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς ἀντὶ μηλωτῆς φέρει μόνον ἐπωμίδας ;

Ἡ συνοδία διευθύνεται πρὸς τὸ βῆμα, ἕκαστος δὲ ἵσταται ἐκεῖ κατὰ τὸν βαθμόν του, ὁ μὲν αὐτοκράτωρ βλέπων πρὸς τὸ πλῆθος, ὁ δὲ κλῆρος ἐπὶ τῶν βαθμίδων καὶ περὶ τὴν ὀπήν.

Τὸ θέαμα ἦτο κατανυκτικώτατον· ὁ λαὸς, ὅστις ἐπευφήμει τὸν αὐτοκράτορα ὅπου καὶ ἂν ἀπήντα αὐτὸν, ἀνέκραζε τὸ *Ζήτω* ἐνθουσιῶν, καὶ συγχρόνως ἔτυπτε τὸ στῆθος, καὶ ἐσφραγίζετο ἀδιακόπως διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, καὶ ἔβαλλε μετανοίας. Ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐπανέρχεται ἡσυχία καὶ ἄρχεται ἡ τελετή. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος μὲ φωνὴν βαρεῖαν καὶ ἔντονον ἀναγινώσκει τὰς εὐχὰς, οἱ ἱερεῖς ἀποκρίνονται, καὶ τῶν ψαλτῶν ἡ μελῳδία καταγοητεύει τὰς ἀκοὰς τῶν περιεστώτων. Καὶ ποία μουσικὴ ὀργανικὴ συγκρίνεται πρὸς τὰ ζῶντα ἐκεῖνα ὄργανα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐκκλησίας ; Εἶναι δὲ ἀδύνατον καὶ εἰς τὸν ἐπιτηδειότερον κάλαμον, νὰ περιγράψῃ τὴν κατάνυξιν τῆς καρδίας καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνεύματος κατὰ τὴν ὑπαίθριον ἐκείνην τελετὴν, ἐπάνω ποταμοῦ πεπηγότος, καὶ παρόντος τοῦ ἀρχηγοῦ ἑξήκοντα ἑκατομμυρίων ! Διὸ καὶ ἡ συγκίνησις πάντων ἦτο μεγίστη· στεναγμοὶ, ὀλοφυρμοὶ ἠκούοντο πανταχόσε. Πρὸ πάντων ὅμως συνεκίνησε καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ὁποῖον εἶδον ἀνυψώσαντα πολλάκις τὴν κεφαλὴν, καὶ τὴν αὐτοκράτειραν ἱσταμένην εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ παλατίου μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν κυριῶν, φωνή τις ξένη, ἐξερχομένη ἐνίοτε ἀπὸ τοῦ στόματος νέου παρισταμένου μετὰ τῶν πρώτων καὶ εἰς πάντας ἀγνώστου. Ἡ φωνὴ αὕτη ἦτο τοσοῦτον εὔηχος ἅμα δὲ καὶ τοσοῦτον γλυκεῖα, ὥστε καὶ μὴ θέλων ἐμαγεύεσο. Νέα τις ἐκ τῶν περὶ τὴν αὐτοκράτειραν τοσούτῳ μάλιστα συνεταράχθη ὑπ' αὐτῆς, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν μεταφέρωσιν εἰς τὸν κοιτῶνά της.

Ἐν τοσούτῳ ἡ τελετὴ ἤγγιζεν εἰς τὸ τέλος· ὁ ἀρχιεπίσκοπος εὐλόγει διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν ποταμὸν, καί τις τῶν ἱερέων προσέφερεν αὐτῷ σταυρὸν ἀργυροῦν, τὸν ὁποῖον λαβὼν κατέδυσε τρὶς εἰς τὰ ὕδατα.

Πάντες ἔπεσαν πρηνεῖς κατὰ γῆς, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔκλινε γόνυ· ἀνέστη δὲ μόνον ὅτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν, προσέφερεν ἐντὶς φιάλης χρυσῆς ἀπὸ τοῦ ἁγιασθέντος ὕδατος. Τότε καὶ νέοι κρότοι πυροβόλων ἀναγγέλλουσι τὸ τέλος τῆς ἑορτῆς, καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς συνοδίας εἰς τὸ παλάτιον.

Ἀποχωρήσαντος δὲ τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ λαὸς μὴ ἀρκούμενος εἰς μόνον τὸ ῥάντισμα τὸ γενόμενον

ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ θέλων νὰ φέρῃ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν του ἐκ τοῦ ἁγιασθέντος ὕδατος, διότι θεωρεῖ αὐτὸ ὡς ἄπταιστον φυλακτήριον κατὰ πάσης νόσου καὶ παντὸς ἄλλου δυστυχήματος, ὁρμῶσι πρὸς τὴν ὀπήν, καὶ γεμίζουσιν ὑδρίας, ποτήρια, στάμνους, καὶ εἴτι ἄλλο ἀγγεῖον ἔχουσιν ἀνὰ χεῖρας. Ἡ συμπλοκὴ καθίσταται τότε περιεργοτάτη· τινὲς μάλιστα εὐλαβέστεροι τῶν ἄλλων, καταποντίζονται εἰς τὸν ποταμόν, καὶ μητέρες βυθίζουσιν εἰς αὐτὸν τὰ τέκνα των. Καὶ τὸ παραδοξότερον, ποτὲ δὲν ἠκούσθη ὅτι ἕνεκα τοῦ τοιούτου ζήλου συνέβη τι ἀπευκταῖον. Βέβαιον ἄρα ὅτι ἡ πίστις σώζει.

Τοιαύτη πανήγυρις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τελειώσῃ μὲ μόνην τὴν θρησκευτικὴν τελετήν· διὰ τοῦτο καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα μεγάλοι καὶ μικροὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν τρυφήν. Καὶ θεμιτὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ πρωϊνὸν ἁγίασμα ἐλησμονήθη τὴν μεσημβρίαν, ὅτι ἄλλα ποτὰ διεδέχθησαν αὐτό, καὶ ὅτι ἂν τοῦτο εἶχε τὴν δύναμιν νὰ συνταράσσῃ τὰς καρδίας, ἐκεῖνα εἶχον τὴν δύναμιν νὰ συνταράσσωσι τὴν κεφαλήν.

Μὴ φαντασθῶμεν ὅμως ὅτι καὶ οὕτω ἐλησμονήθη ἡ θρησκεία, διότι οἱ Ῥῶσοι εἶναι εὐλαβέστατοι. Ἐν πρώτοις εἴς τινα τῶν γωνιῶν τῶν *καβὰκ* (καπηλείων) ὅπου ἐντρυφῶσι τὰ πλήθη, κρέμαται ἁγία εἰκών, πρὸ αὐτῆς ἔχουσα λυχνίαν καίουσαν· ἕκαστος δὲ τῶν εἰσερχομένων προσκυνεῖ αὐτὴν ψιθυρίζων μικράν τινα προσευχήν· ἔπειτα γίνονται συζητήσεις περὶ τῆς τελετῆς τοῦ ἁγιασμοῦ, ἐνῷ κενοῦνται ἀλληλοδιαδόχως τὰ ποτήρια.

Εἷς τινα τῶν γωνιῶν ἑνὸς τῶν *καβὰκ* τούτων ἐκάθητο μόνος καὶ σιωπηλὸς ὁ ἄγνωστος νέος, οὗτινος τὴν λαμπρὰν φωνὴν ἠκούσαμεν τὴν αὐγὴν ἐπὶ τοῦ Νεύα. Καὶ δὲν ἔπινε μὲν *βόδκα* (ῥακίον) ὡς οἱ ἄλλοι, εἶχεν ὅμως ἐνώπιόν του ποτήριον *κουασίου* (ζύθου ὀξυνοῦ) τὸν ὁποῖον ἐῤῥόφει μικρὸν κατὰ μικρόν. Καὶ βεβυθισμένος εἰς λογισμούς, ἐραίνετο ἀδιαφορῶν εἰς τὰ περὶ αὐτὸν γινόμενα. Τί ἄρα ἐσυλλογίζετο;

Ἐσυλλογίζετο τὸ χωρίον του ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναχωρήσει πρὸ τριῶν ἑβδομάδων, ἐσυλλογίζετο τὰ εἴκοσί του ἔτη καὶ τὸ ἀβέβαιον μέλλον του. Ἐνίοτε τὸ βλέμμα του ἠκτινοβόλει, ὥστε ἐνόμιζες ὅτι ἀόρατον στόμα ἔλεγε πρὸς αὐτόν· *θάῤῥος*! Εὑρίσκετο ὅμως εἰς ἀμηχανίαν ἐὰν ἔπρεπε νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀχανῆ ἐκείνην πόλιν ἢ νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὸν κύριόν του.

Ταλαίπωρος Ἰβάν! Εἶλως ἐκ γενετῆς, ᾐσθάνθη ἑνωρὶς τὸ ὄνειδος τῆς θέσεώς του, καὶ ὠνειροπόλησεν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν. Πολλάκις, μὴ ἔχων πλέον ἐργασίαν εἰς τὴν πατρικήν του καλύβην ἢ εἰς τοὺς ἀγροὺς τοῦ κυρίου του, ἐπλανᾶτο εἰς τὰ δάση, καὶ ἐκεῖ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τῆς φύσεως, παραδιδόμενος εἰς τὰ αἰσθήματα ὅσα ἐκόχλαζον εἰς τὴν καρδίαν του, ἠρώτα ἐὰν ἦτο πεπρωμένον νὰ περάσῃ ὅλην του τὴν ζωὴν δοῦλος. Ἐπεδίδετο τότε εἰς ἀπεράντους συλλογισμούς, ποτὲ μὲν ἀπηλπικῶς, ποτὲ δὲ στέργων τὰ παρόντα, καὶ ἄλλοτε καταρώμενος ὅλα τὰ ὄντα. Συνέσφιγγε τὰ δένδρα, καὶ συνέτριβε τὰς πέτρας, ὡς ἂν ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ τὴν δύναμίν του ἢ νὰ προκαλέσῃ τοὺς ἰσχυροὺς. Ἀλλὰ καταβεβλημένος ἐπανήρχετο τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν πατρικὴν στέγην, καὶ μόλις ἐδείπνει, μόλις ἀνεπαύετο τὴν νύκτα.

Καὶ ὅμως δὲν ἦτο κακὸς ὁ κύριός του· ἀπὸ τοὺς εἵλωτάς του ἐζήτει ὅ,τι ἐπέτρεπεν ὁ νόμος· καὶ ὁσάκις αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ νόμου ἦσαν αὐστηραί, αὐτὸς τὰς ἐμετρίαζε δι' αὐθορμήτου συγκαταβάσεως. Ἐγγάπα δὲ καὶ τὸν Ἰβὰν ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιπούς· ἐτίμα τὰ προτερήματά του, καὶ ἔδιδεν αὐτῷ μυρίας ἀποδείξεις εὐνοίας, ἱκανὰς νὰ κινήσωσι τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων. Καὶ εἴποτε δὲν ἀνταπέδιδεν ὁ νέος τὴν δέουσαν εὐγνωμοσύνην, ὁ κύριός του ἀπέδιδε τοῦτο εἰς τὴν νεανικήν του ἀπειρίαν, ἐλπίζων ὅτι μὲ τὸν καιρὸν θὰ ἐγίνετο συνετώτερος.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπεθύμει νὰ γείνῃ τοῦτο τὸ ταχύτερον, ἀπεφάσισε νὰ ἀλλάξῃ τὸ μετὰ τοῦ Ἰβὰν σύστημά του. Καὶ καλέσας αὐτὸν ἠρώτησεν·

— Εἰπέ με, Ἰβάν, ἐλευθέρως, στενοχωρεῖσαι;

— Ναί, κύριε.

— Καὶ διὰ τί;

— Ὁ θεὸς τὸ γινώσκει.

— Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ δὲν τὸ ἀγνοῶ· τὸ χωρίον δὲν σὲ ἀρέσει, πρέπει νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν πόλιν.

— Εἰς τὴν πόλιν;

— Ναί, εἰς τὴν Πετρούπολεν. Εἶσαι νέος, εὐφυὴς καὶ θὰ ἐπιτύχῃς. Θὰ σὲ συστήσω δὲ καὶ εἰς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι θὰ σὲ συντρέξουν. Ὅσον διὰ τὸ δόσιμόν σου, δὲν θὰ σὲ τὸ ζητήσω πρὸ τριῶν χρόνων. Τὸ διαβατήριόν σου, εἶν' ἕτοιμον· αὔριον τὸ πρωὶ ἑτοιμάσου ν' ἀναχωρήσῃς.

Ὁ Ἰβὰν ἀνεχώρησε μήτε χαίρων μήτε λυπούμενος. Οἱ λογισμοί του ἦσαν συγκεχυμένοι καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν νέαν θέσιν του. Καθ' ὅλον τὸ ταξείδιον ἐσκέπτετο ἐὰν τὸ νέον του στάδιον θὰ μετέβαλλε καὶ τὴν δουλικήν του κατάστασιν. Τοῦτο ἐσυλλογίζετο καὶ εἰς τὸ καπηλεῖον ὅπου τὸν εἴδαμεν. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἦτον εὔκολος ἡ λύσις τοῦ προβλήματος. Ἐλθὼν τὴν πρωτεραίαν εἰς τὴν πόλιν, οὔτε αὐτὴν ἐγνώριζεν, οὔτε ἐκείνους εἰς οὓς ἐσυστήθη. Καὶ ὅμως μεταξὺ τοῦ σκότους τὸ ὁποῖον ἐσκίαζε τὸν νοῦν του, ἐνίοτε ἀκτῖνες τινὲς ἐλπίδος ἤστραπτον, καὶ ταύτας ἐξελάμβανεν ὡς αἰσίους οἰωνούς. Χωρὶς λόγον ἄραγε ἡ θεία πρόνοια τὸν ὡδήγησεν εἰς Πετρούπολιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς πανηγύρεως; Χωρὶς λόγον εὑρέθη θεατὴς τοῦ λαμπροτέρου θεάματος τὸ ὁποῖόν ποτε εἶδε; Καὶ ἀνεπόλει τὴν λιτανείαν, τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὴν αὐλήν, τὸν αὐτοκράτορα, καὶ τὴν ἀγγελικὴν μελῳδίαν· τίς οἶδε ἐὰν δὲν ἀνεπόλει καὶ τὴν συγκίνησιν ἥτις ἐγένετο ὅτε ἠκούσθη ἡ φωνή του; Ἐπὶ τέλους, ἀγνοῶν καὶ αὐτὸς τὸ διὰ τί, ἀπέβαλε τοὺς δισταγμοὺς καὶ παρεδόθη εἰς τὴν ἐλπίδα. Ὅτε δὲ ἐξῆλθε τοῦ καπηλείου εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς καθαρούς, καὶ ἐλεύθερον νεφῶν τὸ μέτωπον.

Β'.

Ὁ μελομανὴς Βογιάρος.

Ἐν τοσούτῳ, ἕνεκα τῶν περισπασμῶν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐλησμόνησε νὰ ζητήσῃ κατάλυμα. Σημειωτέον ἄλλως ὅτι πλεῖστοι ὅσοι ὅμοιοι τοῦ Ἰβὰν, διατρίβοντες ἐν Πετρουπόλει, δὲν φροντίζουσι περὶ καταλύματος, γινώσκοντες ὅτι θέλουσι φιλοξενηθῆ. Πλὴν τούτου οἱ εἵλωτες τῆς Ῥωσίας κοιμῶνται ὅπου τύχῃ, ὑπὸ πλῶνας, εἰς ἀμφιθάλαμον, εἰς πρόδομον, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς δημοσίας ὁδούς· σκεπάζονται μὲ τὴν ἀρνακίδα των, καὶ χωρὶς κἂν νὰ ἐνθυμηθῶσι τὴν σκληρότητα τῆς κλίνης των ῥογχάζουσι θαυμασίως· ἡ δὲ ἀστυνομία, ἀπαντῶσα κατὰ τοὺς περιπόλους τοὺς μακαρίους τούτους, δὲν τοὺς πειράζει· μὴ δὲν εἶναι ὁ οὐρανὸς τοῦ θεοῦ σκηνὴ καλύπτουσα πάντας τοὺς ἀνθρώπους;

Λοιπὸν καὶ ὁ Ἰβὰν οὔτε κἂν ἐσκέπτετο ποῦ θὰ περάσῃ τὴν νύκτα· τὴν προτεραίαν εἶχε κοιμηθῆ παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως εἰς ἔρημον καλύβην· ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἐκοιμᾶτο καὶ πάλιν ἐκεῖ. Ἀλλ' ὁ θεὸς ἄλλα ἐκέλευε· διότι ἐνῷ διέβαινε τὰς ὁδοὺς τὰς ὁποίας πρῶτον τότε ἔβλεπεν, ἄνθρωπός τις ἀκολουθήσας αὐτὸν μὲ περιέργειαν ἐξελθόντα ἀπὸ τὸ καπηλεῖον, ἐπλησίασε καὶ εἶπε·

— Ποῦ πηγαίνεις, ἀδελφὲ, εἰς τοιαύτην ὥραν τῆς νυκτός;

— Ὁ Θεὸς τὸ ἠξεύρει.

— Λοιπὸν εἶσαι νεόφερτος;

— Μάλιστα χθὲς ἦλθα.

— Καὶ ποῦ κατοικεῖς;

— Πούποτε.

— Δὲν ἔχεις οὔτε σύντροφον οὔτε κανένα νὰ σὲ περιμένῃ;

— Κανένα!... Εἶμαι ὁλομόναχος.

— Ἔρχεσαι λοιπὸν μαζῆ μου;

— Ποῦ;

— Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Μόσχας· εἶμαι ὁ *σταρόστ* (πρωτόγερος) καὶ θὰ σ' εὕρω μέρος νὰ κοιμηθῆς.

Ὁ Ἰβὰν ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ σταρόστ, καὶ ἀκολουθήσας αὐτόν, ἦλθον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον· τὸ μικρὸν δωμάτιον εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ἔφερεν ἦτο μὲν καθαρόν, ἀλλὰ μετριώτατα εὐτρεπισμένον· διότι ὅλα τὰ ἔπιπλα συνέκειντο ἐκ θρανίου ἀχυρίνου, ἐκ τραπέζης ξυλίνης βασταζούσης δύο ἢ τρία κατάστιχα, καὶ ἐκ παλαιοῦ ἀνακλίντρου χρησιμεύοντος ἀντὶ κλίνης. Εἰς ταῦτα προσθετέον καὶ τὴν πρὸς ἀνατολὰς κρεμαμένην εἰκόνα, καὶ τὴν μεγίστην θερμάστραν ἥτις ὑψοῦτο μέχρις ὀροφῆς κατέχουσα τὸ τρίτον τοῦ δωματίου, καὶ ἀνεβίβαζε τὴν θερμοκρασίαν μέχρι δεκαοκτὼ ἢ εἴκοσι βαθμῶν. Παμπάλαιά τινα ἐνδύματα ἐκρέμαντο ἀπὸ μεγάλων ἥλων ἐπὶ τῶν τοίχων.

Ἰδοὺ τὸ δωμάτιόν μου, εἶπεν ὁ σταρόστ· κοιμήσου ἐδῶ ἀπόψε, ἐγὼ θὰ πηγαίνω ἀλλοῦ.

Μείνας μόνος ὁ Ἰβὰν ἤναψε τὸν λύχνον τῆς εἰκόνος, καὶ προσηυχήθη. Ἐπειδὴ δὲ ταχέως ἐνύσταξεν, ἔπεσεν εἰς τὸ ἀνάκλιντρον, καὶ ἠκούοντο ἐνίοτε ἀσυνάρτητά τινα λόγια, ἠχὼ βεβαίως τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἡμέρας.

Μετά τινα ὥραν θόρυβος γινόμενος εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον τὸν ἐξύπνισε· καὶ ἀνασηκωθεὶς ἠκροάζετο.

«Ἀνάτε! σκύλε!» τοιαῦται καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ὕβρεις ἀντήχουν, συνοδευόμεναι καὶ μὲ ῥαπισμοὺς καὶ μὲ γρονθοκοπήματα. Ὁ Ἰβὰν ἠπόρει, καθόσον μάλιστα ἐνόμιζεν ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ ὑβρίζοντος δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτόν.

Ἐν τούτοις ἀνοίγεται ἡ θύρα τοῦ δωματίου, καὶ ἔρχεται ὁ σταρόστ, τὸ ἦθος ἔχων φαιδρόν, καὶ πλῆρες τῆς πατρικῆς ἐκείνης ἀγαθότητος ἥτις ἀναφαίνεται εἰς τὸ πρόσωπον τῶν χωρικῶν Ῥώσων ὅταν φέρωσι καλὴν εἴδησιν.

— Καλ' ἡμέρα, ἀδελφέ! πῶς ἐπέρασες τὴν νύκτα;

— Σιωπή!

— Τί τρέχει;

— Δὲν ἀκούεις;

— Ἀ! διὰ τοῦτο μὲ λέγεις νὰ σιωπήσω; Πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν ἀφότου ἦλθεν ὁ ἰατρὸς, συνειθίσαμεν εἰς αὐτά· μαλλόνει τὸν ὑπηρέτην του· ἰδοὺ τί τρέχει.

— Ποῖος ἰατρός;

— Ὁ ἰατρὸς αὐτὸς εἶναι... εἶναι... Πλὴν ἔχομεν ἄλλο τι σπουδαιότερον ἀπὸ τὸν ἰατρόν· τὸ *σαμαβάρι* (αὐθέψης) μᾶς περιμένει κάτω· ἔλα νὰ πίωμεν τὸ τσάϊ μας, καὶ ὕστερον βλέπομεν.

— Ὄχι, ὄχι, εὐθύς.

Ὁ Ἰβὰν ἐπρόφερε τοῦτο τοσούτῳ ἐπιτακτικῶς, ὥστε ὁ σταρόστ ἀνοίξας ἓν τῶν καταστίχων του, καὶ ἐξετάσας εἶπεν·

— Εἶναι ὁ ἰατρὸς Μαρτινόφ.

— Ἀπὸ ποίαν ἐπαρχίαν;

— Ἀπὸ τὸ Ἰαροσλάφ.

Ὁ Ἰβὰν πηδήσας κάτω τῆς κλίνης ὥρμησε πρὸς τὴν θύραν κράζων·

— Θέλω νὰ τὸν ἰδῶ.

— Καὶ τὸν γνωρίζεις;

— Μάλιστα.

Ὁ ἰατρὸς Μαρτινὸφ ἦτο ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν καὶ ἀπὸ τὸ αὐτὸ χωρίον τοῦ Ἰβάν. Ἀρχαῖος στρατιωτικὸς χειρουργὸς, ἦλθεν εἰς τὰ κτήματα τοῦ πρίγκηπος Π.... ὅπως μετέλθῃ τὴν ἰατρικήν· ἦτο δὲ παράδοξος ἄνθρωπος, τραχὺς, ἀπότομος, βίαιος, φίλερις καὶ φίλος τοῦ ξυλοκοπήματος, συγχρόνως δὲ καὶ εὔσπλαγχνος καὶ εὐαίσθητος· μικρὰ αἰτία τὸν παρώργιζε, καὶ μικρὰ αἰτία τὸν καθησύχαζε. Κατὰ πᾶσαν σχεδὸν πρωϊαν ἐφιλοδώρει μὲ τὸν γρόνθον του τοὺς ὑπηρέτας του, καὶ μετὰ μικρὸν ἔτεινε πρὸς αὐτοὺς φιλικῶς τὴν χεῖρα καὶ τοὺς μετεχειρίζετο ὡς ὁμοίους του. Ὅθεν ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐρόβιζεν ἡ θυέλλα, ὡς προμηνύουσα ὡραῖον καιρὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐλάτρευον· ἦτο δὲ καὶ οἰκειότατος τοῦ πρίγκηπος Π... ἀποστείλαντα αὐτὸν εἰς Πετρούπολιν διὰ ὑπόθεσιν σπουδαιοτάτην. Αὐτὸς γνωρίζων καὶ ἐκτιμῶν τὸν Ἰβὰν, συνεβούλευσε τὸν πρίγκηπα νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὴν πόλιν· διότι ἐννοήσας τὸ ἀνήσυχον

καὶ ὑπερήφανον τῆς ψυχῆς του, ἐπείσθη ὅτι μένων εἰς τὸ χωρίον ἤθελε πάθει. Ναὶ μὲν, πρὶν δώσῃ τὴν γνώμην ταύτην, ἐρρόντισε διὰ συμβουλῶν νὰ διασκεδάσῃ τὰ ὀνειροπολήματα τοῦ νέου χωρικοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνέδωκεν.

Ἰδοὺ διὰ τί ὁ Ἰβὰν ἦτο ἀνυπόμονος νὰ ἴδῃ τὸν ἰατρόν· τὴν σύμπτωσιν μάλιστα ταύτην ἐθεώρησεν ὡς θείαν οἰκονομίαν.

Ἐξελθὼν λοιπὸν ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ ἰατροῦ.

— Τί ζῶον κτυπᾷ τόσον πρωΐ;

Ἀλλὰ πρὶν ἢ προρθάσῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ ἰατρὸς τὴν σειρὰν τῶν ὕβρεών του, ὁ Ἰβὰν πεσὼν γονυκλιτὶ ἐρίλει τὰς χεῖράς του.

— Ἔ! ἔ! Ἰβὰν μου; πῶς ἐδῶ; ἐμβῆκες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ξενοδοχείου;

Καὶ ὁ Ἰβὰν διηγήθη τὰ συμβάντα του, καὶ πῶς ἐγνώρισε τὸν σταρόστ.

— Ἴσουν τυχηρός! ἀξιόλογος ἄνθρωπος! διοικεῖ καλὰ, κρατεῖ καλὰ τὰ κατάστιχά του, καὶ εἶναι σπάνιος οἰκονόμος. Πλὴν εἰπὲ με, Ἰβὰν, μήπως ἦλθες εἰς Πετρούπολιν διὰ νὰ σὲ φιλοξενοῦν οἱ σταρόστ;

Ὁ Ἰβὰν ἔνευσε τὴν κεφαλήν.

— Δὲν εἶδες ἀκόμη τὸν κόμην Ἀβασέφ; Μὲ φαίνεται ὅτι σ' ἐσύστησεν εἰς αὐτὸν ὁ πρίγκηψ.

— Χθὲς ἦτον ἑορτὴ καὶ ἐλπίζω νὰ τὸν ἰδῶ σήμερον.

— Λοιπὸν πηγαίνομεν μαζῆ καὶ σὲ παρρησιάζω· θὰ τὸν ἰδῶ καὶ ἐγὼ διὰ ἐδικήν μου ὑπόθεσιν. Πήγαινε ἐν τοσούτῳ νὰ πίης τσάϊ μὲ τὸν Ἀλέξην· ὕστερα ἔρχεσαι καὶ μὲ βοηθεῖς νὰ ἐνδυθῶ, καὶ ἀναχωροῦμεν.

Ἦτο δεκάτη καὶ πρώτη ὥρα ὅταν ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ Ἰβὰν ἔφθασαν εἰς τοῦ κόμητος.

Ὁ κόμης ἐκάθητο εἰς πλατὺ ἀνάκλιντρον ἐκ ξύλου πολλὰς ἔχοντας γλυφὰς, ἀψιδωτὸν πρὸς τὰ νῶτα, καὶ ἐπιδεικνῦον τὰ ἐμβλήματα τοῦ οἰκοδεσπότου. Πλατύτατος ἐπενδύτης ἐκ σαλίου περσικοῦ περιεκάλυπτεν ὁλόκληρον αὐτὸν, καὶ μόναι ἐραίνοντο τῶν ποδῶν του αἱ ἄκραι δεικνύουσαι σανδάλια ἐκ Ταρζὸκ, ἀληθῆ μωσαϊκὰ ἐκ δέρματος, οὗτινος τὰ πολύχρωμα τεμάχια συνηνοῦντο διὰ χρυσαργύρων νημάτων. Εἶχε δὲ πρὸ αὐτοῦ τετράδιον μουσικῆς, καὶ ἐκίνει ἐλεφαντίνην ῥάβδον ὡς οἱ ἀρχηγοὶ τῶν θεατρικῶν μουσικῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ θαλάμου ἡ διασκευὴ ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ κόμητος· ὑψηλὸς, θολωτὸς καὶ πολύηχος, ἄνευ περιπετασμάτων καὶ ταπήτων, μὲ παράθυρα τῶν ὁποίων ὁ κρύσταλλος ἦτο παχὺς, εἶχε τοίχους λευκοὺς, καὶ παριστάνοντας περὶ τὰς ἀψίδας διὰ γραφῶν παμμεγίστων μουσικὰ ὄργανα. Ἐβλεπες δὲ καὶ πλῆθος τοιούτων διεσκορπισμένα εἰς τὴν αἴθουσαν, οἷον βιολία, αὐλοὺς, σάλπιγγας, κιθάρας, δύο τεράστεια κύμβαλα, μέγα ὄργανον αὐτόφωνον καὶ πρὸς τούτοις βιβλία, τετράδια, σεσωρευμένα ἐν ἀφθονίᾳ. Ἐνὶ λόγῳ τὴν αἴθουσαν αὐτὴν θὰ ἐνόμιζεν ἀρχαῖος ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος ναὸν Μουσῶν, ἢ τοὐλάχιστον κατοικίαν τῆς Εὐτέρπης.

Εἰσελθόντες οἱ δύο ξένοι ἐστάθησαν ἀπέναντι τοῦ κόμητος· ἀλλ' οὗτος, χωρὶς κἂν νὰ τοὺς παρατηρήσῃ, παρηκολούθει τὸν ῥυθμὸν διὰ τῆς ἐλεφαντίνης ῥάβδου, καὶ ἐραίνετο ἐκβεβακχευμένος ὑπὸ τοῦ τελευταίου ψιθυρισμοῦ ἐκπνεούσης μελῳδίας.

Περίεργος εἶναι ἡ σύγκρισις τῶν τριῶν τούτων ἀνθρώπων· ὁ μὲν ἰατρὸς, ὑψηλὸς, πολεμικὸν ἔχων τὸ ἦθος, φορῶν στολὴν στρατιωτικὴν εἰ καὶ πρὸ πολλοῦ παρῃτήθη, τὸν μύστακα ἔχων ἀνεστραμμένον καὶ ὑπεργειλῆ, παρίστανεν ἄνθρωπον στρατοπέδων. Ὁ δὲ Ἰβὰν, ἐνδεδυμένος ὡς οἱ χωρικοὶ ῥῶσοι, ἱμάτιον ἐκ βελούδου μὲ περιτραχήλιον ὀρθὸν, ἐσταυρωμένον πρὸς τὸ στῆθος καὶ συνεσφιγμένον περὶ τὴν ὀσφὺν διὰ δερματίνης ζώνης, πλατὺ βρακίον κυανοῦν, μακρὰ καὶ βαρέα ὑποδήματα, καὶ μικρὸν πῖλον μὲ πτερὸν ταὼ, εἶχεν ὡραίαν τὴν παρρησίαν καθόσον μάλιστα ἦτο ὑψηλὸς, ζωηρὸς καὶ πλήρης χάριτος· ἀλλὰ καὶ αὐτή του ἡ μελαγχολία ἐπηύξανε τὴν χάριν, διότι εὐκόλως ἐνόει ὁ βλέπων αὐτὸν ὅτι δὲν προήρχετο ἀπὸ χυδαίαν αἰτίαν.

Ὁ δὲ κόμης Ἀβασὲφ εἶναι πάντη διάφορος καὶ τῶν δύο· οὔτε ὑψηλὸς οὔτε νέος· ἀλλὰ μικρὸς λευκόθριξ γέρων, ἰσχνὸς μὲν ἀλλ' εὐρωστότατος. Τὸ πρόσωπόν του εἶναι φαιδρὸν, τὸ ἦθος ἀγαθὸν καὶ εὐπροσήγορον, ἂν καὶ βλέπει τις ὅτι τὸ ἐξωτερικόν του εἶναι ἀριστοκρατικόν. Ἴδιον δὲ γνώρισμα εἶχε τὴν κατασκευὴν τοῦ κρανίου του· διότι τὸ μέτωπόν του τόσῳ πολὺ ἐξέχον, ὥστε ἐκάλυπτεν ὡς δι' ὀστεώδους σκεπῆς τὸ λεπτὸν καὶ ἰσχνὸν πρόσωπόν του. Οἱ ὀφθαλμοί του ἔλαμπον ὡς ἀστραπαὶ, δεικνύοντες οὕτω ὅτι μεγίστη ἦτο ἡ δραστηριότης του. Ζήσας βίον ἄγαμον, ἓν μόνον πάθος εἶχε, τὴν μουσικὴν, καὶ εἰς ταύτην κατεδαπάνα τὰ πλουσιώτατα εἰσοδήματά του. Ἐγνώριζεν ὅλα τὰ κατ' αὐτὴν, καὶ ἐσπούδαζεν ἐπιμελῶς ὅλα τὰ ἀριστουργήματα· ἠσπάζετο δὲ ἰδίως παρὰ τὸ ἔθος τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, τὴν γαλλικὴν μουσικήν· καὶ πάλιν τῶν μεγάλων ταύτης μουσικοδιδασκάλων προετίμα, ἢ τοὐλάχιστον ἰσοτίμει τοὺς τῆς Ῥωσίας, ἀλλὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς μόνον, διότι ὑπὲρ τῶν ἄλλων δὲν εἶχε πολλὴν ὑπόληψιν. Ὅθεν ἐτίμα ἢ μᾶλλον ἐλάτρευε τὸν ἱερὸν μελῳδὸν Βορτνιάνσκην, καὶ ἀνύψου εἰς οὐρανοὺς τὸν συγγραφέα τῆς ἠθικῆς τῆς Ῥωσίας Ἀλέξιον Λανόρ. Ὁ κόμης ἐξήρχετο τῆς οἰκίας ἵνα παρασταθῇ εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐκκλησίας (1) καὶ εἰς τὸ μελόδραμα· ἐδέχετο δὲ παρ' αὐτῷ τοὺς ἐγκρίτους μουσικοὺς καὶ τοὺς σπουδαίους φιλομούσους τῆς Πετρουπόλεως. Εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ αἴθουσαν ἐτελοῦντο μουσικαὶ συμφωνίαι ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ κατά τινας πανηγυρικὰς ἡμέρας· ὥστε δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ παρομοιάσωμεν τὴν οἰκίαν του πρὸς ἀπέραντον καὶ διαρκῆ ὀρχήστραν.

Ὅτε δὲ ἔπαυσεν ἡ μελῳδία στρέψας τὴν κεφαλὴν παρετήρησε τὸν ἰατρὸν καὶ τὸν Ἰβάν.

— Ἄ, ἰατρέ· ἦλθες τέλος πάντων· σὲ περιμένω πρὸ πολλοῦ, διὰ τί ἄργισες;

— Δὲν ἠξεύρετε, ἐξοχώτατε, ὅτι δὲν κάμνομεν πάντοτε ὅ,τι θέλομεν. Μ' ἐμπόδισαν πολλαὶ ὑποθέσεις, ἀσθενεῖς. . . Καὶ πλὴν τούτου ἐπεθύμουν νὰ εὑρεθῶ εἰς Πετρούπολιν ὁμοῦ μὲ τὸν νέον τοῦτον.

Καὶ ἔνευσε πρὸς τὸν Ἰβὰν νὰ πλησιάσῃ. Αὐτὸς δὲ ἐχαιρέτισεν ἐδαφιαίως.

— Μὴν εἶναι ὁ νέος τὸν ὁποῖον μὲ συσταίνει ὁ πρίγκηψ Π. . .;

— Ὅλος ὅλος.

— Καλῶς ἦλθες λοιπόν. Ὁ πρίγκηψ μὲ γράφει ὅτι ἔχεις ὡραίαν φωνήν. Ἀληθινὰ, παλληκάρι μου;

Ὁ δὲ Ἰβὰν ἀπεκρίθη μετὰ σεμνότητος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς ἑτοιμότητος τὴν ὁποίαν ἔχουσιν οἱ ῥῶσοι χωρικοὶ ὁμιλοῦντες πρὸς τοὺς μὴ κυρίους των, ὅτι ἠγνόει μὲν ἐὰν ἡ φωνὴ τὴν ὁποίαν τῷ ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἦτο ὡραιοτάτη, ἐγίνωσκεν ὅμως ὅτι πρὸ δύο ἐτῶν ἦτο πρωτοψάλτης τοῦ πρίγκηπος Π.

— Ἄ! ἄ! ἰδοὺ τὸ ἀξιολογώτερον συστατικόν σου! Ὁ πρίγκηψ Π. γνωρίζει καλὰ καὶ ἔχει φιλοκαλίαν· καὶ ἂν ἐξακολουθῇ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἐκκλησίαν του ὅπως καὶ τὴν τελευταίαν φορὰν ὅτε τὸν ἐπεσκέφθην, βεβαίως ὁ πρωτοψάλτης του θὰ εἶναι ἐκ τῶν καλητέρων.

Ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζετο ὁ Ἰβὰν ν' ἀπαντήσῃ εἴς τινας ἄλλας ἐρωτήσεις περὶ τοῦ πρίγκηπος, ὑπολαβὼν ὁ ἰατρὸς εἶπεν·

— Ὁ νέος ἔχει καὶ ἄλλο προτέρημα· ἐσχημάτισε διὰ τὸν πρίγκηπα μουσικὴν ἐκ κεράτων, ὁμοία τῆς ὁποίας δὲν εὑρίσκεται εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν. Εἶναι ἐντελεστάτη. . .

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἐκ κεράτων μουσικὴ εἶναι περιεργοτάτη. Φαντάσθητε τεσσαράκοντα ἢ καὶ πεντήκοντα ἀνθρώπους, κρατοῦντας ἀνὰ σωλῆνα μᾶλλον ἢ ἧττον μακρὸν, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐκπέμπει ἕνα μόνον ἦχον, ἀλλὰ διαφέροντα ἀπὸ τοῦ βαρυτέρου μέχρι τοῦ ὑψηλοτέρου· τετράδια μουσικῆς δὲν βλέπεις, διότι ὁ αὐλητὴς δὲν ἔχει ἀνάγκην· ἐνίοτε μάλιστα οὔτε ἐννοεῖ τὸν ἦχον τὸν ὁποῖον φυσῶν ἐκπέμπει, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἠξεύρῃ πότε νὰ φυσήσῃ· διὰ τοῦτο ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους εἰς τὸν διευθυντὴν, καταδεικνύοντα τὸν ῥυθμόν. Ἡ δύναμις τῆς μουσικῆς ταύτης εἶναι ἀπερίγραπτος· σαλπίζει καὶ τὰ δυσκολώτερα ἔργα, καὶ μὲ τοιαύτην μάλιστα ἀκρίβειαν, ὥστε καὶ ἡ μᾶλλον γεγυμνασμένη ἀκοὴ δὲν εὑρίσκει τὴν ἐλαχίστην ἔλλειψιν· ἀκούων αὐτὴν μακρόθεν δὲν ὑποπτεύεσαι τὸν ἀλλόκοτον τρόπον καθ' ὃν εἶναι συντεθειμένη. Οἱ Ῥῶσοι συνειθίζουσιν αὐτὴν μεταξὺ τῆς σιωπῆς τῆς νυκτὸς· καὶ δικαίως, διότι γοητευτικωτάτη εἶναι τότε ἡ μελῳδία της, οὐδὲ ἀπαντᾶται ἀλλαχοῦ ὅμοιόν τι. Ἀλλὰ προσθετέον καὶ τοῦτο, ὅτι μόνον εἰς Ῥωσίαν εἶναι δυνατὴ τοιαύτη μουσική· διότι τίς ποτε πλὴν εἵλωτος ῥώσου, κατατριβόντος τρία ἔτη εἰς μελέτην ἑνὸς καὶ μόνου τόνου, θὰ κατεδίκαζεν ἑαυτὸν εἰς τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τοῦτον δ' ὅλης του τῆς ζωῆς;

— Ἄρα, ἀπεκρίθη μετὰ μικρὰν σιωπὴν ὁ κόμης, ὁ Ἰβὰν εἶναι λαμπρὸς μουσικὸς, καὶ πρέπει νὰ τὸν μεταχειρισθῶμεν.

— Διὰ τοῦτο σᾶς τὸν στέλλει ὁ πρίγκηψ Π. . . καὶ διὰ τοῦτο ἐπεθύμουν καὶ ἐγὼ νὰ σᾶς τὸν παρουσιάσω αὐτοπροσώπως. Γνωρίζω τὸν Ἰβὰν ἀφοῦ ἐγεννήθη, καὶ σᾶς βεβαιῶ, ἐξοχώτατε, ὅτι εἶναι ἄξιος τῆς προστασίας σας.

— Λοιπὸν, θὰ ἴδωμεν.

Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Ἰβὰν·

— Παλληκάρι μου, εἶπεν, ἔχε θάῤῥος, θα φροντίσω διὰ σέ. . . Καὶ ἐπειδὴ ἔχω τώρα νὰ ὁμιλήσω μὲ τὸν ἰατρόν. . . Ἀπόψε εἶναι Μελόδραμα. . . αὔριον, συμφωνία εἰς τοῦ Β. . καὶ δοκιμαὶ ἐδῶ. . . Ἔλα μεθαύριον τὸ πρωΐ νὰ μὲ ἰδῆς. . . Ἐν τοσούτῳ ἐὰν θέλῃς, πήγαινε νὰ φάγῃς μὲ τοὺς ἀνθρώπους μου· ἡ οἰκία μου σὲ εἶναι ἀνοικτή.

— Ἐντὸς δύο ὡρῶν, εἶπε κατ' ἰδίαν ὁ ἰατρὸς πρὸς τὸν Ἰβὰν ἐνῷ κύψας ἀπεχαιρέτα, νὰ εὑρεθῇς εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

Καὶ ὁ Ἰβὰν ὑπήκουσε.

— Πῶς σὲ φαίνεται, εἶπε πρὸς τὸν Ἰβὰν ὁ ἰατρὸς, ὁ κόμης Ἀβασὲφ; δὲν εἶναι νόστιμον γεροντιον;

— Μάλιστα· καὶ νομίζω ὅτι θὰ τὸν ἀγαπήσω.

— Καὶ θὰ κάμῃς καλά. Ὁ ἀξιόλογος αὐτὸς κόμης τρελλαίνεται διὰ τὴν μουσικὴν, τὰς τέχνας καὶ τοὺς τεχνίτας. Θὰ σὲ ὠφελήσῃ.

— Θὰ μὲ ὠφελήσῃ! . .

— Ναί! διὰ τί ὄχι; . . . Νὰ πάλιν τὸ σκεπτικόν σου ἦθος· ἠξεύρεις, φίλε μου, ὅτι καταντᾷς ἀνυπόφορος; Μήπως νομίζῃς ὅτι μὲ φαντασίας ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος τὸν ἄρτον του; ἤθελες νὰ ἔλθῃς εἰς Πετρούπολιν ἰδοὺ ἦλθες· τώρα βοήθησε τὴν τύχην σου.

— Συγχωρήσατέ με, ἰατρὲ, συγχωρήσατέ με· μὲ κατέβη μία ἰδέα ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι σὲ ἔρχονται καὶ χωρὶς νὰ θέλῃς· δὲν ἦτο τίποτε. . ἔφυγε. Μὴν ἀμφιβάλλετε ὅτι ἔχω καὶ θάῤῥος καὶ ἐλπίδας.

— Αὐτὸ θὰ ἔλειπε νὰ μὴν ἔχῃς καὶ θάῤῥος. Στοιχηματίζω ὅτι πρὶν περάσῃ ὁ χρόνος θὰ εἶσαι ὁ ἀγαπητότερος τοῦ κόμητος Ἀβασὲφ καὶ ὁ στολισμὸς τοῦ θεάτρου του.

— Καὶ ἔχει θέατρον;

— Ἀκούεις; Ἐννοεῖται ὅτι ἔχει, καὶ ὅτι εἶναι ἰδιοκτήτης, διευθυντὴς, σκηνογράφος, καὶ τί ἄλλο δὲν ἠξεύρει κ' αὐτός. Καὶ νὰ ἰδῇς τί ὑπηρέτας ἔχει. Πετᾷ τὰ χρήματα, καὶ ὁ ἐπιστάτης του τὸν βοηθεῖ πολλὰ καλά. Μόλις ἐννοήσει ὅτι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων του εὑρίσκεται ἄνδρας ἢ γυναῖκα μὲ καλὴν φωνὴν, τὸν ἁρπάζει καὶ τὸν ἀνατρέφει. Ἐὰν δὲ δὲν εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν ἐδικῶν του ζητεῖ ἀλλοῦ· καὶ εἰς πᾶ ξένα ἀκόμη. Δὲν ἤκουσες τὴν ἱστορίαν τῆς Κ. Χ.; αὐτὴ εἶναι Γαλλὶς, ἀπὸ καλὴν οἰκογένειαν, καὶ ἔχει λαμπροτάτην φωνήν. Τὴν ἔφερεν εἰς Πετρούπολιν μὲ μεγάλας θυσίας, τὴν εἶχεν εἰς τὸ θέατρόν του, καὶ

(1) Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ αὐτοκράτορος ψάλλουσιν ἑκατὸν δέκα μουσικοὶ καὶ ἔχουσιν ἐξαισίαν φωνήν. Τοῦτο μιμούμενοι καὶ οἱ πλούσιοι οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς ἐξοχὰς αὐτῶν ἔχουσι ναοὺς μὲ ἐγκρίτους ψάλτας, κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον. Ἐντεῦθεν ἄρα ἐξηγεῖται πῶς ὅτε τὸ 1838 ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἁ. Ἰσαὰκ, συνέψαλον ἐν τῷ ναῷ τούτῳ χίλιοι τετρακόσιοι μουσικοί.

ἀφοῦ ἐχάλασεν ἡ φωνή της τὴν ἐπροίκισε καὶ τὴν ὑπάνδρευσε μὲ ἀξιόλογον νέον. Μακάριος ὅποιον προστατεύει ὁ κόμης Ἀβασέφ! τὸ μέλλον του εἶναι βέβαιον. Παρευρέθην πολλάκις εἰς τὰς θεατρικάς του παραστάσεις· εἶναι ὡραῖαι ὅπως καὶ εἰς τὸ Μελόδραμα. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐξοχήν του φέρει τοὺς μουσικούς του. Καὶ τότε θαῤῥεῖς ὅτι βλέπεις τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου. Εἴκοσι, τριάντα ἅμαξαι! διότι ὅλοι, ἄνδρες, γυναῖκες, ὄργανα, σκηνογραφήματα τὸν ἀκολουθοῦν. Σήμερον εἶδες πῶς ἦτον ἥσυχος καὶ ἐξαπλωμένος· ὅταν τὸν ἰδῇς εἰς ἡμέραν παραστάσεως δὲν θὰ τὸν γνωρίσῃς· εἶναι ζωηρὸς, φαιδρὸς, ὡς νέος εἴκοσι χρόνων. Ὅσον ὅμως ὡς πρὸς τὰ ὑποστατικά του ὀλίγον καταγίνεται εἰς αὐτά· τὰ ἔχει παραιτημένα εἰς ἕνα ἐπιστάτην ὁ ὁποῖος τὰ μεταχειρίζεται ὅπως θέλει· διὰ τοῦτο ὅση ἁρμονία καὶ τάξις ἐπικρατεῖ εἰς τὸ θέατρόν του, τόση ἀταξία βασιλεύει εἰς τὰ ὑποστατικά του. Ἐνίοτε οἱ χωρικοὶ φωνάζουν κωὶ ἀπειλοῦν· τότε ὁ ἐπιστάτης τοὺς μεταφέρει εἰς ἄλλα ὑποστατικὰ μακρυνά. Ἐνθυμεῖσαι μίαν ἡμέραν ὅτε ἀπηντήσαμεν κάτω εἰς τὸ χωρίον μας ἐλεεινήν τινα συνοδίαν· μίαν ἅμαξαν μεταφερομένην ἀπὸ δύο βῴδια, δύο ἀνθρώπους λειποθυμοῦντας ἀπὸ τὸν κόπον, καὶ τρεῖς γυναῖκας μὲ γυμνὰ ποδάρια, τῶν ὁποίων ἡ μία εἶχε καὶ μωρὸν εἰς τὴν ῥάχιν; ἦτον οἰκογένεια χωρικῶν ἀνήκουσα εἰς τὸν κόμητά μας, μεταφερομένη εἰς ἄλλο μέρος ἀπὸ τὸν ἐπιστάτην του. Πλὴν τί μᾶς μέλει διὰ τοιαῦτα μικρὰ πράγματα; Οἱ εἴλωτες ἔγειναν διὰ νὰ πάσχουν· καὶ ὅταν ὁ κύριός των ἔχῃ χρήματα νὰ κάμνῃ ὅλας του τὰς φαντασίας, ἀρκεῖ.

Μόλις ἐτελείωσεν ὁ ἰατρὸς καὶ ἰδὼν τὸν Ἰβὰν, παρετήρησεν ὅτι εἶχε τὸ πρόσωπον ζοφερὸν, καὶ δάκρυ ἀπελπισίας κατέβαινεν εἰς τὴν παρειάν του.

— Ἔχεις δίκαιον· τί εἶπα; ἀνέκραξεν ὁ ἀγαθὸς ἰατρός· ἀλλὰ τί θέλις, φίλε μου; καὶ τὰ καλήτερα αἰσθήματα δὲν ἐμποδίζουν ἀπὸ τοῦ νὰ ἦναι ὅ,τι εἶναι! Μὴ λέγοντες τὰ κακὰ, οὔτε τὰ λησμονοῦμεν οὔτε τὰ διορθόνομεν. Συνειθίζω νὰ λέγω τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ἀῤῥώστους μου· οὔτε τοὺς ὁμιλῶ διὰ χειρὸς καὶ νεύματος ὅταν βλέπω ὅτι ἐξεγράφθησαν ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν ζώντων. Πλὴν τούτου, δὲν εἶναι ἀνωφελὲς ὅ,τι εἶπα. Εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ λάβῃς μεγάλην ἐπιῤῥοὴν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ κόμητος, διότι εὐκόλως ἐνδίδει εἰς ὅσους ἀγαπᾷ· τότε φρόντισε νὰ βοηθήσῃς ἐκεῖνος ὅσοι πάσχουν εἴτε ἐξ ἀμελείας εἴτε ἐκ σφάλματός του, καὶ κατάστησε ὑποφερτὴν τὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν καὶ σὺ θέλεις νὰ ζήσῃς.

— Ποῖος εἶναι, ἠρώτησεν ὁ Ἰβὰν, ὁ κύριος ἐκεῖνος μὲ μαῦρον φόρεμα καὶ ἄσπρον λαιμοδέτην, τὸν ὁποῖον ἐχαιρέτισες ἐκτὸς τοῦ θαλάμου τοῦ κόμητος;

— Εἶναι ὁ Νικόλαος Βουσλάγεφ, υἱὸς μεγάλης καὶ πλουσίας οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἀπέθανον οἱ γονεῖς του, ἐξ αἰτίας τῶν καταχρήσεων τοῦ ἐπιστάτου, ἐδυστύχησε τρομερά. Αὐτὸς ὅμως τὸν ἐλυπήθη καὶ τὸν ἐπῆρε γραμματέα του· τὴν δὲ κόρην του ἀνατρέφει μὲ ἔξοδά του εἰς Σμάλταν.

— Ἄ! ὁ Κ. Βουσλάγεφ ἔχει κόρην;

— Μήπως τὴν γνωρίζῃς;

— Ὄχι.

— Τὴν εἶδα μίαν στιγμὴν σήμερον εἰς τοῦ κόμητος· εἶναι ὡραιοτάτη, καὶ εἶναι μόλις δεκατεσσάρων χρόνων· ὀνομάζεται Μάσα (Μαρία). Εἶναι, ὡς λέγουν, πολλὰ εὐαίσθητος. Σήμερον τόσην ἐντύπωσιν τὴν ἔκαμεν ἡ ψαλμῳδία τοῦ ἁγιασμοῦ εἰς τὸν Νεῦαν, ὥστε ἐλειποθύμησεν· εὑρίσκετο εἰς τὸν ἐξωστην, ὅπου ἦτον καὶ ἡ αὐτοκρατόρισσα, μὲ μίαν συγγενισσάν της. Μετὰ ταῦτα τὴν ἔφεραν εἰς τὸν πατέρα της διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ὀλίγας ἡμέρας.

Ταῦτα λέγοντος τοῦ ἰατροῦ ἐπανῆλθον εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἰβὰν τὰ τῆς τελετῆς καὶ ἤρχισε νὰ ὀνειροπολῇ· ὠνειροπόλει ὅμως ἄλλα ἢ τὰ συνήθη.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ooo—

Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἱστορία αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὑπὸ Γ. Α. ΝΑΥΤΟΥ, Τόμος 2, ἐν Ἀθήναις 1859—1860.

—

Ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ προκείμενον σύγγραμμα φαίνεται ὡς τὸ ἥμισυ μόνον περιλαμβάνον τῶν ὅσα ὁ τίτλος αὐτοῦ ἐπαγγέλλεται, ἤτοι τὴν *ἱστορίαν*, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς *γενικὰς ἀρχὰς* τοῦ ἐμπορίου. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι κατ' ἐπιφάνειαν μόνον, καὶ προέρχεται ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ βιβλίου, διότι ἱστορικὴ μὲν εἶναι ἡ βάσις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ παρενείρονται καὶ ἀναπτύσσονται αἱ ἀρχαί, εἴτε ἀς ἐξ αὐτῆς πηγάζουσαι, ἢ προπαρασκευάζουσαι αὐτῆς τὴν ἀφήγησιν.

Τοιοῦτον δ' ὡς ἔχει τὸ βιβλίον, δυνάμεθα ἐν πεποιθήσει ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἀφ' ὅσα πρὸ καιροῦ παρ' ἡμῖν ἐξεδόθησαν, καὶ τῶν συστάσεως ἀξιωτέρων εἰς πάντα Ἕλληνα ἀναγνώστην.

Τοῦ ἐμπορίου ἱκανῶς εἰδήμονες δὲν εἴμεθα διὰ νὰ εἰπῶμεν ἂν ἡ ἐξιστόρησις τῶν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἢ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐμπορικῶν θεσμῶν καὶ διατάξεων δύναται νὰ ἔχῃ καὶ πρακτικήν τινα ὠφέλειαν τοῖς ἐμπόροις ἡμῶν. Ἀλλ' ἐν ἔθνει ἐξευγενισμένῳ καὶ τὴν παιδείαν ἐπιδιώκοντι, ὁποῖον καυχώμεθα ὅτι εἶναι τὸ ἡμέτερον, ἐν χώρᾳ περιόπτῳ, οὕτως εἰπεῖν, καὶ πανταχόθεν μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς κοινωνούσῃ, πρέπει ὁ ἔμπορος, ἂν θέλῃ νὰ ἐξασκῇ τὸ ἐμπόριον ὠφελίμως καὶ ἀξιοπρεπῶς, καὶ οὐχὶ ὡς βάναυσον χρηματολογίαν, ἀλλ' ὡς τέχνην εὐγενῆ, καὶ ἑαυτῷ καὶ τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ τιμὴν μετὰ τοῦ κέρδους περιποιοῦσαν, νὰ προικίζηται διὰ γνώσεων ποικίλων, αἵτινες ἐνῷ τὰ πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ χρήσιμα τῷ διδάσκουσι, νὰ καλλιεργῶσι συγχρόνως καὶ νὰ κοσμῶσι τὸ πνεῦμά του· μεταξὺ δ' αὐτῶν βεβαίως ἐπίσημον πρέπει νὰ κατέχῃ θέσιν καὶ ἡ θεωρία τῆς ἰδίας αὐτοῦ τέχνης, προσέτι δὲ καὶ

ἡ μελέτη τῶν παρ' ἄλλοις ἔθνεσι καὶ ἐν ἄλλοις χρόνοις προόδων αὐτῆς. Νομίζομεν ὅτι χρησιμώτατον εἶναι εἰς πάντα ἔμπορον, ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἔμπορος, τῆς ἀνωτέρας δηλαδὴ κοινωνίας πεφωτισμένον καὶ ἔντιμον μέλος, καλλιεργῶν διὰ τῆς ἱστορίας τὴν διάνοιάν του, νὰ διδάσκηται συγχρόνως δι' αὐτῆς ὅτι ἐκεῖ μάλιστα εὐωδοῦτο καὶ ἤνθει τὸ ἐμπόριον, ὅπου ἐπεκράτει εὐθύτης καὶ εἰλικρίνεια εἰς τὰ ἤθη, ἀκρίβεια καὶ τιμιότης εἰς τὰς συναλλαγάς, εὐνομία καὶ εἰρήνη εἰς τὴν πολιτείαν.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι διὰ μόνους τοὺς κυρίως ἐμπόρους ἡ ἀνάγνωσις τοῦ παρόντος βιβλίου ὠφέλιμος καὶ ἐπαγωγός. Τὸ ἐμπόριον εἶναι ἓν τῶν ζωτικωτέρων στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἡ γῆ ἡμῶν, πολλὰς ἔχουσα καὶ τραχείας ῥάχεις ὀρέων, δὲν παράγει ἐπαρκῶς τὰ πρὸς ζωοτροφίαν οὐδὲ τῶν ἤδη σπανίων αὐτῆς κατοίκων. Ἡ βιομηχανία ἡμῶν, μέρος μὲν ἐκ τῶν περιστάσεων, μέρος δ' ἐξ ἀκηδίας, ἐστὶν ἔτι ἐν σπαργάνοις, καὶ οὐδὲ τὸ πολλοστημόριον παρέχει τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς θεραπείαν τῶν ἐγχωρίων ἀναγκῶν. Συγχρόνως δὲ ἡ θάλασσα, πανταχόθεν περικλύζουσα τὴν Ἑλλάδα, προσάγει αὐτῇ διὰ μυρίων ὁδῶν τὰ προϊόντα πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ πάντων τῶν κλιμάτων, ἅτινα ἡ παρ' ἡμῖν ἀναλισκόμενα, καὶ ἀπὸ τῶν Ἀνακτόρων μέχρι τῆς καλύβης διανεμόμενα, παρέχουσιν ἡμῖν τροφὴν, ἐνδύματα, πᾶσαν χρείαν, πᾶσαν ἄνεσιν, πᾶσαν πολυτέλειαν, ἢ παρ' ἡμῖν ταμιευόμενα, καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων πλοίων ἀλλαχοῦ μετακομιζόμενα, ἐπίσημα καταλείπουσιν ἡμῖν κέρδη. Καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους αἱ κοῖλαι τῶν Ἀθηναίων νῆες περιέπλεον τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσίας, τῆς Λιβύας, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀξείνου Πόντου, τὸ μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ, τὸν ἑλληνικὸν ἀνθοσμίαν ἢ τὰ τεχνουργήματα κομίζουσαι τῶν Ἑλλήνων, ἐπαναφέρουσαι δὲ σῖτον, ἄργυρον ἢ χρυσὸν, καὶ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἀκμὴν εὐημερίας καὶ πλούτου ἀπεργαζόμεναι, εἰς ἣν προέβησαν τινὲς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Καὶ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ἡμερῶν τῆς αἰχμαλωσίας, οἱ ὑπὸ τὸν πέλεκυν τρέμοντες δοῦλοι, ἐῤῥίπτοντο εἰς τ' ἀσθενῆ σκάφη των, καὶ ἐζήτουν ζωὴν καὶ ἐλευθερίαν εἰς τοὺς κινδύνους τῶν θαλασσῶν· κατὰ τῆς λύσσης δὲ τῶν στοιχείων τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν ἀσκοῦντες, ἦν ἔμελλον ἐντὸς ὀλίγου ν' ἀναπτύξωσι κατὰ τῆς λύσσης τῶν τυράννων των, συνεκόμισαν εἰς τρεῖς ξηροὺς ἀλλ' ἐνδόξους βράχους ἀφθονίαν πλούτου, ὅστις μετ' ὀλίγον ἐχρησίμευσεν ὡς ἐφόδιον πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐλευθερίας.

Οὕτω τὸ ἐμπόριον ἦν καὶ εἶναι ὁ ζωοδότης μαστὸς τῆς Ἑλλάδος· καὶ διὰ τῶν χρυσῶν αὐτοῦ δεσμῶν περιδέει ἡμᾶς πάντας καὶ ἕκαστον, εἴτε ἐνεργητικῶς εἴτε παθητικῶς εἰς αὐτὸ ἐνδιαφερομένους. Οὐδὲς ἄρα τῶν Ἑλλήνων δύναται νὰ ἦναι πρὸς αὐτὸ ἀδιάφορος, καὶ οὐδεὶς τῶν πεπαιδευμένων, τῶν εὐχαρίστως τὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μελετώντων, θέλει ἰδῇ ἄνευ περιεργείας σύγγραμμα ἐμβριθὲς, τὰς ἀρχαίας αὐτοῦ σχέσεις πραγματευόμενον.

Ἐν τῷ ἀξιολόγῳ τούτῳ συγγράμματι παρέρχονται ὡς εἰς συνεχῆ ἐπιθεώρησιν ἡ ἀρχαία Αἴγυπτος, ἡ σιτοφόρος καὶ σιτέμπορος θυγάτηρ τοῦ Νείλου, οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ ἀπώτατοι Σῆρες, χορηγοῦντες πολυτίμους λίθους, καὶ ὑράσματα ὁλοπτρικὰ, οἱ τρυφηλοὶ Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, οἱ τὴν παρακαταθήκην καὶ διαμετακόμισιν ἔχοντες τοῦ ἰνδικοῦ ἐμπορίου, οἱ Ἄραβες, οἱ διὰ τοῦ ἐμπορίου ζῶντες τῶν παρ' αὐτοῖς αὐτοφυῶν ἀρωμάτων, οἱ πολυτελεῖς καὶ πλούσιοι Περσομῆδαι, ἡ Φοινίκη, δι' ἣν ὁ Ὠκεανὸς δὲν εἶχε μυστήριον, μετὰ τῆς ἀποίκου αὐτῆς Καρχηδόνος, ἥτις ἐστήριζε τὰς ἐμπορικάς της ἐπιχειρήσεις ἐπὶ ἀμερίστου θαλασσοκρατίας, οἱ Ἕλληνες, οἵτινες διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἀποικιῶν των περιέφερον πανταχοῦ τὴν δάφδα τοῦ πολιτισμοῦ, οἱ Ῥωμαῖοι, οἵτινες διὰ τῶν ὅπλων ἐπέβαλλον, ἀλλὰ διὰ τῶν νόμων ἐῤῥόθμιζον τὸ ἐμπόριον, καὶ τέλος τὸ Βυζάντιον, ὁ μέγας οὗτος καὶ συνήθως παραγνωρζόμενος κληρονόμος πάσης τῆς ἀρχαιότητος, ὅστις ἐπὶ πάσης τῆς τότε γνωστῆς γῆς ἐξέτεινε τὴν ἐπιῤῥοὴν του, καὶ δι' οὗ ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς διωχετεύθη εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας. Ἀναπτύσσεται δὲ μετὰ πλείστης ἀκριβείας ἑκάστου τῶν ἐθνῶν τούτων οὐ μόνον ἡ ἐμπορικὴ δραστηριότης, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ἐν τῷ χαρακτῆρι, ἐν ταῖς σχέσεσιν, ἐν τοῖς νόμοις, ἐν τῇ λοιπῇ ἐνεργείᾳ του, ἐδύνατο ὅπως δήποτε νὰ ἐξασκῇ ἐπιῤῥοὴν τινα ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτοῦ· καὶ πᾶσαι αὗται αἱ πληροφορίαι εἰς ἓν συνειλεγμέναι, ἀποτελοῦσι σύνολον γνώσεων περιεργότατον καὶ διδακτικώτατον.

Δὲν εἶναι δ' ἀπὸ σκοποῦ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ βιβλίου τούτου ἐβάδισεν ὁδὸν ἐντελῶς ἀντίθετον τῆς πατουμένης ὑπὸ πλείστων τῶν παρ' ἡμῖν συγγραφόντων. Δι' αὐτοὺς συνήθως ἡ κυριωτέρα, πολλάκις καὶ ἡ μόνη πηγὴ ἀφ' ἧς ἀρύονται, εἰσὶ τὰ συγγράμματα τῶν νεωτέρων ἐξηγητῶν καὶ ἐρευνητῶν τῶν ἀρχαίων. Τούτους λαμβάνουσιν ὡς ὁδηγοὺς, καὶ αὐτῶν ἀντιγράφουσι τὴν πολυμάθειαν, καὶ οὐ σπανίως καὶ τὰ λάθη. Ὁ Κ. Ναύτης ἐκ τοῦ ἐναντίου παρέλιπε μετά τινος ἐπιμονῆς, χωρούσης ἴσως μέχρις ἐπιτηδεύσεως, τοὺς νεωτέρους, ἀνατρέχων κυρίως εἰς μόνας τὰς ἀρχαίας πηγὰς, ἃς ἐκμεταλλεύει ἐπιμελέστατα. Σπεύδομεν δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι, ὡς ἀποδείκνυται διά τινων σπανίων ἀλλ' ἐπιτυχεστάτων παραθέσεων ἐκ νεωτέρων συγγραμμάτων, τοῦτο πράττει οὐχὶ ἐξ ἀγνοίας, ἀλλ' ἐκ προθέσεως, προερχομένης ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι περὶ τῶν ἀρχαίων τὰ πάντα εὑρίσκει τις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅταν ἠξεύρῃ νὰ τὰ ζητήσῃ, καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ δώσῃ εἰς τὸ σύγγραμμά του τύπον ὅσον ἔνεστιν ἐθνικώτερον.

Τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν ἀρετῶν τοῦ συγγράμματος τούτου καθ' ἡμᾶς εἶναι, ὅτι τοσοῦτον ὂν ὠφέλιμον καὶ ὑγιοῦς ὕλης μεστὸν, εἶναι συγχρόνως τοσοῦτον εὐαρέστως γεγραμμένον, εἰς γλῶσσαν τοσοῦτον γλαφυρὰν καὶ ῥέουσαν, ὥστε ὁ ἅπαξ λαβὼν αὐτὸ ἀνὰ χεῖρας, δὲν θέλει νὰ τὸ καταθέσῃ πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ, ὡς ἂν ἀνεγίνωσκε μυθιστόρημά τι ἐκ τῶν τερπνῶν λεγομένων ἐκείνων, ἀλλὰ μεθ' ἑκατονταπλασίονος ὠφελείας.

Α. Ῥ. Ῥ.

ΠΕΡΙ ΟΔΗΓΙΩΝ

πρὸς τοὺς φοιτητὰς τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου.

—ooo—

Πλεῖστοι τῶν φιλομαθῶν τῆς ἡμετέρας σχολῆς φοιτητῶν, κατὰ πρῶτον εἰς τὸ πανεπιστήμιον προσερχόμενοι, ἀποροῦντες ἐρωτῶσι πυλλάκις τοὺς καθηγητὰς τῆς σχολῆς, τίνα πρῶτον καὶ τίνα δεύτερον ὀφείλουσι ν' ἀκροασθῶσι μαθήματα. Ἡ ἀπορία αὕτη τῶν φοιτητῶν ἐστὶ λίαν δεδικαιολογημένη, πηγάζουσα ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν μέχρι τοῦδε ἐλλείψεως παραδόσεως τινὸς γενικῆς καὶ εἰσαγωγικῆς εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν νόμων ἐν γένει, ἣν οἱ Γερμανοὶ ἀποκαλοῦσιν *ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ μεθοδολογίαν τῆς ἐπιστήμης*. Τοιαύτη παράδοσις εἰσαγωγικὴ διδάσκουσα ἐκ προοιμίων τὸν φοιτητὴν, τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπιστήμης ἣν ἐξελέξατο, καταδεικνύσα τὰ μέρη αὐτῆς, καὶ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα, ἀναπτύσσουσα περιληπτικῶς καὶ εὐκρινῶς τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸ περιεχόμενον ἑκάστου αὐτῶν, καὶ εἰσηγουμένη τοῖς φοιτηταῖς τὸν τρόπον καὶ τὴν τάξιν καθ' ἣν σκοπίμως δύνανται ν' ἀκροῶνται τῶν παραδόσεων, ἐστὶν ἀναγκαιοτάτη καὶ εἰς πᾶσαν σχολὴν ἀναπόφευκτος. Ταύτην τὴν ἔλλειψιν ἠθέλησε τὸ Πανεπιστήμιον πάνυ σκοπίμως ν' ἀναπληρώσῃ διὰ τῆς συντάξεως συντόμων ὁδηγιῶν πρὸς τοὺς φοιτητὰς ἑκάστης σχολῆς, ἐπιδιδομένων αὐτοῖς ἅμα τῇ ἐγγραφῇ αὐτῶν ἐν τοῖς μητρῴοις τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ νομικὴ σχολὴ διὰ τοῦ τότε Κοσμήτορος αὐτῆς συνέταξε τὰς ἀφορώσας αὐτὴν ὁδηγίας· ἀλλ' αὗται, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ μετά τινων προλεγομένων τοῦ τότε Πρυτάνεως, τυπωθεῖσαι εἰς μυρία ἀντίτυπα, ἀπήρεσαν κατόπιν ἑορτῆς τῷ Κ. Μανούσῃ· διὸ καὶ μέχρι τοῦδε οὐδεμία αὐτῶν ἐγένετο χρῆσις.

Τίνες λόγοι ὤθησαν αὐτὸν τότε πρὸς τοῦτο διόλου δὲν ἐξετάζομεν, καθόσον μάλιστα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποβιώσας ἤδη, δὲν δύναται κατηγορούμενος ν' ἀπολογηθῇ. Ἀλλ' ἀντὶ παντὸς ἄλλου δημοσιεύομεν νῦν ἁπλῶς τὰς ὑφ' ἡμῶν τότε συνταχθείσας ταύτας ὁδηγίας, πρὸς γνῶσιν τῶν φιλομαθῶν τῆς ἡμετέρας σχολῆς φοιτητῶν.

Πρὸς τοὺς φοιτητὰς τῆς νομικῆς σχολῆς.

Οἱ μέλλοντες περὶ τὴν νομικὴν ἐπιστήμην σπουδάσαι ὀφείλουσι πρὸ πάντων, καὶ κλίσιν ἔμφυτον ἔχοντες πρὸς αὐτὴν, ἐρευνῆσαι μετ' ἐπιστασίας, εἰ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσι τὰ προσόντα, δι' ὧν μόνων δύνανται ἐλπίσαι ἐπιτυχῆ τινα καὶ τελεσφόρον τῶν νομικῶν παραδόσεων φοίτησιν.

Ταῦτα δὲ ἐν μέρει μὲν ἀφορῶσι τὴν φύσιν αὐτὴν, ἐν μέρει δὲ τὰς προκαταρκτικὰς τοῦ μέλλοντος τῆς νομικῆς σχολῆς φοιτητοῦ γνώσεις.

Δύο δέ τινα οὐσιώδη στοιχεῖα συγκροτοῦσι τὴν ἐπιστήμην τῶν νόμων· πρῶτον ὀρθὴ κατανόησις καὶ κρίσις τοῦ δεδομένου, δεύτερον ἀπόλυτος θεωρία καὶ φιλοσοφικὴ κατάληψις τοῦ δικαίου. Ἐντεῦθεν δ' ἕπεται ὅτι ὁ νομομαθὴς ὀφείλει οὐ μόνον γινώσκειν τοὺς θετικοὺς καὶ δεδομένους κανόνας, τοὺς πρὸς στάθμισιν κύκλου τινὸς κοινωνικῶν σχέσεων ἐπιτηδείους ὅπως ἀποφασίζῃ κατ' αὐτοὺς τὰς ἀτομικὰς τοῦ βίου περιπτώσεις· ἀλλ' ὀφείλει πρὸς τούτοις καταστῆσαι ἑαυτὸν ἱκανὸν πρὸς τὴν κατανόησιν τῆς ἀληθοῦς τῶν βιωτικῶν σχέσεων σημασίας, τοῦ συνδέσμου καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐξωτερικῶν τῶν ἀνθρώπων σχέσεων, ὡς ὄντων λογικῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ συμβιούντων, καὶ τῶν ἐντεῦθεν γεννηθέντων διαφόρων κανόνων, ὅπως ἐν περιπτώσει περιπλοκῆς καὶ συγκρούσεως αὐτῶν, διακρίνῃ ἐν γνώσει τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς, τὸ ὠφέλιμον ἀπὸ τοῦ βλαβεροῦ. Ἐξ ἑνὸς μὲν ἄρα καθῆκον αὐτοῦ ἐστι, τὸ δύνασθαι πιστῶς καὶ ζωηρῶς ἔχειν ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν συνάφειαν παντὸς ὅ,τι ἐγένετο ἤδη, τὸ παρελθὸν, ὅπως κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσαν ἀρχὴν ἱκανὸς ᾖ κρίνειν τὸ παρὸν, ὡς τοῦτο παρίσταται ἐν ἑκάστῃ ἀτομικῇ περιπτώσει· ἐξ ἄλλου δὲ ἔργον αὐτοῦ σπουδαιότατόν ἐστι μορφῶσαι ἐν ἑαυτῷ ἰδέαν καθαρὰν καὶ ἐναργῆ περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον, καὶ περὶ τοῦ συνδέσμου τοῦ δικαίου μεθ' ἑαυτοῦ καὶ μετὰ τῆς ἐπιστήμης ἐν γένει.

Πρὸς ταῦτα δὲ ἀπαιτοῦνται ἀπολύτως παρὰ τοῦ νομικοῦ ἀνδρὸς, ἐξ ἑνὸς μὲν μνήμη πιστὴ καὶ διάνοια ὀξεῖα, ἐξ ἄλλου δὲ πνεῦμα θεωρητικὸν καὶ φιλοσοφικόν.

Ἐκτὸς δὲ τούτων τῶν προεισαγωγικῶν οὕτως εἰπεῖν ἀναγκαίων ὅρων, οἱ φοιτηταὶ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης ὀφείλουσι προσέτι ἀείποτε ἐν νῷ ἔχειν, ὅτι ἡ ἐπιστημονικῶς ἐπιτυχὴς καὶ τελεσφόρος τῶν διαφόρων νομικῶν παραδόσεων ἀκρόασις, ἐξήρτηται οὐσιωδῶς καὶ ἐκ τοῦ ποιοῦ καὶ ποσοῦ τῶν ἀναγκαίων προκαταρκτικῶν γνώσεων, ἃς μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον φέρουσι.

Τούτων δὲ τὴν πρώτην τάξιν ἐπέχει ἡ ἐμβριθὴς γνῶσις τῶν γλωσσῶν τῶν δύο κλασικῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐθνῶν, ἡ βάσις πάσης ἐλευθερίου καὶ σπουδαίας ἐπιστημονικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ γλῶσσα ἐν γένει ἐστὶ τὸ ὄργανον τῆς διανοίας· οὐδεὶς διανοεῖται ἄνευ αὐτῆς· ἡ ἐκμάθησις ἄρα ἐκ θεμελίων τουτέστι γραμματικῶς γλώσσης τινὸς, ἐστὶν ἐκμάθησις τοῦ σκέπτεσθαι αὐτοῦ καὶ τοῦ διανοεῖσθαι· ὅσῳ δὲ νῦν ἡ γλῶσσα αὕτη λεπτοτέρα ἐστὶ, τοσούτῳ καὶ ἡ κρίσις μορφοῦται λογικώτερον καὶ φιλοσοφικώτερον, καὶ ἡ διάνοια μᾶλλον λεπτύνεται καὶ ὀξύνεται. Ὁμολογουμένως δὲ τοιαύτη ἡ φύσις τῶν ἀθανάτων γλωσσῶν τῶν δύο μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος ἐθνῶν, ἐν αἷς ὑπάρχουσιν ἐκπεφρασμέναι αἱ ὕψισται ἰδέαι, αἱ τὴν διάνοιαν ἀνυψοῦσαι, καὶ τὰ μέγιστα καὶ ἀνδρικώτατα ἠθικὰ ἀξιώματα, τὰ τὴν καρδίαν μεγαλύνοντα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ πολίτου διαπλάσσοντα. Ἕνεκα δὲ ταύτης ἰδίως τῆς ἰδιότητος αὐτῶν, ἀπαραίτητοι καθίστανται κατ'

ἐξοχὴν εἰς τὸν νομικὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα, ὅστις προωρισμένος ὢν εἰς τὸ διέπειν τὰς τύχας τῆς κοινωνίας, πρὸ παντὸς ἄλλου ἀνάγκην ἔχει τοῦ *χαρακτῆρος*, ἤτοι τῆς σπουδαίας καὶ γενναίας μορφώσεως τῆς καρδίας. Ἐκτὸς δὲ τούτων τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἰσχυροτάτων γενικῶν λόγων, ὑπάρχει καὶ ἕτερος εἰδικώτερος λόγος, καθιστὰς αὐτῷ ἀπαραίτητον τὴν ἐντελῆ γνῶσιν τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν. Ἡ νομικὴ ἐπιστήμη δηλονότι ἐπειδὴ μετὰ τοῦ παρελθόντος, τουτέστι τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, μεγίστην συνάφειαν ἔχει, προϋποτίθησιν ἀναγκαίως τῶν γλωσσῶν ἐκείνων τὴν γνῶσιν, ἐν αἷς εἰσὶν ἐναποτεταμιευμένα τὰ γεγονότα ταῦτα, ὄντα τῆς γνώσεως τοῦ δικαίου αἱ πηγαί.

Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἐπίτης, γνῶσις τῆς καθόλου ἱστορίας ἐν γένει, καὶ ἰδίως τῆς πατρίου καὶ τῆν ῥωμαϊκῆς, ἐστι σπουδὴ τῷ νομομαθεῖ ἀναγκαιοτάτη· οὗτος ὀφείλει, ὅπως δύνηται κατανοεῖν καὶ κρίνειν τοὺς νόμους, πάντα γινώσκειν τὸν χρόνον ἐν ᾧ συνετάχθησαν καὶ ἐξ οὗ προήχθησαν· καθότι οἱ νόμοι, ὄντες τὸ ἄμεσον ἐξαγόμενον τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐθνῶν, κατανοοῦνται ἀκριβῶς μόνον διὰ τῆς γνώσεως αὐτοῦ τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐθνῶν, τουτέστι διὰ τῆς ἱστορίας. Κατὰ τοῦτο δὲ καὶ αὐτὴ ἡ νομοθεσία ἐστὶ μέγα τι μόνον μέρος τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. Προσέτι δὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὡς ἐν κατόπτρῳ καὶ ἐν παραδείγμασιν, εὐχερὲς ἑκάστῳ ἐστὶν ἰδεῖν τὰ ἔργα τῶν μεγίστων ἀνδρῶν πάντων τῶν αἰώνων, ἀρύσασθαι δ' ἐντεῦθεν σωτήρια μαθήματα ἑαυτῷ τε καὶ τῇ πατρίδι· ὅθεν καὶ ὁ Λίβιος ἐν προοιμίῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ λέγει· « Hoc illud est praecipue in cognitione rerum salubre et frugiferum, omnis te exempli documenta, in illustri posita monumento intueri: inde tibi tuaeque reipublicae, quod imitere, capias: inde, foedum inceptu, foedum exitu, quod vites. »

Οὐσιώδης δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἐξίσου ἀναγκαία, ἐστὶν ἡ φιλοσοφικὴ μόρφωσις τοῦ νομικοῦ ἀνδρός· καθότι μόνη ἡ θεωρητικὴ τοῦ δικαίου ἔποψις ἀποκαλύπτει τὴν ἀληθῆ σημασίαν ὁλοκλήρου τοῦ δικανικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου· αὕτη μόνη καταδείκνυσιν εἰς τὸ πνεῦμα τὸν τελευταῖον καὶ ὑπέρτατον πρακτικὸν τῆς διανοίας προορισμόν. Οὐδεμία δ' ἐπιστήμη ἥκιστα δὲ πασῶν ἡ φιλοσοφία μετ' ἐπιτυχίας τμηματικῶς ἐκμανθάνεται· καθότι, ὡς αὐτὸς ὁ Πλάτων παρὰ Κικέρωνι λέγει, omnem doctrinam harum ingenuarum et humanarum artium, uno quodam societatis vinculo contineri· ὅθεν ἡ σπουδὴ τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου, δ' ἧς ὁ τοῦ δικαίου φοιτητὴς εἰσάγεται εἰς τὰ μυστήρια οὕτως εἰπεῖν καὶ τὸν τελευταῖον σκοπὸν πάσης νομοθεσίας, δέον ἵνα στηρίζηται ἐπὶ προγουμένης ἤδη γνώσεως τῶν λοιπῶν τῆς φιλοσοφίας μερῶν.

Πᾶσαι δ' αἱ μνημονευθεῖσαι αὗται προκαταρκτικαὶ ἀναγκαῖαι γνώσεις, φιλοσοφικαὶ, ἱστορικαὶ καὶ γραμματικαὶ, προϋποτίθενται πάντως ὡς κεκτημέναι ἤδη ἐν τοῖς Γυμνασίοις. Ἐν δὲ τῷ πανεπιστημίῳ ἄρχεται ὁ φοιτητὴς νέου τινὸς πνευματικοῦ βίου. Τὸ ἔτος τῆς ἀπὸ τοῦ γυμνασίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον μεταβάσεως, ἔστιν ἔτος σπουδαιότατον καὶ ἐμβριθέστατον· annus absolutorius totius fere vitae nodus.

Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ὁ φοιτητὴς οὐ διδάσκεται ἁπλῶς, ἀλλ' ἐγείρεται κυρίως ἐν αὐτῷ ὁ ἀληθὴς ἐπιστημονικὸς βίος, καὶ ἡ καθολικὴ τῆς διανοίας καὶ παντὸς τοῦ εἶναι αὐτοῦ ἡ ἀνάπτυξις. Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ κυρίως μανθάνει ὁ εἰσερχόμενος τὴν τέχνην τῆς ἐπιστημονικῆς χρήσεως τῆς διανοίας. Ἐντεῦθεν δὲ γεννᾶται ἐξ ἑνὸς μὲν ἡ ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς ἐλευθερίας τῆς διδασκαλίας, περιοριζομένης μόνον ὑπὸ τῆς πεφωτισμένης συνειδήσεως καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς τιμῆς, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἀνάγκη τῆς τῶν φοιτητῶν πρακτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐλευθερίας, δι' ἧς ἀναπτύσσεται ἡ ἀτομικότης ἑκάστου, προάγεται ἡ ἀληθὴς ἐπὶ τῆς ἰδίας ἐκλογῆς στηριζομένη ἠθικότης, καὶ σχηματίζεται ὁ αὐτοτελὴς καὶ ἀνεξάρτητος χαρακτὴρ τοῦ ἐλευθέρου ἀνδρὸς καὶ πολίτου. Ὅθεν καὶ αἱ ὁδηγίαι αὗται πρὸς τοὺς φοιτητὰς τῆς ἡμετέρας σχολῆς, φέρουσι μᾶλλον χαρακτῆρα λόγων παραινετικῶν, προῖον τῆς πείρας καὶ τῆς μελέτης σοφῶν καὶ πολιῶν ἀνδρῶν.

Καλῶς ἄρα οἱ φοιτηταὶ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης πράττουσιν ἀρχόμενοι τῆς τῶν νόμων σπουδῆς ἀπὸ τῆς ἐγκυκλοπαιδείας καὶ μεθοδολογίας αὐτῆς. Ἡ παράδοσις αὕτη ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν ἔννοιαν αὐτὴν τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὴν ἱστορικὴν καὶ συστηματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν εἰδικῶν τοῦ δικαίου ἐπιστημῶν, παριστᾶσα δὲ τὸ δίκαιον ὥς τι ἐνδόμυχον καὶ ἀναγκαῖον, καὶ καθαρίζουσα αὐτὸ ἀπὸ τῆς προλήψεως τοῦ τυχαίου, ἀναδείκνυσιν αὐτὸ ἀληθῆ ἐπιστήμην, καὶ ἐγείρει ἅμα τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ φοιτητοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἣν ἐξελέξατο.

Μετὰ τῆς σπουδῆς δὲ τῆς ἐγκυκλοπαιδείας, συνδέεται καταλλήλως ἡ σπουδὴ τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας ἀρχομένη ἀπὸ τῆς παραδόσεως ἢ τῶν εἰσηγήσεων ἢ τῆς ἱστορίας τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου. Ἡ ἀκρόασις ἀμφοτέρων τούτων τῶν παραδόσεων, εἰσάγουσα τὸν φοιτητὴν εἰς τὸ συστημα τῆς καθαρᾶς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, καὶ ἀποκαλύπτουσα αὐτῷ τὴν βαθμιαίαν ἐν τῷ διαστήματι τῶν αἰώνων ἀνάπτυξιν πασῶν τῶν τοῦ δικαίου μερικῶν διδασκαλιῶν, καθίσταται ἡ βάσις πάσης περαιτέρω σπουδῆς τοῦ δικαίου, καὶ τῆς ἀμέσως ἑπομένης ἀναπτύξεως τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, ὡς ἑτροποποιήθη αὕτη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων νόμων τῆς ἡμετέρας πολιτείας. Τῆς παραδόσεως δὲ ταύτης ἀκροῶνται οἱ φοιτηταὶ ἀείποτε μετ' ὠφελείας εἴτε κατὰ τὴν ἔναρξιν εἴτε περὶ τὰ μέσα, εἴτε περὶ τὸ τέλος κατὰ πρῶτον εἰς ταύτην προσέλθωσιν, ὡς γνωστοῦ ἤδη ὄντος αὐτοῖς τοῦ ὅλου συστήματος τῆς καθαρᾶς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, ἢ ἐκ τῶν εἰσηγήσεων ἢ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

Μετὰ τῆς ἀκροάσεως δὲ τούτων συνδέεται κατ

ταλλήλως καὶ ἡ παράδοσις τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου, ἥτις ἀποδεικνύσα διὰ τοῦ καθαροῦ λόγου τὸ ἀναγκαῖον, καὶ τὸ κατὰ φύσιν τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ δικαίου, ἐμποιεῖ εἰς τὸν φοιτητὴν ζωηροτέραν τὴν συναίσθησιν τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς ὠφελιμότητος δικαίου τινὸς θετικοῦ, μονίμου μὲν καὶ σταθεροῦ κατ' οὐσίαν, μεταβαλλομένου δὲ κατὰ τὰ μέρη αὐτοῦ, ἀναλόγως τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ἐν τῷ χρόνῳ ἀναγκαίως μεταβαλλομένων κοινωνικῶν σχέσεων.

Μετὰ τῆς παραδόσεως δὲ ταύτης ὠφελίμως ἑνοῦται καὶ ἡ σπουδὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, διδασκούσης πῶς πρῶτον διὰ τῶν φυσικῶν ἐν γένει δυνάμεων παράγεται ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος, τὰ νεῦρα πάσης πολιτικῆς ὑπάρξεως, καὶ δεύτερον πῶς διανέμεται καὶ καθίσταται συντελεστικὸς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ βιούντων, σύμφωνα πρὸς τὸν προορισμὸν πάσης τῶν ἀνθρώπων πολιτικῆς συμβιώσεως.

Ἡ δὲ σπουδὴ τοῦ δημοσίου δικαίου, ἡ περιλαμβάνουσα δύο διαφόρους παραδόσεις, τήν τε τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου καὶ τὴν τοῦ διοικητικοῦ, καὶ διδάσκουσα τὰς σχέσεις τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ βιούντων πρός τε ἑαυτοὺς ὡς μέλη τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, καὶ πρὸς τὰς διαφόρους τῆς πολιτείας ἀρχὰς μετὰ τῶν ἀμοιβαίων δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων αὐτῶν, ταῖς ἀνωτέρω ἀμέσως ἕπεται ἐπιστήμαις.

Συγχρόνως δὲ καὶ ἡ μελέτη τοῦ γαλλικοῦ πολιτικοῦ κώδικος, ἐν ᾧ μετὰ σπουδῆς ἐναποταμιεύθησαν πᾶσαι αἱ νεώτεραι περὶ δικαίου ἰδέαι τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, καὶ ἐξ οὗ ἡ ἡμετέρα νομοθεσία τῆς πολιτικῆς δικονομίας πλεῖστα παρέλαβεν, ἐθεωρήθη ἀναγκαία καὶ λυσιτελὴς πρὸς κατάρτισιν τοῦ νομομαθοῦς ἀνδρός.

Ὁ δὲ ἐμποικὸς νόμος μέρος οὐσιωδέστατον τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, διδάσκων καὶ ἀναπτύσσων τὰς ἐκ τῆς ἐμπορίας καὶ θαλασσοπλοΐας γεννωμένας διαφόρους καὶ ποικίλας ἐνδίκους σχέσεις, σπουδαιότατόν ἐστι μέρος τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου, καὶ ἀναγκαιότατον δι' ἡμᾶς, ὧν κατὰ μέγιστον μέρος ἡ ὑλικὴ εὐδαιμονία συνδέεται μετὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς θαλασσοπλοΐας.

Ταῖς δὲ ἀνωτέρω σπουδαῖς ἀμέσως κατὰ φυσικὸν λόγον ἕπεται ἡ τῆς πολιτικῆς δικονομίας, δι' ἧς πρῶτον διδάσκεταί τις τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς πασῶν τῶν εἰδικῶν τοῦ δικαίου διδασκαλιῶν ἐν δεδομέναις τισὶ περιπτώσεσι.

Τὸ δὲ ποινικὸν δίκαιον, οὗπερ ἀντικείμενον τὰ ἀδικήματα ἐν γένει εἰσὶ καὶ αἱ νόμιμοι τούτων συνέπειαι αἱ ποιναί, συνδεόμενον μετὰ τῆς ποινικῆς δικονομίας, ἧς ἡ σχέσις πρὸς τοῦτο, ἐστὶν οἵα ἡ τῆς πολιτικῆς δικονομίας πρὸς τὸ πολιτικὸν δίκαιον, θεωρεῖται δικαίως ὡς κλάδος τῆς ἐπιστήμης τῶν νόμων καὶ οὐσιωδέστατος καὶ λίαν ἐνδιαφέρων, καθόσον ἐξ ἑνὸς μὲν τὰ πολυτιμότατα ἀγαθά, ἡ ἐλευθερία, ἡ τιμὴ, καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ πολίτου, κανονίζονται καὶ προστατεύονται ὑπὸ τοῦ δικαίου τούτου, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ παρέχει ἀφορμὴν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν σπουδαιοτάτων ψυχολογικῶν καὶ κοινωνικῶν θεωριῶν. Πρὸς ἐντελεστέραν δὲ κατάληψιν τῆς ποινικῆς νομοθεσίας παραινοῦμεν τοὺς ἀκροατὰς αὐτῆς, ἵν' ἀκροῶνται συγχρόνως καὶ τῆς παραδόσεως τῆς δικαστικῆς ἰατρικῆς, ἥτις ὅμως προϋποτίθησιν ἀναγκαίως, τοὐλάχιστον ἀνθρωπολογικὰς ἤδη κεκτημένας γνώσεις.

Γνωστοῦ δὲ οὕτω γενομένου παντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἐνδίκου βίου, δύναται ὁ ἀκροατὴς μετὰ θάρρους χωρῆσαι καὶ ἐπὶ τὴν σπουδὴν ἑτέρων δύο οὐσιωδῶν μαθημάτων, τοῦ διεθνοῦς δηλονότι καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἢ καὶ κανονικοῦ καλουμένου δικαίου· ὧν τὸ μὲν διδάσκει τὰς σχέσεις τῶν διαφόρων ἐθνῶν πρὸς ἄλληλα, καὶ τὰς ἐκ τῶν σχέσεων τούτων παρεπομένας ποικίλας συνεπείας, τὸ δὲ ἀναπτύσσει τὴν φύσιν, τὸν προορισμόν, τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῆς ἐκκλησίας, ἀπέναντι τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἐν ᾗ ὑπάρχει.

Αὗταί εἰσιν αἱ οὐσιώδεις καὶ ἀπαραίτητοι σπουδαὶ τοῦ φοιτητοῦ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ὀφείλει ὁ σπουδαστὴς τῶν νόμων καὶ ἄλλων τινῶν ἀκροᾶσθαι συγχρόνως παραδόσεων, γενικῶν καὶ βοηθητικῶν ἐπιστημῶν, συντελεστικῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, καὶ εἰς τὸν πλουτισμὸν τῶν γνώσεων αὐτοῦ, δι' ἄλλων τινῶν γενικωτέρων ἰδεῶν.

Τοιαῦται δὲ θεωροῦνται αἱ ἰδίως φιλολογικαί, αἱ ἱστορικαί, αἱ φιλοσοφικαί, καὶ αἱ περὶ φυσικῆς ἱστορίας, φυσικῆς, καὶ χημείας παραδόσεις.

Ἡ δὲ περιοδος παντὸς τοῦ κύκλου τῶν ῥηθεισῶν ἐπιστημῶν τῶν τε οὐσιωδῶν καὶ καθαρῶς νομικῶν, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν γενικῶν καὶ βοηθητικῶν, προσδιορίζεται εἰς τετραετίαν, ἐν ᾗ ὡς ἑξῆς εὐμεθόδως αὗται κατατασσόμεναι διανέμονται.

Πρῶτον ἔτος.

1.) Νομικαὶ ἐπιστῆμαι.

α.) Ἐγκυκλοπαιδεία καὶ μεθοδολογία τῶν νομικῶν ἐπιστημῶν.

β'.) Εἰσηγήσεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

γ'.) Φιλοσοφία τοῦ δικαίου.

δ'.) Πολιτικὴ οἰκονομία (Περὶ παραγωγῆς τοῦ πλούτου.)

2.) Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι.

α.) Ἑρμηνεία Ῥωμαίου τινὸς συγγραφέως καὶ μάλιστα νομικοῦ· οἷον τοῦ Γαΐου ἢ τοῦ Οὐλπιανοῦ.

β'.) Ἱστορία.

γ'.) Φιλοσοφία.

Δεύτερον ἔτος.

1.) Νομικαὶ ἐπιστῆμαι.

α.) Ἱστορία τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

β'.) Ῥωμαϊκὸν δίκαιον καθόσον ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι.

γ'.) Πολιτικὴ οἰκονομία (περὶ διανομῆς τοῦ πλούτου.)

δ'.) Διοικητικὸν δίκαιον.

ε'.) Γαλλικὸς πολιτικὸς κώδιξ.

2) Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι.

α.) Φυσικὴ ἱστορία.

β'.) Φιλοσοφική τις ἢ φιλολογικὴ παράδοσις· π.χ. ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς φιλολογίας.

γ'.) Πολιτειογραφία.

Τρίτον ἔτος.

1.) Νομικαὶ ἐπιστῆμαι.

α.) Ῥωμ. δίκ. καθόσον ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι.

β'.) Συνταγματικὸν δίκαιον.

γ'.) Πολιτικὴ δικονομία.

δ'.) Ποινικὸς νόμος.

ε'.) Διοικητικὸν δίκαιον.

2.) Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι.

α.) Ῥητορική.

β'.) Ἰατρικὴ δικαστική.

γ'.) Φυσική.

Τέταρτον ἔτος.

1.) Νομικαὶ ἐπιστῆμαι.

α.) Ποινικὴ δικονομία.

β'.) Ἐμπορικὸν δίκαιον.

γ'.) Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον.

δ'.) Διεθνὲς δίκαιον.

2.) Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι.

α.) Φιλολογική τις ἀκρόασις ὡς π. χ. ἑρμηνεία λόγων τινῶν τοῦ Κικέρωνος.

β'.) Κριτικὴ καὶ ἑρμηνευτική.

γ'.) Χημεία.

Ταῦτα ἡ νομικὴ σχολὴ τοῖς ἑαυτῆς φοιτηταῖς προτρεπτικῶς παραγγέλλουσα, ὀφείλει ἐπὶ τέλους ἀναμνῆσαι αὐτοῖς, ὅτι εἰς οὐδὲν ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας συντείνει, ἂν μὴ συγχρόνως μορφώσωσιν ἀνθρωπίνως καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν, καθυποτάσσοντες τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ πάθη αὐτῶν εἰς τὸν λόγον, ἀναπτύσσοντες τὰν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἦθος αὐτῶν σύμφωνα πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, καὶ δεσμεύοντες ἑαυτοὺς κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ καθῆκον, οὗπερ ἡ τήρησις πᾶσαν ἀποτελεῖ τοῦ βίου τὴν τιμὴν, ἡ ὀλιγωρία δὲ πᾶσαν τὴν ἀτιμίαν. Πρὸς τούτοις, δὲ ὅπως γενναίους καὶ ἀφθόνους δρέψωνται ἐκ τῆς ἐπιστήμης καρπούς, ὀφείλουσιν ἀσπάζεσθαι ταύτην δι' ἑαυτὴν καὶ ὡς τοιαύτην, οὐχὶ δὲ θεωρεῖν ἐκ προοιμίων ὡς ἁπλοῦν μέσον πορισμοῦ τῶν ἐπιτηδείων, προσερχόμενοι πρὸς αὐτὴν ἄνευ ἔρωτος, ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ καταμετροῦντες τὰ πάντα διὰ τοῦ πήχεως τῆς ἀμέσου ἐφαρμογῆς καὶ τῆς πρακτικῆς ὄθεν ὠφελείας. Τοιοῦτοι τῆς ἐμβριθοῦς παιδείας διαφθορεῖς καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπάρχοντες, ἐστιγματίσθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὡς genus hominum indoctum et agreste, quod anteferat semper utilitatem honestati.

Ἄνευ τῶν ἰδιοτήτων τούτων ὁ φοιτητὴς τῆς νομικῆς σχολῆς ἐξερχόμενος τοῦ Πανεπιστημίου, δύναται μὲν εἶναι ὡς ὁ αὐτὸς Κικέρων λέγει, Leguleius quidam cautus et acutus, praeco actionum, cantor formularum, auceps syllabarum, (Cicer. de Orat. 1, 56)· οὐδέποτε ὅμως ὁ νομομαθὴς ὃν κυρίως σκοπεύει μορφῶσαι καὶ ἀναδεῖξαι ἡ νομικὴ σχολὴ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος, καὶ ὁ ἀνὴρ, ὃν περιγράφει ὁ Οὐλπιανὸς, Justiae sacerdos, veram philosophiam non simulatam affectans.

Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ.

ΤΩι ΔΙΕΥΘΥΝΤΗι ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

Εὐγνωμόνως ἀνέγνων τὴν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 259 φυλλαδίῳ τῆς *Πανδώρας* ἐπὶ τοῦ ἄρτι δημοσιευθέντος πονήματός μου ἐπιεικῆ καὶ φιλόφρονα κρίσιν· ἑπόμενος ὅμως τῇ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ βιβλίου μου κηρύξει ὅτι πρὸς σπουδαῖον ἐπικριτὴν θέλω ὑπερασπίσει τὰ κατ' αὐτὸν τρωτὰ τῆς συγγραφῆς μου μέρη, ἐπιλαμβάνομαι ἐν ὀλίγοις τοῦ ἔργου.

Ὑπερκαθαρεῦον ὀνομάζει τὸ ὕφος τῆς συγγραφῆς· ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἐπικριτὴς κατὰ τὸ αὐτὸ ὕφος γράφει. Τὸ δὴ λεγόμενον *μακαρονικὸν* καὶ ἐγὼ μισῶ καὶ ἀποστρέφομαι, ἀσπάζομαι ὅμως τὸ εἶδος ὅπερ ἐν συντάξει ἁπλῇ, οἵαν φιλεῖ ἡ νεωτέρα γλῶσσα ἡμῶν, ταῖς ἑλληνικαῖς χρῆται λέξεσιν, ἅτε διὰ τοῦ μέσου τούτου βαθμηδὸν πλουτιζομένης τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης· ἀλλὰ καὶ πῶς ἄλλως ἤθελε μοὶ γενῆ δυνατὸν νέαν ἐπιστήμην νὰ ἐκθέσω; Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι τὸ ὕφος τοῦ λόγου μου ἐστὶ συνεπτυγμένον, διότι τὸ ὑπὲρ τὸ δέον ἀναλύειν τὴν ἰδέαν καὶ ἀηδῆ τῷ μελετῶντι γίνεται καὶ κόρον ἐμποιεῖ, πρὸς δὲ καὶ ἀσάφειαν τίκτει. Ὁ διάσημος Pascal γράψας ποτὲ μακρὰν ἐπιστολὴν πρός τινα τῶν φίλων αὐτοῦ ἐν τέλει αὐτῆς τὴν παρ' ἐκείνου ᾔτει συγγνώμην διὰ τὸ μάκρος προφασιζόμενος ὅτι, ἐπείγοντος τοῦ χρόνου, οὐδόλως εὐκαίρει ὅπως συντόμως γράψῃ. Τὸ σορὸν τῆς γνώμης τοῦ ἀνδρὸς ἀείποτ' ὑπ' ὄψιν ἔχων, ἔχων δὲ καὶ τὸν καιρὸν προσβοηθοῦντα πρὸς τὸ εἶναί με σύντομον, διότι ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἐφιλοπόνουν τὸ ἔργον, τὴν συντομίαν διὰ τὴν σαφήνειαν ἐν παντὶ ἐθήρευσα. Προστίθημι δὲ, ὅτι συγγραφὴ τοιαύτη οὔτε ἐν τοῖς κοιτωνίσκοις τῶν γυναικῶν εἰσελθεῖν προώρισται, οὔτε ὑπὸ θηλυδριῶν μελετᾶσθαι προσδοκῇ, ἀλλὰ χρῄζει ἀνδρῶν τήν τε φύσιν καὶ τὸ φρόνημα, πρὸς δὲ καὶ κατηρτισμένων ἐν πάσῃ Ἑλληνικῇ προπαιδείᾳ.

Κἀγὼ τῇ λέξει *διεθνὲς* δίκαιον καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν συγγραφὴν ἐχρησάμην, ἀλλ' ἔδωκα αὐτῇ τίτλον *τὰ τῶν ἐθνῶν νόμιμα* οὐ μόνον ἀρχαϊσμοῦ χάριν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐν αὐτῇ τῇ λέξει ἀκριβῶς ἡ ἰδέα ὑπάρχει· καὶ αὐτὸς ὁ σπουδαῖος ἐπικριτής μου εἰ καὶ ὀρθῶς λέγει ὅτι *νόμιμα εἰσὶ κυρίως οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτοὶ οἱ νόμοι, ἢ τοὐλάχιστον τὰ νόμου ἰσχὺν ἔχοντα ἔθιμα*, παρέδραμεν ὅμως τὸν τῆς

συγγραφῆς μου § 5 ἐνῷ ἐκτιθεὶς ἐγὼ τὰς πηγὰς ἀφ' ὧν ἐπήγασαν τὰ κοινὰ τοῖς νῦν χριστιανοῖς λαοῖς νόμιμα ταῦτα, καταριθμῶ αὐτὰς ἐν τρισὶ κατηγορίκις· ἤτοι α'. τὰς συνθήκας· β'. τὸ ἔθος· καὶ γ'. τὸ αἰώνιον δίκαιον. Ἄρα συμφωνοῦμεν ὅ τ' ἐπικριτὴς καὶ ἐγώ, ἐκεῖνος μὲν εἰπὼν ὅτι νόμιμα εἰσὶν αὐτοὶ οἱ νόμοι (=αἱ συνθῆκαι τῶν ἐθνῶν πρὸς ἄλληλα) ἢ τοὐλάχιστον τὰ νόμου ἰσχὺν ἔχοντα ἔθιμα, ἐγὼ δὲ τούτοις, ταῖς *συνθήκαις* δηλονότι καὶ τῷ *ἔθει*, προσθεὶς τὸ αἰώνιον δίκαιον, πρὸς ὃ ὡς πρὸς στάθμην δεῖ τάς τε συνθήκας φέρειν καὶ τὸ ἔθος κανονίζειν.

Καταγινώσκει μου ἀντίφασιν εἰς ὅσα περὶ τοῦ ἀναπαλλοτριώτου τῆς χώρας εἶπον· καὶ ὅμως εἰς τὸν νοῦν τοῦ λόγου μου οὐδεμία εὑρίσκεται ἀντίφασις, διότι ἐγὼ *ἀναπαλλοτρίωτον* πᾶσαν *ἑλληνικὴν* χώραν, τουτέστιν ὑπὸ *Ἑλλήνων* οἰκουμένην ἀνέγραψα, ἀλλ' *αὐτὴν* καὶ *μόνην*, οὐχὶ δὲ καὶ πᾶσαν ἄλλην χώραν ἀλλόφυλον δυναμένην περιελθεῖν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας. Οὕτως ἐν παραδείγματι ὑποτεθείσθω ὅτι ἡ Ἑλλὰς προσκτᾶται τήν τε Αἴγυπτον καὶ τὴν Κύπρον, ἡ μὲν Κύπρος, ὡς Ἑλληνικὴ οὖσα χώρα, ἔσται καὶ ἀναπαλλοτρίωτος, διότι τὸ μέλος πρὸς τὸ συμφυὲς καὶ ὁμόφυλον αὐτῷ προσηρτήθη σῶμα, ἡ δ' Αἴγυπτος, ὡς ἀλλόφυλος καὶ μήπω Ἑλληνικὴ χώρα, καὶ ν' ἀνταλλαχθῇ πρὸς ἄλλην Ἑλληνικὴν, οἷον τὴν Ἰωνίαν, συγχωρεῖται, καὶ νὰ παραχωρηθῇ ἄλλῃ κυριαρχίᾳ ἐπὶ ὅροις ἐπωφελέσι τῇ Ἑλλάδι δύναται. Τέλος δὲ ἡ αὐτὴ ἀλλόφυλος Αἴγυπτος, ἡ βίᾳ Ἑλληνικῇ κατακτηθεῖσα, ἔχει ἀπαράγραπτον τὸ δικαίωμα ν' ἀποστατήσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς ν' ἀνακτήσηται ἐθνότητα. Τῆς ἰδέας ταύτης, τῆς τοσοῦτον ἀσπαστῆς μοι, οὐδεμίαν ἄλλην μᾶλλον καθ' ἅπασαν τὴν συγγραφήν μου διεπλάτυνα. Αἱ ἐθνότητες, δι' ἐμὲ, ἱεράτινά εἰσι διοπετῆ γνωρίσματα, ὧν οὐδεμία ἐπίγειος δύναμις κρατῆσαι δύναται *νομίμως* καὶ *διαπαντός*.

Διστάζει πρὸς τούτοις ὁ ἐπικριτὴς ὡς πρὸς τὴν διαφορὰν ἣν ποιοῦμαι μεταξὺ *Ἔθνους* καὶ *Λαοῦ* καὶ *Κράτους*, καὶ ἴσως εἶχέ τι περὶ τοῦτο ἀσαφὲς ἡ περὶ τῶν διεθνῶν νομίμων πραγματεία μου, εἰ μὴ συνεπληροῦτο αὕτη διὰ τῆς πρὸ δεκαετίας δεδημοσιευμένης ἑτέρας μου πραγματείας τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου· ἀλλ' ὡς ἐν τῷ προλόγῳ μου λέγω, αἱ δύο αὗται συγγραφαί μου ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὅλου εἰσὶ μέρη, ὅθεν καὶ ἀνταναπληροῦνται καὶ ἡ μία πρὸς τὴν ἑτέραν διηνεκῶς παραπέμπει, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπάρχει ἐν σημειώσει παραπομπὴ εἰς σελ. 46—47 τῆς περὶ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου πραγματείας μου, πρὸς ἣν ἀνατρέχοντες εὑρίσκομεν ὅτι ἐν ἀληθεῖ σπαραγμῷ καρδίας τὸ ἑξῆς τίθημι ἐρώτημα.

«Ἀλλὰ πατρὶς καὶ ἔθνος εἰσὶν ἆρά γε ἓν καὶ τὸ αὐ»τὸ πρᾶγμα;

»Δυστυχῶς, πολιτικῶς μὲν, ὄχι·

»Διότι πατρὶς μὲν σημαίνει λαόν, κοινὴν ἔχοντα »τὴν ἱστορίαν, κοινὴν τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν, »τὴν καταγωγὴν, κτλπ. ἔθνος δὲ σημαίνει ἁπλῶς »ἑνότητα πολιτεύματος καὶ δημοσίων ἀρχῶν.

»Λογικῶς δὲ, ναί·

»Διότι αἱ δύο αὗται ἑνότητες εἰσὶ μέρη ἑνὸς κοι»νοῦ ὅλου· ὅπου ὑπάρχουσιν ἐκεῖ τὸ μεγαλεῖον καὶ »ἡ δόξα συνακολουθοῦσιν, ὅπου δὲ εἰσὶ κεχωρισμέ»ναι, ἐκεῖ ζωὴ ταλαίπωρος, ἐκεῖ μαρασμός, ἐκεῖ παλ»μοὶ ἀγωνίας διαρκοῦς, ἐκεῖ κακοδαιμονία δι' ἀμφό»τερα τὰ κλάσματα τοῦ αὐτοῦ ὅλου.

»Ὅ,τι δὲ λέγομεν περὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν δύο τού»των, τὸ αὐτὸ λαμβάνει χώραν καὶ ὁσάκις πολλοὶ »λαοὶ, ὅλως ἀλλήλων διάφοροι, ὑπὸ τῆς βίας εἰς ἓν »καὶ τὸ αὐτὸ συνέχωνται κράτος. Ἐκεῖ στάσεις, ἐκεῖ »διαιρέσεις, ἐκεῖ ἡ κυβέρνησις δι' ὅλους μητρυιὰ πρὸς »οὐδένα δ' αὐτῶν ἐστι μήτηρ, ἐκεῖ καχεξία, ἐκεῖ »βίος πολιτικὸς ἐπώδυνος, ὡς ἐκ τῆς συνεχοῦς τῶν »ἀντιθέτων στοιχείων πάλης. Τοιοῦτον ἴσως κράτος »οἱ ἀρχαῖοι φαντασθέντες ἔπλασαν τὴν χίμαιραν, ἥ»τις ἦν,

» Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα..

»Ἡ δ' ἱστορία ἐπιμαρτυρεῖ τὸ ἀληθὲς τῶν εἰρη»μένων. Τὸ Ἑλληνικὸν γένος διῃρημένον ἀπομαραίνε»ται καὶ γλίσχρως ἕκαστον τοῦ ἑνὸς μόνου ὅλου μέ»ρος ἀποζῇ, κακῶς δὲ ἀφ' ἑτέρου, καὶ πρὸς ἄλληλα »διαρκῶς ἢ φανερῶς ἢ κρύβδην διαμαχόμενα γένη »τὸ Αὐστριακὸν σκῆπτρον εἰς ἓν συνέχει.

»Ἀλλ' ἐπαναλέγομεν, ὅτι δυστυχῶς ὀφείλομεν νὰ »δώσωμεν ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι τὸν περὶ *Ἔθνους* ὁρισμὸν κατὰ τοὺς πολιτικοὺς ὅρους, μὴ »δυνάμενοι νὰ πραγματοποιήσωμεν τὰς εὐχὰς τῆς »καρδίας ἡμῶν αὐτῶν, καὶ μεθ' ἡμῶν τὰς τῶν ἁ»πάντων Ἑλλήνων, ὅπως συνάψωμεν εἰς ἓν τὰς δύο »κεχωρισμένας διὰ τῆς βίας ἑνότητας καὶ κάμωμεν »ὥστε πολιτικῶς, ἱστορικῶς καὶ φιλολογικῶς ἓν μό»νον ν' ἀποτελέσωμεν *Ἔθνος* οἱ ἐλεύθεροι μετὰ »τῶν δούλων Ἑλλήνων. » κτλπ.

Ἄρα εἰ πρὸς τὰ περὶ Ἔθνους ἐν τοῖς *Νομίμοις* λεχθέντα προστεθῶσι τὰ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ Συνταγματικοῦ δικαίου πραγματείᾳ μου ῥηθέντα πᾶσα αἴρεται ἀμφιβολογία.

Καὶ τὰ περὶ τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις juris gentium παρερμηνευθήσαν ἐκληφθέντος μου ὡς εἰπόντος ὅτι οὕτως ἐκάλουν ἐκεῖνοι τὸ διεθνὲς δίκαιον· ἀλλ' ἐν σημειώσει ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐκείνην σελ. 3, λέγω πᾶν τοὐναντίον· πρὸς ἀπόδειξιν δ' αὐτὰς ἐκείνας τὰς λέξεις φέρω· «Πρὸς ἀποφυγὴν ὅμως πάσης συγχύσεως »παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ καθ' ἡμᾶς δίκαιον τῶν Ἑ»θνῶν οἱ Ῥωμαῖοι jus feciale ἐκάλουν, τὸ δὲ κατ' αὐ»τοὺς jus gentium τῶν ἐν Ῥώμῃ ἀλλοδαπῶν τὰ δί»καια ἐρρύθμιζε μᾶλλον ἢ τὰς τῆς Ῥώμης πρὸς τὰ »ξένα ἔθνη σχέσεις, κτλ.»

Ἀλλὰ μυρίας ὁμολογῶ τῷ πολυμαθεῖ καὶ σπουδαίῳ ἐπικριτῇ μου χάριτας, διότι ἐπισταμένως ἀνέγνω πολυσέλιδον συγγραφήν· εἰ δὲ τὰ ὀλίγα, πρὸς ἃ οὐδαμῶς μοι συνεφώνησεν, ἀπέδειξα ὅτι παρεξηγήσεις ἦσαν, ἕπεται ὅτι ἐν πᾶσι συμφωνοῦμεν· τρανωτάτη δ' ἀπόδειξις ὅτι μετ' ἐπιστασίας τὸν νοῦν καὶ τὸν σκοπὸν παντὸς πράγματος ἐμελέτησα εἰσὶν ὅσα λέγει περὶ τῆς πρὸς τὴν διακήρυξιν τῆς Συνόδου τῶν Παρισίων τῆς 16 Ἀπριλίου 1856 *προσθάσεως* τῆς

Ἑλλάδος, διότι τοῦ ἐγγράφου τούτου συγγραφέα ὑποθέτω αὐτὸν τὸν σεμνὸν ἐπικριτήν μου, ὅστις διετέλει τότε Ὑπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν αὐτῆς Σχέσεων. Λογίζομαι ἄρα εὐτυχὴς ὅτι τῆς ἐπιδοκιμασίας τοιούτου ἔτυχον ἀνδρὸς, παρ' οὗ καὶ πολλὰ ἴσως ἤθελον μάθει καλὰ, ἅπερ με ἱστορικῶς διέφυγον, ἐὰν ἐπεχείρει πλατυτέραν κρίσιν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ βιβλίου μου.

Ἀθήνησι τῇ 4 Ἰανουαρίου 1861.

Ν. Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ.

Βρύσις καὶ ὑδρευόμενοι ἐν Ἀθήναις.

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

—ooo—

Ὅτι μεταξὺ τῶν ἀενάων μεταβολῶν καὶ ἀλλοιώσεων σώζονται τὰ ἴχνη τῶν ἄπαξ ὑπαρξάντων, οὐδεμία ἀμφιβολία· ἀναντίῤῥητον δὲ τοῦτο ὡς πρὸς τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα, τὰς σχέσεις καὶ τὰς προλήψεις τῶν λαῶν. Ἡ χριστιανικὴ, παραδείγματος χάριν, θρησκεία καταλύσασα τὴν θρησκείαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, παρεδέχθη, εἰ καὶ μετὰ τροποποιήσεων, πολλὰς ἕξεις ἐκείνης, οἷον τὸ ἅσμα, τὸ ἔνδυμα τῶν ἱερέων, καὶ ἄλλας τελετάς. Ὅσοι δὲ ναοὶ δὲν κατεστράφησαν ἐγένοντο χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς πρὸ πάντων κοινωνίας τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα διέμειναν σταθερώτερα· εἰς τὸ Ῥοθόμαγον τῆς Γαλλίας (Rouen) κατὰ τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ Χριστοῦ, ἐθυσίαζον ἔτι εἰς τὴν Ἀφροδίτην.

Ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς, καί τοι πολλάκις καὶ ἐνθέρμως συκοφαντηθεῖσα, εἶναι ὅμως ἀξία μελέτης· ἡ πλουσία καὶ γλυκεῖα αὐτῆς γλῶσσα, ἐπὶ πολὺν χρόνον μολυνθεῖσα δι' ἀκαθάρτων μιγμάτων, καθαρίζεται ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν ἁπλότητα, ὀρθότητα καὶ καλλονήν. Πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὰ τῆς θρησκείας εὑρίσκεις ἀπείρους σχέσεις πρὸς τὸν ἀρχαῖον βίον τῶν Ἑλλήνων.

« Ἤτο ἴδιον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολυθεϊσμοῦ, λέγεις τις τῶν φιλελλήνων, τὸ νὰ προσωποποιῇ ὅλα τὰ φαινόμενα, ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς οἰκουμένης, καὶ ν' ἀποδίδῃ εἰς τὰ ὑλικὰ ἀντικείμενα πνεῦμα συντηρήσεως καὶ προστασίας ὡς ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον. Ἰδοὺ διατί πᾶσα δρῦς εἶχε καὶ ἁμαδρυάδα, πᾶς ποταμὸς θεὸν, πᾶσα πηγὴ νηρηΐδα, καὶ πᾶς τόπος ἰδίαν τινα θεότητα. Ναὶ μὲν οἱ νεώτεροι ἐλησμόνησαν τὰ ὀνόματα τῶν θεοτήτων τούτων, ἀντ' αὐτῶν ὅμως

κατέστησαν στοιχειὰ ὑπὸ παντοίαν ὄψιν, συνήθως δὲ ὑπὸ σχῆμα ὄφεως καὶ δράκοντος. Σήμερον, ὡς καὶ πάλαι, καὶ ποταμοί, καὶ πηγαί, καὶ ὄρη, καὶ βράχοι, καὶ σπήλαια, καὶ οἰκίαι ἔχουσι τὰ στοιχειά των.

Ὅπως κατ' εὐφημίαν οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον Εὐμενίδας τὰς Ἐριννύας, οὕτω καὶ σήμερον οἱ νεώτεροι λέγουσι τὴν petite - vérole εὐλογίαν καὶ συγχωρεμένην.

Ἀλλ' ὁ θεὸς οὗτινος τὸ ὄνομα ἀκούεται συχνότατα εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὁ *Χάρων*· ὑπάρχουσι δὲ καὶ δύο ἔμμετροι διηγήσεις· *Ὁ Χάρων καὶ ἡ κόρη*, καὶ *ὁ βοσκὸς καὶ ὁ Χάρων*, δραματικαί, πιθανοί, καὶ κατανυκτικαί· ἀναφέρω μόνον τὴν πρώτην.

« Ἔζη ποτὲ νέα μωρὰ καὶ ὑπερήφανος, ἔχουσα τὴν κόμην ξανθὴν καὶ μαύρους τοὺς ὀφθαλμούς· ἡ νέα αὐτὴ κατεφρόνει τὸν θάνατον διότι εἶχεν ἐν ἑα ἀδελφοὺς, καὶ μνηστῆρα τὸν Κωνσταντῖνον, ἰδιοκτήτην πολλῶν οἰκιῶν καὶ τεσσάρων παλατίων. Ὁ Χάρων μεταμορφωθεὶς εἰς μαῦρον πτηνὸν, εἰς χελιδόνα, καὶ πετάξας ἦλθε καὶ ἔρριψε τὰ βέλη του εἰς τὴν καρδίαν τῆς νέας. Ἡ μήτηρ κλαίει τὴν μόνην θυγατέρα της· τὴν αὐτὴν ὥραν ὁ Κωνσταντῖνος καταβαίνει ἀπὸ τὸ βουνὸν μὲ τετρακοσίους ἀνθρώπους καὶ ἑξηκονταδύο ὄργανα μουσικά. Ἀπροσδοκήτως βλέπει σταυρὸν εἰς τὴν θύραν τῆς πενθερᾶς του· προστάζει σιωπήν· δὲν ἠξεύρει ἂν ἡ πενθερά του ἀπέθανεν, ἢ ἄν τινα τῶν γυναικαδέλφων του ἐστερήθη. Κεντᾷ τὸν μαῦρον ἵππον του πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, βλέπει τὸν νεκροθάπτην σκάπτοντα λάκκον, καὶ τὸν ἐρωτᾷ—Διὰ ποῖον ὁ λάκκος; — Διὰ τὴν ξανθὴν μὲ τὰ μαῦρα ὀμμάτια, ἡ ὁποία εἶχεν ἑπτὰ ἀδελφοὺς καὶ ἀρραβωνιστικὸν τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν ἰδιοκτήτην πολλῶν οἰκιῶν καὶ τεσσάρων παλατίων. — Ὤ! σὲ παρακαλῶ, ἀπεκρίθη ὁ Κωνσταντῖνος, κάμε τὸν τάφον ὀλίγον μεγαλήτερον, ὀλίγον πλατύτερον, διὰ δύο. — Καὶ σύρας τὴν χρυσῆν μάχαιράν του τὴν ἐμπήγει εἰς τὴν καρδίαν του. Καὶ ἔθαψαν τὸν νέον καὶ τὴν νέαν εἰς τὸ αὐτὸ μνῆμα. »

Ἡ ἀφελὴς πεποίθησις τῆς ξανθῆς νέας εἰς τὴν νεότητα καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἀδελφῶν καὶ τοῦ μνηστῆρός της, οἱ ὁποῖοι φαίνονται εἰς αὐτὴν ὡς προπύργια κατὰ τοῦ θανάτου· ὁ Χάρων ὅστις μεταμορφόνεται· ὁ θάνατος ὁ ὁποῖος κρύπτεται διὰ νὰ τὴν κτυπήσῃ· ἡ ἀντίθετος θέσις τῆς μητρὸς θρηνούσης τὴν θυγατέρα της, καὶ τοῦ μνηστῆρος ἐρχομένου νὰ λάβῃ αὐτὴν μετὰ μουσικῶν ὀργάνων· τὸ φυσικὸν τῷ ὄντι αἴσθημα τοῦ Κωνσταντίνου, ὑποθέτοντος μὲν ἄλλα δυστυχήματα, μὴ ἀναπολοῦντος δὲ τὸ μόνον ἀληθές· ἡ συνομιλία μὲ τὸν νεκροθάπτην, ὅλα ταῦτα εἶναι φυσικώτατα καὶ κατανυκτικώτατα.

Ἐνίοτε εἰς τὰς δημώδεις ταύτας διηγήσεις εὑρίσκομεν χαρακτῆρας τῆς Γραφῆς.

« Ἐὰν σ' ἐρωτήσουν, λέγει ἀποθνήσκων ὁ Κλέφτης, δι' ἐμὲ, μὴν εἰπῆς ὅτι ἐχάθην· εἰπὲ μόνον ὅτι ὑπανδρεύθην εἰς τὰ ξένα, ὅτι ἔκαμα τὴν πλάκα πενθερὰν, τὴν μαύρην γῆν γυναῖκα, καὶ γυναικαδέλφια τὰς μικρὰς πέτρας. »

Τὰ αὐτὰ εἶπε περίπου καὶ ὁ Ἰώβ.

« Καὶ εἶπε πρὸς τὸν τάφον· σὺ εἶ πατήρ μου . . καὶ πρὸς τοὺς σκώληκας· ὑμεῖς ἐστὲ μήτηρ μου καὶ ἀδελφή μου! »

Ὡς οἱ ῥαψῳδοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τυφλοὶ ὡς ὁ Ὅμηρος περιέρχονται μουσικοί τινες τὴν Ἑλλάδα ἄδοντες τραγῴδια καὶ διηγήσεις ἐμμέτρους ὡς ἡ ἀνωτέρα. Οἱ μὲν ἐπαναλαμβάνουσιν ἐκ παραδόσεως τὰ ἀρχαῖα, οἱ δὲ συνθέτουσι καὶ νέα· φαίνεται ὅτι ἡ φύσις ἀντὶ τῆς ὄψεως ἔδωκεν αὐτοῖς ἄλλην δύναμιν, τὴν τῆς ποιήσεως· τραγῳδοῦσι δὲ συνηχούσης λύρας ἀπαραλλάκτου ὡς ἡ τῶν ἀρχαίων. Οὕτω πως μεταβαίνουσιν εἴτε μόνοι εἴτε δύο καὶ τρεῖς εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία ὅτε τελοῦνται πανηγύρεις. Ὅλα τὰ τραγῴδια δὲν εἶναι πένθιμα· ὑπάρχουσι καί τινα χαριέστατα· ἓν τούτων ἐπιγραφόμενον *ἡ εὐγνωμοσύνη* τὸ ὁποῖον ἐκδοθήσεται μετ' ἄλλων ἐντὸς ὀλίγου, διακρίνεται διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐθυμίαν. Ἀνενθυμίζει τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Πηνελόπης, ὅπως περιγράφεται εἰς τὸ Ψ τῆς Ὀδυσσείας.

Τα δὲ πολεμικὰ ᾄσματα τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἐξεγερτικώτατα καὶ ὅλως θούρια. Οἱ ἥρωες αὐτῶν *τρώγουσι τὴν πυρίτιδα ὡς ἄρτον καὶ τὰς σφαῖρας ὡς κρέας· αἱ γυναῖκες πολεμοῦσι μὲ τὴν μίαν χεῖρα κρατοῦσαι πυροβόλον καὶ μὲ τὴν ἄλλην βρέφος, καὶ ἡ ἀδάμαστος Φώτω ἔχει διὰ πασᾶ τὸ σπαθί της καὶ διὰ βεζύρι τὸ τουφέκι της.*

Τὰ ᾄσματα ταῦτα ποτὲ μὲν πένθιμα, ποτὲ δὲ φαιδρὰ, καὶ ἄλλοτε πολεμικὰ ἢ ἐρωτικὰ, εἶναι ἄξια λόγου, ζωηρότατα καὶ δραματικά.

ΚΡΙΣΙΣ ΣΟΦΟΥ.

—ooo—

Ἔζη ποτὲ εἰς τὴν Ἀσίαν σοφός τις Ὀθωμανὸς ὀνομαζόμενος Βὲν Ζαβὲς, ὅστις περιηγούμενος ἀκαταπαύστως ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἐπεσκέπτετο τοὺς λαοὺς, ἐμελέτα τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους των, συνδιελέγετο μὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς σοφοὺς, καὶ ἐμάνθανε τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ἐλθὼν εἰς κωμόπολίν τινα τῆς Κουρδιστάνης, τῆς ὁποίας δὲν ἐνθυμοῦμαι τὸ ὄνομα, εἶδεν ὅλους τοὺς κατοίκους συνηθροισμένους εἰς τὴν ἀγορὰν, ἄνδρας, γυναῖκας, γέροντας, παιδία, πλουσίους, πτωχοὺς, ὑπηρέτας, εἰς ἕνα λόγον μεγάλους καὶ μικροὺς, καὶ συσκεπτομένους μὲ πολλὴν σοβαρότητα. Οἱ μὲν ὡμίλουν, οἱ δὲ ἤκουον προσεκτικοὶ καὶ ἠτένιζον πρὸς ὑψηλότερόν τι μέρος ὅπου ἐκάθηντο τρεῖς δερβῖσαι, οἱ δημογέροντες καὶ ὁ καδῆς, ὅλοι ἀμηχανοῦντες καὶ βυθισμένοι εἰς λογισμούς.

Ὁ Βὲν Ζαβὲς διασχίσας τὸ πλῆθος ἦλθε πρὸς τὸν καδῆν. — Εἰς τὴν ὥραν! ἀνέκραξεν οὗτος ἅμα ἰδὼν τὸν ἐλθόντα. Ἰδοὺ ὁ σοφὸς Βὲν Ζαβὲς· ὁ Θεὸς τὸν στέλλει διὰ νὰ μᾶς βοηθήσῃ.

Καὶ ὅλων τὰ βλέμματα ἐστράφησαν πρὸς τὸν Βὲν

Ζαβὲν, ὅστις χαιρετίσας πρῶτον τὴν συνέλευσιν ἠρώτησε περὶ τίνος ἐπρόκειτο καὶ τί ἐζήτουν ἀπὸ αὐτόν. Λαβὼν τότε τὸν λόγον ὁ πρεσβύτερος τῶν δερβισῶν εἶπεν, ὅτι πλούσιός τις κάτοικος τῆς κωμοπόλεως ἀποθανὼν πρὸ μηνὸς ἄτεκνος, διέθεσεν ὅλην του τὴν περιουσίαν ὑπὲρ ἐκείνου τὸν ὁποῖον οἱ δημογέροντες καὶ οἱ δερβῖσαι θὰ ἐδείκνυον ὡς τὸν πλέον ἐνάρετον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φήμη παρέστησε πολλοὺς ὡς ἐναρέτους, ἠπόρουν ποῖον νὰ ἐκλέξωσι. « Σὺ ὅμως, ἐπρόσθεσεν ὁ δερβῖσης, τοῦ ὁποίου ἡ σοφία εἶναι ἀδιαφιλονείκητος εἰς ὅλην τὴν Ἀσίαν, ἠμπορεῖς βεβαίως νὰ μᾶς εἰπῇς, ποῖος εἶναι ὁ ἐναρετώτερος τῶν παρουσιαζομένων ὡς τοιούτων. Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν ἐν ὀνόματι τῶν συναδέλφων μου νὰ ἀποφασίσῃς. »

Ὁ Βὲν Ζαβὲς ἐκάθησε μὲ τοὺς πόδας ἐσταυρωμένους καὶ διέταξε νὰ ἐμφανισθῶσιν οἱ διαγωνιζόμενοι.

Καὶ πρῶτον μὲν ἦλθε πτωχός τις, ὁ ὁποῖος, ὑπηρετήσας πολλὰ ἔτη γεωργὸν, εἶδεν ἐπὶ τέλους, ὅταν ὁ κύριός του γηράσας δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ἐργασθῇ, ὅλα τούτου τὰ ἀγαθὰ καταστραφέντα ἀπὸ μεγάλην πλημμύραν. Ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ γείτονες τὸν ἐγκατέλιπον, εἴτε διότι δὲν εἶχον τοὺς τρόπους νὰ τὸν βοηθήσωσιν, εἴτε διότι ὁ χαρακτὴρ τοῦ γέροντος κατήντα ἐνίοτε ἀνυπόφορος· ὁ ὑπηρέτης ὅμως ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν δυστυχῆ αὐτὸν γέροντα, καὶ ἐργαζόμενος τὸν ἔτρεφε.

Δευτέρα δὲ ἐνεφανίσθη νέα κόρη, ἥτις ἀπέβαλε γαμβρὸν πλουσιώτατον διὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ τὴν ἀσθενῆ μητέρα της, τὴν ὁποίαν δὲν ἤθελε νὰ παραλάβῃ αὐτὸς εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ἦλθε δὲ καὶ τρίτος ὁ ὁποῖος, πυρπολουμένης τῆς οἰκίας του, ἐνῷ ἐδύνατο νὰ σώσῃ καὶ αὐτὴν καὶ τὰ πράγματά του, ἄφηκε καὶ ἐχάθησαν ὅλα διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν ξένου τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε.

— Δὲν ὑπάρχει ἄλλος; ἠρώτησεν ὁ Βὲν Ζαβές.

— Ὑπάρχει καὶ τέταρτος, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπαρουσιάσαμεν, διότι ὅλοι μας, πλὴν τοῦ καδῆ, ἐπροτιμήσαμεν τοὺς τρεῖς ἄλλους.

— Ἄς ἔλθῃ, εἶπεν ὁ σοφός· ὁ καδῆς σας εἶναι φρόνιμος ἄνθρωπος, καὶ δὲν ἀπορρίπτω χωρὶς ἐξέτασιν τὴν γνώμην του.

Ἐφάνη τότε χωρικός τις, γλυκὺ καὶ εἰρηνικὸν ἔχων τὸ ἦθος, καὶ συνωδευμένος ἀπὸ πολλὰ παιδία.

— Τί δικαιώματα παρουσιάζεις διὰ τὴν κληρονομίαν; ἠρώτησεν ὁ Βὲν Ζαβές.

— Ἐγώ! ἀπεκρίθη ὁ χωρικὸς, κανένα· ἐντρέπομαι μάλιστα διότι μ' ἐθεώρησαν ἴσον μὲ τὸν πιστὸν τοῦτον ὑπηρέτην, μὲ τὴν νέαν ἐκείνην κόρην ἡ ὁποία ἐθυσίασε τὴν τύχην της δι' ἀγάπην τῆς μητρός της, καὶ μὲ τὸν ἀγαθὸν γείτονά μου, ὁ ὁποῖος ἄφησε καὶ ἐκάη ἡ οἰκία του διὰ νὰ σώσῃ τὸν ξένον του. Ὁ καδῆς μὲ ἔβαλεν εἰς αὐτὴν τὴν σειρὰν, διότι, ὡς λέγει, ἀνέθρεψα καλὰ τὰ παιδία μου, καὶ ἐρρόντισα καὶ διὰ τὴν ἀνατροφὴν ἄλλων τινῶν ὀρφανῶν, τὰ ὁποῖα ἔγειναν διὰ τοῦτο καλοὶ καὶ τίμιοι πολῖται, ἱκανοὶ νὰ κερδήσωσι τροφὴν μὲ τοὺς κόπους των.

— Εἰς σὲ λοιπόν, εἶπεν ὁ σοφὸς, ἀνήκει ἡ κληρονομία· οἱ δὲ ἄλλοι ἔρχονται ὕστερον ἀπὸ σέ· διότι τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Περσῶν λέγουν· «*Ἐὰν θέλῃς νὰ γίνῃς ἅγιος, δίδαξε τὰ παιδία· διότι τὰ καλὰ αὐτῶν ἔργα εἶναι ἔργα ἐδικά σου.* »

ΜΝΗΜΕΙΟΝ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΛΕΝΟΡΜΑΝ.

—ooo—

Τὸ ἐκ πεντελησίου λίθου μνημεῖον τὸ μέλλον νὰ ἀνεγερθῇ, ὡς εἴπομεν ἄλλοτε, εἰς τιμὴν τοῦ Καρόλου Λενορμὰν (*), τελειωθὲν δαπάνῃ τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ἀξιεπαίνῳ ἐπιμελείᾳ τοῦ Δημάρχου Κ. Γ. Σκούφου, καὶ κατὰ τὸ παρὰ τοῦ ἐμπείρου ἀρχιτέκτονος τῆς πόλεως Ἀθηνῶν Κ. Βουλανζὲ γενόμενον σχέδιον, ἐνεκαινίσθη πρὸ δύο περίπου μηνῶν ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ τοῦ Οἰδίποδος, πλησίον τοῦ μνημείου τοῦ Ὀδοφρείδου Μυλλέρου καὶ παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος. Ἀπετέθη δὲ ἐναὐτῷ ἡ καρδία τοῦ φιλέλληνος, καὶ ἀπηγγέλθη ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀ. Ρ. Ῥαγκαβῆ λόγος κατανυκτικώτατος, δημοσιευθεὶς παρὰ πολλῶν ἐφημερίδων ἐνταῦθα καὶ ἐν Γαλλίᾳ· ἐπὶ δὲ τοῦ μνημείου ἐχαράχθη τὸ παρατιθέμενον ὑπὸ στοιχ. Α ἐπιτύμβιον, ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου τῶν παρ' ἡμῖν καθηγητῶν Κ. Φιλίππου Ἰωάννου. Ὁ αὐτὸς συνέταξε καὶ δεύτερον ἐπιτύμβιον, τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν ἐπίσης ὑπὸ στοιχ. Β, ἵνα δείξωμεν καὶ αὖθις πρὸς τοὺς ἡμετέρους σπουδαστὰς πόσον οἱ πρὸ αὐτῶν κατεγίνοντο ἐπιμελέστερον εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς πατρίου γλώσσης, καὶ ἀπεδεικνύοντο ἐγκρατεῖς αὐτῆς. Καὶ σημειωτέον ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, δὲν ἔχει ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ μόνον τὸ προτέρημα τοῦ νὰ εὐκολύνῃ τὴν διατύπωσιν τῶν ἰδεῶν τοῦ γράφοντος ἢ τοῦ λαλοῦντος, ἀλλὰ καὶ ἄλλο πολὺ ἀνώτερον καὶ πολὺ ἀξιολογώτερον, τὸ προτέρημα λέγομεν τοῦ ῥυθμίζειν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν διὰ τῶν ἀπαραμίλλων ἀριττουργημάτων ὅσα ἐγράφησαν ἐν αὐτῇ. Ὁ Πλάτων, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Δημοσθένης, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, ὁ Πολύβιος, περιέχουσι τοιαύτην διαψίλειαν ὀρθοτάτων πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν παραγγελμάτων, καὶ μετὰ τοσαύτης μάλιστα εὐκρινείας καὶ πειθοῦς διατετυπωμένων, ὥστε ὁλόκληροι μεταγενέστεραι συγγραφαὶ δὲν ἤρκεσαν ἐνίοτε νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν ἐξ ἐκείνων ὠφέλειαν. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν ἀεννάως διὰ στόματος ὅτι εἴμεθα παῖδες Ἑλλήνων· πρέπει καὶ νὰ τιμῶ-

(*) Ἴδε φυλλάδ. 236, σελ. 473, τῇ 15 Μαρτίου 1860.

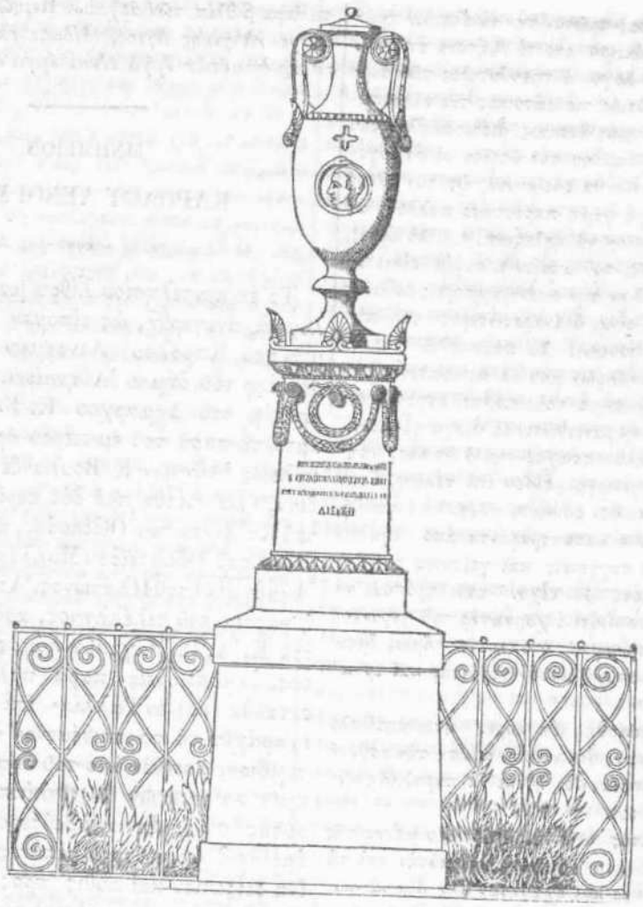

Μνημεῖον Καρόλου Λενορμάν.

μεν τὴν μνήμην τῶν πατέρων ἡμῶν, μελετῶντες μετ' ἐπιστασίας αὐτοὺς, καὶ μιμούμενοι τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν παραδείγματα· ἄλλως ὁμοιάζομεν ἐκεῖνον, ὃν τινα ἰδὼν ὁ Πλάτων θρασυνόμενον πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, « οὐ παύσει, εἶπε, τούτου καταφρονῶν, δι' ὃν μέγα φρονεῖν ἀξιοῖς ; »

Α.

Γαλατίη Καρόλοιο Λενορμάντου ἐπίκλησιν
Κλειτὴ πατρὶς ἔχει σῶμα καταφθιμένου,
Μουσάων θεράποντος ἀρίφρονος, οὗ κλέος εὐρὺ
Πᾶσαν ἀν' Εὐρώπην ἕπλετ' ἐπ' ἰδμοσύνῃ,
Ἄτθις δὲ κραδίην ἐνὶ κάλποις ἐνθάδε γαῖα
Κεύθει, τήν περ ἐῇ ἰσ' ἐφίλησε πάτρῃ.

Β.

Καὶ σὺ φάος, Κάρολε, γλυκερὸν λίπες ἠελίοιο,
Υἱὲ Λενορμάντου Πιερίδων ἐπέτα.
Καὶ σὺ φάος λίπες· αἱ δὲ τεαὶ ζώουσιν ἐσαιὲν
Ἀέλτοι, εὐρείης μάρτυρες ἰδμοσύνης.

Καὶ σὸν μὲν φθιμένοιο παλίμπλουν δέξατο σῶμα
Εὔανδρος Γαλατῶν γαῖα μενεπτολέμων·
Ἥτορ δ' ἀτθὶς ἔχει χθὼν ἐνθάδε, τήν περ ἐκείνῃ,
Ὀφρ' ἔπλες ἐν ζωοῖς, τῖες ὁμῶς πατρίδι.

ΟΙ ΙΠΠΟΤΑΙ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΝ ΡΟΔΩ (*).

—ooo—

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος οἱ ἱπποται τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ διωχθέντες ἐκ τῆς Παλαιστίνης μετέβησαν εἰς τὴν νῆσον Ῥόδον. Ἐπέπρωτο νὰ κατασυντριφθῇ ὑπ' ὀλίγων ἀνδρείων ἱππότων ἡ ἀλαζονία τοῦ ἀγερώχου Μωάμεθ τοῦ Β' ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, τῇ ἀποτελούσῃ μετὰ τῆς Κρήτης τὰς δύο νύμφας τοῦ ἀρχιπελάγους. Κυριεύσας ὁ Μωάμεθ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν Ἑλλάδα ἅπασαν καὶ ἐκθρονίσας τοὺς βασιλεῖς Δημήτριον καὶ Στέφανον Παλαιολόγον ἀδελφοὺς τοῦ δυστυχεστάτου, πλὴν γενναιοτάτου, τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίνου, προσεκάλεσε τοὺς ἱππότας τῆς Ῥόδου νὰ παραδώσωσιν αὐτῷ τὰς κλεῖδας τῆς νήσου, ὡς ποτε ὁ Ξέρξης προσεκάλεσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ γαῖαν καὶ ὕδωρ εἰς σημεῖον ὑποταγῆς. Ὡς δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπήντησαν τῷ Ξέρξῃ « ἐλθὲ καὶ λάβε αὐτά », οὕτω καὶ οἱ ἱπποται τῆς Ῥόδου διὰ τοῦ ἀνδρείου αὐτῶν ἀρχηγοῦ εἶπον τῷ Μωάμεθ· « Ἡμεῖς ὀφείλομεν τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥόδου εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ὀμνύομεν ἐπὶ τοῦ ξίφους μας νὰ ἤμεθα οὐχὶ ὑποτελεῖς ἀλλὰ ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ὀθωμανῶν. »

Ἡ εὔτολμος αὕτη ἀπάντησις κατετάραξε τὸν Μωάμεθ, ὅστις ἔπεμψεν εἰς Ῥόδον πολυάριθμον στόλον, φέροντα ἑκατὸν χιλιάδας στρατοῦ, ὅπως τιμωρήσῃ τὴν θρασύτητα τῶν ἱπποτῶν τῆς νήσου ἐκείνης (1).

Ἡ Ῥόδος κεῖται παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ γειτονεύει πρὸς τὴν ὡραίαν παραλίαν τῆς Ἰωνίας καὶ τὰς πλουσίας χώρας τῆς Λυδίας καὶ τῆς Καρίας, ἄλλοτε ὀνομαστὰς διά τε τὰς τέχνας καὶ τὴν ἐμπορίαν. Διατελέσασα καὶ αὐτὴ ἐπὶ πολὺν χρόνον κρατοῦσα ἕνεκα τῆς βιομηχανίας, τῶν ναυτικῶν νόμων καὶ τῆς γεωργίας, ἀνεδείχθη ἐφάμιλλος τῆς Τύρου, τῆς Ἐφέσου, τῆς Μιλήτου καὶ τῆς Σάμου. Ἡ δὲ πόλις αὐτῆς κεῖται παρὰ τὴν θάλασσαν. Προσπιζομένη ὑπὸ μεγάλων ὀχυρωμάτων ἐκλείετο συγχρόνως ἐκ τείχους. Εἶχε δύο λιμένας προφυλαττομένους τὸν μὲν ἐκ τοῦ πύργου « Ἁγίου Ἔλμου » τὸν δὲ ἄλλον εἰς ὃν ἵστατο ὁ περίφημος ἐκ χαλκοῦ κολοσσὸς, ὃν ἤγειρον οἱ Ῥόδιοι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡλίου, ἐκ δύο ὀχυρωμάτων.

Δύο λεύγας πορρωτέρω τῆς πόλεως ὑπῆρχε λόφος καλούμενος « τοῦ Ἁγίου Στεφάνου », λόφος περίφημος, διότι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων αὐτοῦ ἐσκήνωσε Δημήτριος ὁ πολιορκητής. Ἡ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν πρώτη ἔφοδος ἐγένετο κατὰ τοῦ ὀχυρώματος « Ἁγίου Νικολάου », κειμένου εἰς τὴν ἄκραν τοῦ πρώτου λιμένος, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὴν πόλιν πλευρὰ ὑπέστη μεγίστην ζημίαν ἐκ τῶν ὀθωμανικῶν τηλεβόλων, ἐκχεόντων χάλαζαν σφαιρῶν. Ἰδὼν ὁ μεγάλος μάγιστρος Δοβυσσὼν τὴν ζημίαν ταύτην, διέταξε νὰ κατασκευασθῶσιν ἀμέσως καννονοστοιχίαι πρὸς ὑπερασπισιν τοῦ ῥήγματος, καὶ γνωρίζων, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Ῥόδου ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ ὀχυρώματος τούτου, συνεκλείσθη μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Ἀντωνίου Δοβυσσῶνος ὑποκόμητος τοῦ Μοντεβέλλου καὶ μετά τινων ἄλλων ἐπιθυμούντων νὰ συμμεθέξωσι τῆς τύχης τοῦ ἀρχηγοῦ των.

Εἰ καὶ δυσπρόσιτον τὸ ῥῆγμα τοῦ « Ἁγίου Νικολάου », οὐχ ἧττον ὅμως ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων, ὁ Βεζίρης Μισσὰχ διέταξεν εὐθὺς τὴν ἔφοδον. Ὅθεν ἀνελκύσαντες οἱ Ὀθωμανοὶ τὰ ξίφη ἀνεῖρπον εἰς τὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν βεβαίως ἕτερον ὀχύρωμα. Ὁ δὲ μεγάλος μάγιστρος Δοβυσσὼν ἐνεθάρρυνε τοὺς ἱππότας καὶ παρευρίσκετο ὅπου μεγαλήτερος ἦτο ὁ κίνδυνος. Λίθου δὲ ἀφαιρέσαντος ἐκ τῆς κεφαλῆς του τὴν περικεφαλαίαν, τὸν καθικέτευον οἱ ἱπόται ν' ἀποσυρθῇ. Ἀλλ' αὐτὸς γενναίως ἀπήντησεν· « Ἰδοὺ ἡ διὰ τὸν ἀρχηγόν σας προορισθεῖσα θέσις ». Ἐνθαρρυνόμενοι οἱ ἱπόται ἐκ τῆς γενναίας τοῦ ἀρχηγοῦ των διαγωγῆς ἀπέκρουσαν ἀνδρείως τὴν ἔφοδον ταύτην. Βλέπων δὲ ματαιουμένους τοὺς σκοπούς του ὁ Μισσὰχ ἐνόμισεν, ὅτι ἠδύνατο ἴσως νὰ καταβάλῃ τοὺς ἱππότας διὰ τοῦ τρόμου. Ὅθεν ἐμπήξας ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ ὀχυρώματος μεγάλους πασσάλους, ὡρκίσθη ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἤθελον ἅπαντες ἀποθάνει, ἐὰν δὲν παρέδιδον τὴν νῆσον. Συγχρόνως δὲ ὑπεσχέθη εἰς τὸν στρατόν του τὴν λαφυραγωγίαν, καὶ ἵνα ἐξασθενήσῃ, εἰ δυνατὸν, τὰς δυνάμεις τῶν πολιορκουμένων προσεποιήθη ὅτι ἡ ἔφοδος ἤθελεν εἶναι γενικὴ καὶ σύγχρονος. Τὰ τύμπανα ἐκρούσθησαν· τὸ σημεῖον τῆς ἐφόδου ἐδόθη· οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ μανιωδῶς ἐφώρμησαν καθ' ὅλων τῶν μερῶν τοῦ ὀχυρώματος ἀλαλάζοντες, Ἀλὰχ ! Ἀλὰχ ! Οἱ ἱπόται ὅμως οὐδόλως ἐδειλίασαν. Αἱ καννονοστοιχίαι ἅπασαι ἤρχισαν ἀμέσως νὰ πυροβολῶσι κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιφέρουσαι μεγίστην ζημίαν. Ταὐτοχρόνως δὲ ἐφάνευον διὰ τοῦ ξίφους ἢ διὰ μεγάλων λίθων τοὺς διαφεύγοντας τὸ ῥαγδαῖον πῦρ τῶν τηλεβόλων, καὶ προσπαθοῦντας νὰ ὑπερβῶσιν, εἰ δυνατὸν, τὸ τεῖχος. Μακρὰν ἱστάμενος ὁ Μισσὰχ καὶ ὁρῶν τὴν θραύσιν τοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Μετὰ μικρὸν δὲ ἀποβιβάσας αὐτὸν εἰς πλοῖα ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως εἰς Κωνσταντινούπολιν, μὴ δυνηθεὶς νὰ καταθέσῃ εἰς τοὺς πόδας τοῦ κυρίου του τὰς κλεῖδας τῆς Ῥόδου.

Ἀποβιώσας ὁ Μωάμεθ κατέλιπε δύο υἱοὺς, τὸν Βαγιαζίτην καὶ τὸν Ἰὲμ ἢ Ζυζύμην κατά τινας συγγραφεῖς· ὁ Βαγιαζίτης ὡς πρωτότοκος ἀνηγορεύθη Αὐτοκράτωρ ἐν ἡλικίᾳ δύο καὶ τριάκοντα ἐτῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ἰὲμ εὑρίσκετο ἐν Συρίᾳ ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ ὅπως ἐπισκοπεύῃ τὰ διαβήματα τοῦ Σουλτάνου τῆς Συρίας προτιθεμένου νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Παρασυρθεὶς ὑπὸ κενοδοξίας καὶ ἐνθουσιασθεὶς παρά τινων ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ του συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἀμφισβητήσῃ πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὐδὲν ὅμως κατώρθωσε διότι ὁ Βαγιαζίτης πέμψας πολυάριθμον στρατιὰν, ἣν ἦγεν ὁ ἀνδρεῖος Ἀχμὲτ, κατετρόπωσε κατὰ κράτος τὸν στρατὸν τοῦ Ἰὲμ μόλις δυνηθέντος νὰ σωθῇ. Καταδιωκόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτου, καὶ μὴ δυνάμε-

(1) Ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ὑπὸ Σολιμάνου ἐξώσεως αὐτῶν εἰς τὴν Μελίτην.

(1) Τὰς περιπετείας τῆς ἐπὶ Μωάμεθ πολιορκίας τῆς Ῥόδου πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν ἐν ἐκτάσει ἀφηγήθησαν, ἰδίως δὲ ὁ Ἀββᾶ Βερτών. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων ὅσα συνεβουλεύθη ὁ Βερτὼν ὑπάρχει καὶ ἡ Guillelmi Caoursini Rhodiorum vicecancellarii, obsidionis Rhodiae urbis descriptio, ἤτοι Γοιλλελμου τοῦ Καουρσίνου, ὑπογραμματέως τῶν ἱππότων τῆς Ῥόδου, περιγραφὴ τῆς πολιορκίας τῆς Ῥόδου. Βιβλίον σπανιώτατον, τυπωθὲν πρῶτον ἐν Οὐλμῃ τῷ 1496, ἔπειτα δὲ ἐν Ῥώμῃ τῷ 1584.

νος νὰ εὕρῃ εἰς οὐδὲν μέρος ἀσφάλειαν, μετέβη εἰς Ῥόδον, ἔνθα οἱ ἱπποτοι ἐδέχθησαν αὐτὸν μεθ' ὅλων τῶν ἀποδιδομένων τοῖς βασιλεῦσι τιμῶν.

Μαθὼν ὁ Βαγιαζίτης ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ εὗρε καταφύγιον ἐν Ῥόδῳ, καὶ γινώσκων ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ διὰ τῆς σπάθης, ἐπρότεινεν εἰς τοὺς ἱππότας συνθηκολογίαν. Τὴν πρότασιν δὲ ταύτην ἐδέχθη πρόθυμος ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἱπποτῶν, ἐπιθυμῶν νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τῆς εὐκαιρίας οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ παραβιάσῃ τοὺς νόμους τῆς φιλοξενίας καὶ τῆς τιμῆς.

Ἐστάλη λοιπὸν πρεσβεία εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεφασίσθη ἁ. ὁ Ἰὲμ νὰ διαφυλάττηται παρὰ τῶν ἱπποτῶν β'. νὰ μὴ παραδώσωσιν αὐτὸν μέχρις ὡρισμένου χρόνου εἰς οὐδένα βασιλέα εἴτε Ὀθωμανόν, εἴτε Χριστιανόν· γ'. ὁ Βαγιαζίτης ὑπεχρεώθη νὰ χορηγῇ εἰς τοὺς ἱππότας κατ' ἔτος πέντε καὶ τριάκοντα χιλιάδας δουκάτων. Παρελθόντος τοῦ πρὸς φύλαξιν τοῦ Ἰὲμ χρόνου οἱ ἱππόται τῆς Ῥόδου παρέδωκαν αὐτὸν πρὸς τὴν Α. Ἁγιότητα τὸν Πάπαν Ἰνοκέντιον, ἥτις περιέμενεν ἀνυπομόνως τὴν στιγμὴν καθ' ἣν οἱ βασιλεῖς τῆς Δύσεως ἤθελον ἐγερθῇ τοῦ ληθάργου καὶ προσφέρει αὐτῷ βοήθειαν ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βαγιαζίτου. Οὐδὲν ὅμως διέπραξαν οὗτοι, ἔδειξαν δὲ καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην τὴν συνήθη αὐτῶν ἀδράνειαν καὶ ἀναλγησίαν. Ὁ δὲ Ἰὲμ ἀπεβίωσεν ἐν Νεαπόλει ὀνειροπολῶν ἔτι μεγαλεῖα καὶ δόξας.

Ἐπιθυμῶν ὁ Σολιμὰν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν θέλησιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σελὶμ, εστράτευσε πρῶτον κατὰ τοῦ Βελιγραδίου ἐλθὼν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης. Κυριεύσας δὲ τὴν Οὐγγαρίαν, ἐστράτευσεν ἔπειτα κατὰ τῆς Ῥόδου, ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλῃ ὁ πορθητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐφ' ἧς εἶχε κατασυντριφθῆ ἡ ἀλαζονία τοῦ Μωάμεθ πέμψαντος κατ' αὐτῆς, ὡς ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, 300 πλοῖα καὶ 100 χιλιάδας στρατιωτῶν. Τὸ προπύργιον τοῦτο κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς βαρβαρότητος δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ Μωάμεθ ὁ Β'. Ἠδυνήθη ὅμως νὰ πατήσῃ αὐτὸ διὰ τῆς προδοσίας ὁ διάδοχος αὐτοῦ.

Μαθὼν ὁ τότε μεγάλος μάγιστρος L'Isle-Adam τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σολιμάνου κατὰ τῆς Ῥόδου, ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς τὴν Αὐ. Ἁγιότητα τὸν Πάπαν Ἀδριανόν, πρὸς τὸν Κάρολον Ε', καὶ πρὸς τὸν Φραγκίσκον Α', ζητῶν βοήθειαν. Δυστυχῶς ὅμως οἱ βασιλεῖς οὗτοι διέκειντο εἰς ἔριδας πρὸς ἀλλήλους, καὶ οὐδεμίαν ἔδωκαν συνδρομήν. Μόνη ἡ πατρὶς τοῦ Μίνωος, ἡ γενναία Κρήτη, ὑποτρέφουσα αἰώνιον μῖσος κατὰ τῶν σφαγέων τῶν Ὀρθοδόξων, ἑκουσίως προσέφερε τῇ Ῥόδῳ πεντακοσίους ἀνδρείους στρατιώτας, καὶ τὸν ἄξιον αὐτῆς μηχανικὸν Μαρτινέγκον. Ἐλθὼν οὗτος εἰς Ῥόδον ἐσυμβούλευσε τὸν μάγιστρον L'Isle-Adam νὰ ἐπισκευάσῃ ἅπαντα τὰ ὀχυρώματα καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ νέα ἀναγκαιότατα ἔρως ὑπεράσπισιν τῆς νήσου. Τὸ φρούριον «Ἅγιος Νικόλαος» ἠσφαλίσθη διὰ βυθίσεως πλοίων π.ὸ αὐτοῦ. Ἕκαστος δὲ τῶν ἱπποτῶν ὡρκίσθη ἐπὶ τοῦ ξίφους του νὰ ὑπερασπισθῇ γενναίως βῆμα πρὸς βῆμα τὴν εἰς αὐτὸν ἀνατεθεῖσαν θέσιν. Οὕτω πως προετοιμασθέντες οἱ ἱπποται, περιέμενον μὲ καρδίαν πάλλουσαν τὸν ἐχθρόν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος, συγκείμενος ἐκ τετρακοσίων πλοίων, ναυαρχοῦντος τοῦ περιφήμου κορσάρου Κουρτόγλου, φέρων τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν χιλιάδας στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μουστὰ πασσᾶ, εὐνοουμένου καὶ γυναικαδέλφου τοῦ Σολιμάνου, δὲν ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ εἰς Ῥόδον.

Αἱ παρὰ τῶν Τούρκων ἐγερθεῖσαι καννονοστοιχίαι ἀμέσως κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν τηλεβόλων τῶν ὀχυρωμάτων, οὐδὲ ἠδύναντο ν' ἀποβιβασθῶσιν οἱ Ὀθωμανοὶ χωρὶς νὰ καταστραφῶσι παρὰ τῶν τηλεβόλων τῶν πολιορκουμένων. Θαυμάζοντες οἱ Γενίτζαροι τὴν παραδειγματικὴν τῶν ἱπποτῶν καρτερίαν, ὑπερβαίνουσαν τὰς προσδοκίας των, ἐψιθύριζον ὅτι ἤθελον ἴσως ἐπαναλειφθῇ ἡ πρώτη ἐπὶ Μωάμεθ ἐπονείδιστος ἔφοδος. Ἀκούσας τὸν ὀπόκωφον τοῦτον ψιθυρισμὸν ὁ Πηρὶ πασσᾶς καθικέτευσε τὸν Σουλτάνον νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸν στρατόν. Ἐλθὼν δὲ πεζὸς ὁ Σουλτάνος εἶπε πρὸς τὸν στρατόν· «Ὁ βασιλεὺς ὑμῶν ἐγκατέλιπεν ἐπὶ μικρὸν τὴν Μητρόπολιν διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀπίστους.» Μετὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σουλτάνου ἐπανελήφθη ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Ῥόδου. Ὁ Μουστὰ πασσᾶς ἐπυροβόλει κατὰ τοῦ ὀχυρώματος «τῆς Ἀγγλίας,» ὁ Πηρὶ πασσᾶς κατὰ τοῦ «τῆς Ἰταλίας», ὁ δὲ Ἀχμὲτ ἐτοποθετήθη ἀπέναντι τοῦ ὀχυρώματος «τῆς Ἱσπανίας.» Οἱ πολιορκούμενοι ἤρχιζον νὰ ἐλλείπωσι πυρίτιδος, ὅτε τοῦ ἀξίου Μαρτινέγκου προσβληθέντος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκ τυχαίας πυροσκοτήσεως πυροβόλου, ἐθεωρήθη τὸ περιστατικὸν τοῦτο ὡς ὀλέθριος πρόδρομος τῆς πτώσεως τῆς Ῥόδου.

Ὁ Πηρὶ πασσᾶς ἀφοῦ πρῶτον εἶδε νὰ καταστραφῶσι τριάκοντα ὑπόνομοι, ἃς εἶχε προετοιμάσει, κατηδάφισε τὸ ὀχύρωμα «τὴν Ἀγγλίαν,» ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ὁποίου ἀπετεφρώθησαν πλεῖστοι ἱπποται.

Τότε οἱ Ὀθωμανοὶ ἐφώρμησαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μετὰ μεγάλης ζημίας. Ἠθέλησαν τελευταῖον νὰ δοκιμάσωσι τὴν τύχην τῶν ὅπλων ὁ Μουσταφᾶς καὶ ὁ Ἀχμὲτ, ὁ τελευταῖος τῶν ὁποίων ἔφθασε μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὀχυρώματος «τῆς Ἱσπανίας» ἔνθα καὶ ἐνεπήχθη τὴν σημαίαν του. Ἀλλ' ὁ μεγάλος μάγιστρος L'Isle-Adam, παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν ἐγκρίτων ἱπποτῶν, δρομαίως μετέβη ὅπως ἀνακτήσῃ τὴν κορυφὴν ἐκείνην. Μετὰ τοσαύτης δὲ ὁρμῆς ἔγινε καὶ ἡ προσβολὴ αὕτη, ὥστε καὶ πάλιν οἱ πολιορκηταὶ διεσκορπίσθησαν· καὶ μετὰ ἔφοδον διαρκέσασαν ἐπὶ ἓξ ὁλοκλήρους ὥρας, ὁ σουλτάνος διέταξε τὴν ὑποχώρησιν ἐγκαταλιπὼν εἰκοσακισχιλίους νεκρούς.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ὁ Σουλτάνος ἡτοιμάζετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ῥόδον. Ἀλλ' ἀκούσας παρὰ τοῦ προδότου d' Amaval ὅτι ἡ Ῥόδος ἔλειπε ζωοτροφιῶν καὶ πολεμεφοδίων, καὶ ὅτι οἱ ἀνδρειότεροι τῶν ἱπποτῶν εἶχον φονευθῇ κατὰ τὴν τελευταίαν ἔφοδον, διέταξε νὰ ἀνεγείρωσι νέας καννονοστοιχίας, καὶ ὁ στρατὸς νὰ πλησιάσῃ εἰς τὰ χαρακώματα. Βλέπων ὁ μεγάλος μάγιστρος L'Isle-Adam τὰς νέας ταύτας τοῦ Σουλτάνου προετοιμασίας, καὶ συγκινηθεὶς ἐκ τῶν δακρύων καὶ παρακλήσεων τοῦ τε κλήρου καὶ τῶν πολιτῶν, ἐδέχθη ἀκουσίως τὴν περὶ συνθηκολογίας πρότασιν.

Διὰ συνθήκης λοιπὸν εἰσῆλθον οἱ Ὀθωμανοὶ εἰς Ῥόδον τὴν ἡμέραν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἔτους 1522. Σεβόμενος ὁ Σολιμὰν τοὺς ἱπποτας δι' ἣν ἔδειξαν καρτερίαν ἠθέλησε νὰ προσφέρῃ αὐτοῖς δεῖγμα τιμῆς, ἀπαγορεύσας ῥητῶς εἰς τὸν στρατόν του τὴν λαφυραγωγίαν, ἐνῷ ἐν ἄλλῃ περιπτώσει, ὅτε ἐκυρίευσε τὴν Οὐγγαρίαν, ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους μῆνας ἐλεηλάτει τὸν δύστηνον ἐκεῖνον τόπον. Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἐπετράπη τοῖς ἱππόταις ν' ἀναχωρήσωσι μεθ' ὅλων τῶν στρατιωτικῶν τιμῶν. Μετέβησαν δὲ συνεργείᾳ Καρόλου τοῦ Ε' εἰς Μελίτην. Μετ' αὐτῶν ἐγκατέλιπον τὴν Ῥόδον καὶ πλεῖστοι τῶν κατοίκων, μὴ ἀνεχθέντες νὰ κύψωσι τὸν τράχηλον εἰς τὴν δίσκομον τοῦ Ἀγαρηνοῦ ῥομφαίαν.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΡΟΥΣΗΣ.

—ooo—

Δημήτριος Νικολάου Προύσης, τὴν πατρίδα Βυζάντιος, ὅπου καὶ ἐσπούδασε τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἔφθασεν εἰς Βενετίαν τὸ 1825 ἔτος, καὶ ἐτελεύτησε τὴν 23 Νοεμβρίου (5 Ὀκτωβρίου) τοῦ 1854 ἐν ἀκμαίᾳ εἰσέτι ἡλικίᾳ ἐτῶν περίπου 52. Ἐλθὼν δὲ ἐνταῦθα, εὐμενεστάτης ἔτυχεν ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ τότε ἐν μεγαλεμπόροις ἐντίμου καὶ ἐναρέτου ἀνδρὸς Ἀλεξίου Νικολαΐδου Ζαγοραίου, οὗ τὸ λαμπρὸν κατάστημα καὶ αἱ μεγάλαι ἀγαθοεργίαι εἶχον καταστήσει παρὰ τοῖς ἐνταῦθα ὁμογενέσι καὶ ἀλλαχοῦ πασίγνωστον καὶ προσφιλέστατον τὸ ὄνομά του. Ὁ Προύσης, ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον καὶ διδαχθεὶς τὴν διπλογραφίαν παρὰ τοῦ τότε διευθυντοῦ τοῦ ἐπισήμου ἐκείνου οἴκου Ἰωσὴφ Βελούδου, τοῦ φιλογενεστάτου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελῳδίας ἐγκρατεστάτου καὶ πανσεβάστου πατρός μου, δὲν ἐγκατέλιπε τὰς Μούσας καὶ τὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης σπουδὴν, ἣν καὶ κατὰ βάθος ἐγίνωσκε καὶ μετὰ πολλῆς κομψότητος ἔγραφεν· ἀλλὰ καὶ νέους τινὰς φίλους αὐτοῦ πολλάκις ἐβοήθει εἰς τὴν τῶν ἡμετέρων ἀρχαίων συγγραφέων κατάληψιν.

Ἔτυχον δὲ τότε διατρίβοντες ἐν Βενετίᾳ καὶ ἄλλοι τοῦ Ἔθνους ἡμῶν λόγιοι, Ἀνδρέας Μουστοξύδης, στολισμὸς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλικῶν γραμμάτων, Σπυρίδων Βλαντῆς, ὁ τοσοῦτον ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἔθνους μοχθήσας, καὶ ὁ συγχρόνως σχεδὸν τότε παραδίδων τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετὰ κοινῆς καὶ ἀναμφισβήτου ὠφελείας εἰς τὴν ἡμετέραν Φλαγγινιανὴν Σχολὴν, ὁ σεβάσμιος καὶ ἐνάρετος Βαρθολομαῖος ὁ Κουτλουμουσιανὸς, ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη χρηματίσας διευθυντὴς καὶ καθηγητὴς ἐν τῇ εἰρημένῃ Σχολῇ, πρωτοψάλτης ἐνταυτῷ, καὶ ἀξιομίμητον εὐσεβείας καὶ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως παράδειγμα ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ναῷ. Μετὰ τούτων φιλικῶς σχετισθεὶς ὁ Προύσης πολλάκις συνδιελέγετο, ὡς μετ' ἀνδρῶν σοφῶν μὲν καὶ ἐναρέτων, λόγῳ δὲ καὶ ἔργῳ ἐπιλαμπρυνάντων τὸ ἔθνος.

Διαιρῶν δὲ ὁ Προύσης τὸν βίον του μεταξὺ τοῦ τε ἐμπολαίου καὶ τοῦ λογίου Ἑρμοῦ, ἀφιέρωνε τὸν περιττεύοντα καιρὸν εἰς τὴν διόρθωσιν τινῶν παρὰ τοῦ τότε ἀκμάζοντος (νῦν δὲ ὅλως ἐκλείψαντος) τυπογραφείου τοῦ ἀοιδίμου Γλυκὺ ἐκδιδομένων βιβλίων, καὶ τῶν παρὰ τοῦ ἄλλου Τυπογράφου Φραγκίσκου τοῦ Ἀνδρεώλα, ἐν οἷς μνημονεύομεν τὸ Κυριακοδρόμιον Ν. τοῦ Θεοτόκη παρὰ τοῦ δευτέρου τυπογραφείου ἀνατυπωθὲν (1831), καὶ παρὰ τὸν Μιχαὴλ Π. τοῦ Γοβδελᾶ μεταφρασθέντα Τηλέμαχον, οὗ καὶ τὸ λεκτικὸν μετεποίησεν ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον (1831). Καί τοι τὸ ὄνομά του δὲν φαίνεται εἰς τὴν προμετωπίδα τοῦ βιβλίου τούτου, ἀλλὰ μόνον τὸ τοῦ κυρίου Ἀντωνίου Ἀ. Πατεράκη τοῦ Χίου, ἡ ἀλήθεια ὅμως ἀπαιτεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ οὐσιώδης μεταρρύθμισις πόνημα εἶναι τοῦ Προύσης. Τοῦτο λέγομεν οὐχ ἵνα προσβάλωμεν τὸν ἄνδρα, φίλον χρηματίσαντα τοῦ Δημητρίου, ἀλλ' ἵνα παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ φιλία ἐνίοτε εἶναι τοσοῦτον γενναία, ὥστε καὶ τοὺς ἰδίους κόπους χαρίζει, χωρὶς κἂν ν' ἀποδοθῇ· ἐνίοτε παρὰ τοῦ φιλοδωρηθέντος ὁ τῆς εὐγνωμοσύνης φόρος.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1828 ἔτους, ὁ μεγαλοφυὴς τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας προσεκάλει τὸν Μουστοξύδην εἰς εὕρεσιν ἀνδρὸς εἰδήμονος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς ἰδιαιτέρου αὐτοῦ γραμματέως, καὶ ἱκανοῦ νὰ διαδεχθῇ ἄλλον τινὰ μέλλοντα ν' ἀναχωρήσῃ. Τότε ἐξελέχθη παρὰ τοῦ Μουστοξύδου ὁ Προύσης, ὅστις μεταβὰς ἐκεῖ, μετὰ ἑνὸς ἔτους διατριβὴν εἰς Αἴγιναν καὶ Ναύπλιον, ἰδὼν καὶ τὸν ἀναβρασμὸν τῶν δυγονοιῶν, καὶ προβλέπων ἄλλους κινδύνους καὶ πολιτικὰς συμφοράς, παρητήθη καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Βενετίαν. Ἔμεινε δὲ παρὰ τῷ θείῳ αὐτοῦ Ἀλ. Νικολαΐδῃ, μέχρι τοῦ 1834 ἔτους, ὅτε θανόντος τούτου ἠναγκάσθη νὰ δοκιμάσῃ καὶ πάλιν τὴν τύχην εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου καὶ ἀπῆλθε τὸ 1835. Προσφόρων ὅμως περιστάσεων ἀποτυχὼν εἰς Ναύπλιον, καὶ τοῦ ἰδιάζοντος βίου τὴν γαλήνην εἰς ἄκρον ἀγαπῶν, ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγου εἰς τὴν φίλην αὐτῷ Βενετίαν, ἀφ' ἧς δὲν ἀπεσπάσθη μέχρι τελευτῆς αὐτοῦ, ἀφιερωθεὶς ὅλως εἰς τὴν ἐμπορίαν. Διετήρησε δὲ ἐπίμονον τὸν ὑπὲρ τῆς παιδείας ἔρωτά του, οὗ καὶ ἀναντίῤῥητον μαρτυρίαν ἔχομεν τὴν εἰς τὴν ἡμετέραν φωνὴν καλλιεπῆ μετάφρασιν τοῦ *περὶ τῶν καθηκόντων τῶν ἀνδρῶν λόγου πρὸς νέον* Σιλβίου τοῦ Πελλίκου, ἐκδοθεῖσαν τὸ μὲν πρῶτον παρὰ Ἀνδρεώλα τὸ 1835, δεύτερον δὲ παρὰ τῷ Γλυκὺ τὸ 1849 ἔτος.

Σχολάζων δὲ ἀπὸ τῶν ἐμπορικῶν αὐτοῦ ὑποθέσεων ὁ φιλόμουσος Προύσης ἐξησκεῖτο πάντοτε περὶ τὴν μετάφρασιν καὶ ἄλλων ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ συγγραμμάτων, ἅτινα ὅμως κατέλιπεν ἀνέκδοτα, ὡς καὶ περὶ τὴν διόρθωσιν τῶν παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ τυπογραφείου τοῦ Φοίνικος τυπουμένων ἐκκλησιαστικῶν καὶ σχολαστικῶν βιβλίων ἀπὸ τοῦ 1850 μέχρι τοῦ 1854.

Ἀνὴρ λόγιος, ἐγκρατὴς οὐ μόνον τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλ' ἔτι καὶ τῆς Ἰταλικῆς καὶ Γαλλικῆς εἰδήμων, ἔμπειρος περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ, διατρέφων ἀπαύστως τὴν ψυχὴν διὰ τῆς λιπαρᾶς ἀναγνώσεως τῶν θείων Γραφῶν, σύζυγος ἄριστος φιλοστοργοτάτης γυναικὸς, ἐκ φύσεως ἔχων τὸ ἀφηγητικὸν καὶ τὸ ἀστεῖον, διῆγε βίον κατοικίδιον ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῶν συγγενῶν του.

Τοσαῦτα καὶ μόνον γνωρίζομεν περὶ τοῦ ἡμετέρου τούτου ὁμογενοῦς, ὅστις ἠδύνατο νὰ πλουτίσῃ τὸ ἔθνος διά τινων ἐπωφελῶν μεταφράσεων, ἂν ἐκ τῆς ἀκροσφαλοῦς ὑγιείας δὲν ἐμποδίζετο, καὶ ἂν πολλάκις οἱ συνέσει καὶ παιδείᾳ κεκοσμημένοι δὲν ἠναγκάζοντο ν' ἀντιπαλαίωσι πρὸς τὴν δυσμένειαν τῶν καιρῶν καὶ τῆς τύχης.

Ἐν Βενετίᾳ.

ΣΗΥΡΙΑΩΝ ΒΕΛΟΓΔΗΣ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—ooo—

ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι δίδοντες ἐνθέρμους καὶ συνεχεῖς ὑποσχέσεις. Διαιροῦνται δὲ οὗτοι εἰς δύω κατηγορίας· εἰς τοὺς θέλοντας ἐκ κακῆς ἕξεως νὰ ὑποκλέπτωσι τὴν εὔνοιαν ὅλων ὅσους πλησιάζουσιν, ἑπομένως ὑποσχόμενοι τέρατα καὶ σημεῖα, χωρὶς τῆς ἐλαχίστης προθέσεως τοῦ νὰ ἐκπληρώσωσι ποτὲ τὴν ὑπόσχεσίν των· καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, τοὺς θερμοὺς τὴν καρδίαν, οἵτινες ὅταν δαψιλεύωσιν ὑποσχέσεις, ἔχουσι τῷ ὄντι καὶ τὴν προαίρεσιν τοῦ νὰ πράξωσιν ὅ,τι λέγουσιν. Ἀλλ' ὅταν μετὰ ταῦτα ἔλθῃ τῆς ἐκτελέσεως ὁ καιρὸς, ἀφ' οὗ παρέλθῃ ἡ πρώτη ὁρμὴ, τότε αἱ θυσίαι καὶ αἱ δυσκολίαι φαίνονται ὑπὸ νέαν ἔποψιν· τότε ὁ ὑποσχεθεὶς ἐψυχράνθη, καὶ ὁ ἐλπίζων, ἀπατηθεὶς, αἰσθάνεται διπλασίαν τὴν λύπην του.

ΔΙΑΖΥΓΙΟΝ. Περίεργοι εἶναι αἱ περὶ διαζυγίων εἰδήσεις εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπως ἀναγινώσκομεν αὐτὰς εἰς ἐπίσημον ἔγγραφον τῆς Κυβερνήσεως. Ἐντὸς εἴκοσιν ἐτῶν ἡ αὔξησις αὐτῶν ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος· ἀπὸ τοῦ 1841 μέχρι τοῦ 1850 παρουσιάσθησαν εἰς τὰ δικαστήρια 1000 ἕως 1100 αἰτήσεις περὶ διαζυγίων κατ' ἔτος· ἀπὸ μὲν τοῦ 1851 μέχρι τοῦ 1855, 1550 κατὰ μέσον ὅρον, τὸ δὲ 1856, 1663, τὸ 1857, 1727, καὶ τὸ 1858, 1977.

Ἐκ τῶν 1977 τελευταίων τούτων αἰτήσεων, αἱ μὲν 1777 ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τῶν γυναικῶν, αἱ δὲ 200 ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν· αἱ 1829 αἰτίαν εἶχον βαρείας ὕβρεις, πληγὰς καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀτοπήματα, αἱ 124 παρεκτροπὰς τῆς συζύγου, αἱ 99 ὁμοίας τοῦ ἀνδρὸς, καὶ 38 καταδίκην ἀτιμωτικὴν τοῦ ἀνδρὸς πρὸ τοῦ γάμου.

Τὰ δικαστήρια ἐδέχθησαν τὰς 1493 καὶ ἀπέρριψαν τὰς 212. Αἱ δὲ λοιπαὶ 272 διεγράφησαν εἴτε διὰ παρεμπεσόντα θάνατον τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, εἴτε κατ' αἴτησιν τοῦ ἐνάγοντος.

ΔΕΝΔΡΟΝ ΚΗΡΟΦΟΡΟΝ. Μεταξὺ τῶν φυσικῶν προϊόντων τῆς Κίνας, ὑπάρχουσι πολλὰ, ἅτινα καί τοι μὴ ἔχοντα γεωργικὴν καὶ ἐμπορικὴν σημασίαν ὁποίαν τὸ τσάϊ καὶ ἡ μέταξα, δὲν εἶναι ὅμως ἀνάξια λόγου, καὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ Κινέζοι γνώσκουσι πῶς νὰ μεταχειριζωνται τὰ γεννώμενα εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν. Καλλιεργοῦσι παραδείγματος χάριν δένδρον προάγον κηρὸν λευκὸν καὶ διαφανῆ, δι' οὗ κατασκευάζουσι κηρία.

Ἱεραπόστολός τις γάλλος δοκιμάσας μόνος τὰς μεθόδους δι' ὧν κατασκευάζεται ὁ κηρὸς οὗτος, ἐξέθετο πολλὰ περὶ αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ἰδοὺ ἐν περιλήψει ἡ συγκεφαλαίωσις· τὸ κηροφόρον δένδρον, εἰ καὶ ὀνομάζεται οὕτως, δὲν προάγει ὅμως ἀμέσως κηρόν, ὡς καὶ ἡ μωρέα δὲν προάγει μέταξαν, ἀλλὰ διά τινος ζωϋφίου. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν δένδρων, ὅτα ἐκαρποφόρησαν ἤδη, ἐξογκώσεις κεράσου ἔχουσαι μέγεθος. Αἱ ἐξογκώσεις αὗται εἶναι φωλεαὶ, τὰς ὁποίας ἀποσπῶντες θέτουσιν ἐπὶ ἀχύρου καὶ κρεμῶσιν εἰς τοὺς κλάδους τῶν δένδρων. Περὶ δὲ τὸ τέλος Μαΐου, ὅταν τὸ δένδρον ἀνθῇ, οἱ ἐν ταῖς φωλεαῖς σκώληκες ἐκκολάπτονται, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἔντομα διασκορπίζονται εἰς τὸ δένδρον.

Μετὰ ἕνα περίπου μῆνα προσκολλῶνται εἰς τὰ φύλλα, τὰ ὁποῖα διπλονόμενα ὑπὸ τῶν ἐντόμων, σχηματίζονται οὕτως εἰπεῖν κατοικίαι. Μετ' ὀλίγον ὕλη χνοώδης γεννᾶται περὶ αὐτά, ἥτις αὐξάνει καὶ συμπυκνοῦται οὕτως ὥστε τὰ καλύπτει ἐξ ὁλοκλήρου· ἡ ὕλη αὕτη ἥν τινα συγκομίζουσι τὸν Σεπτέμβριον, εἶναι ὁ ἀνωτέρω κηρὸς, τοῦ ὁποίου ἡ κάθαρσις γίνεται μετὰ πολλῆς εὐκολίας.

ΔΙΚΗ ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ. Ὑπό τινος δικαστηρίου τῆς Ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας (ἐν Unterwald-le-Bas) ἐνεκαλέσθη τις ὡς ἐξυβρίσας τὸν πάπαν ἐν καταστάσει μέθης. Κατεδικάσθη δὲ εἰς τὰς ἑξῆς ποινὰς· εἰς εἴκοσι ῥαβδισμοὺς, δεκατεσσάρων ἡμερῶν φυλάκισιν, ἑπτὰ ἡμερῶν ἀποχώρησιν εἰς τὴν μονὴν τῶν καπουκίνων, ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ δύο ἔτη, καθημερινὴν παράστασιν εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν κατήχησιν ἑσπέρας καὶ πρωὶ ἐπὶ δύο ἐπίσης ἔτη, ἀφαίρεσιν ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων καὶ εἰς τὰ ἔξοδα τῆς δίκης.